Maćica serbska, Bautzen, Ger.
Časopis Maćicy serbskeje
Čis.136(1917)

PG
5631
M3
Čis.
136

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Professor P. Brock

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1917.

Redaktor:
Stud. radž. prof. dr. Ernst Muka,
konrektor na wotp., komtur a ryćeŕ wysokich rjadow.

Lětnik LXX.

(Cyłeho rjada čisło 136.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje

Hendrich Rizo,
farař Bórkojski.

Hajno Jordan,
kantor Slepjanski.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE
1917.

Redaktor:
Stud. radž. prof. dr. Ernst Muka,
konrektor na wotp., komtur a ryćeŕ wysokich rjadow.

Lětnik LXX.

(Cyłeho rjada čisło 136.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

LIBRARY
1977
MAY
24
UNIVERSITY OF TORONTO

Autobiografija J. E. Smolerja.

Wudał Adolf Černý.

Smoleŕ zawostaji swoju autobiografiju we dwěmaj redakcijomaj: jenož wobšěrnišej a druhej krótšej. Serbski original wobšěrnišeje je nětko zhubjeny, abo znajmjeńša njewěmy, hdźe so namaka. Wuži jón njeboh J. H. Imiš we swojej knizy „Der Panslawismus“ (1884), hdźež na str. 134—156 čitamy: Anhang II. Aus J. E. Schmalers eigener Biographie. Kaž je z teho napisma widźeć, běše original wobšěrniši, hač je němski přełožk w Imišowej knizy; tuž mamy wobžarować, zo je so zhubił.

Z toho, štož bě woćišćane w Imišowej knizy, sčini njepodpisany wobdźěłaŕ za protyku „Předženak“ na l. 1885 krótki serbski wućah z napismom „Wšelake ze žiwjenja serbskeho wótčinca njeboh Jana Ernsta Smolerja, redaktora Serbskich Nowin“. K tomu je drje připismo „po jeho samsnych zapiskach“, to pak njeje dopokaz, zo wobdźěłaŕ měješe před sobu Smolerjowy serbski original. Wućah w „Předženaku“ njewobsahuje ničo, štož njeby też w Imišowej knizy było. Druhi króć bu tónle wućah woćišćany w „Serbskich Nowinach“ 1916 čo. 18, 19, 21, 22, 23, hdźež je přidaty podpis: K. A. Fiedler.

Druhu, krótšu redakciju nětko woćišćamy. Bližše přirunanje z biografiju w Imišowej knizy pokazuje też wšelake wěcne rozdźěle mjez woběmaj redakcijomaj (n. př. při wopisanju toho, na kajke wašnje buchu serbske hodźiny na gymnaziju założene); dokelž pak wobsahuje wšelake, štož njeje w biografiji pola Imiša, njeje zawěsće bjez ważnosće, zo so też tuta krótša redakcija autobiografije w originalnym serbskim klinčenju woćišći. W swěrnym češkim přełožku ju woćišćach hižo w XII. lětniku swojeho „Słowjanskeho Přehlada“. Smoleŕ ju spisa w času swojeho přebywanja we Waršawje w l. 1881 a poswjeći ju Włodźisławej Pobóg-Górskemu ze słowami: Wysokočesćenemu knjezej knjezej Władysławej Pobóg Górskemu na woponmjenuje Jan Ernst Smoleŕ, Serb-Łužiczan. We Waršawje, 12. haprl. 1881. Tuta autobiografija je spisana serbski na 2 str. 8⁰ listoweje papjery,. W l. 1884 požči ju waršawski knihikupc Maurycy

Orgelbrand njeboh Wilhelmej Bogusławskemu, spisowarjej „Rysu dziejów serbołużyckich“, kotryž ju wuži při spisanju žiwjenjoběha J. E. Smolerja za „Biblioteku Warszawsku“ (1885). Bogusławski, prjedy hač je rukopis Orgelbrandej wróćił, sčini sebi swěrny wotpisk — a tón sebi swěru wotpisach zaso ja*, jako běch w spočatku žnjeńca 1889 pola W. Boguslawskeho w Pětrohrodźe. Bogusławski derje sčini, zo je sebi Smolerjowu autobiografiju wotpisał; jako so za njej w l. 1909 we Waršawje pisomnje naprašowach (hdyž čišćach jeje češki přełožk), njemóžach hižo žhonić, hdźe so original namaka.

Woćišćam ju nětko w prěnjotnym serbskim klinčenju, słowo po słowje, přidawajo někotre přispomnjenja.

Bijografija Jana Ernsta Smolerja.

Prolog.

Nastupowaca žiwjeńska skizza móže jenož pola tych nječkajkeho wobkedźbowanja nadeńć, kotřiž so teho skutka jimaja, kak małuški, ani 200,000 dušow njewopřijacy serbskołužiski narodk za swoje narodne nowonarodźenje dźěła a so w tajkim nastupanju też hižom někotrych wuspěchow zwjeseluje. Wosoba, w naspomnjenej skizzy wustupowaca, je do narodnych prócowanjow pomjenowaneho ludka tak zaplećena, zo wona, kaž prěni serbski łužiski stawiznař, Polak Wilhelm Bogusławski we swojim „Rys dziejów serbo-łużyckich“ praji, při tym wuwostajena być njemóže. Po tajkim njech so jej za zło njewukładže, hdyž wona tu a tam wjacy do prědka stupa, dyžli to snadź zasłuži.

(Autobiografija.)

Jan Ernst Smoleŕ narodźi so 3. měrca 1816 w Łuću, serbskej wsy pruskeje Hornjeje Łužicy. Jeho nan běše tam wučeŕ a přesydli so jako tajki w lěće 1821 do Łaza, wotkul wón swojeho syna Jana E. w l. 1830 na gymnazij saksko-łužiskeho města Budyšina pósła. Štyrnaćelětny Smoleŕ widźo, zo tam gymnazijastojo serbsko-łužiskeje narodnosće žaneho rozwučowanja w serbskej rěči njedo-

*) Tutón A. Cerneho wotpisk, kotryž so w. l. 1916 też zhubje ny być zdaše, je so zaso namakał, služi tu nětko k wozjewjenju J. E. Smolerjoweje autobiografije a budźe w archivje Maćicy Serbskeje dale khowany. Red.

stawaja, tak zo bě strach, zo so přeněmča, zwaži so a dźěše w spočatku l. 1831 k. rektorej gymnazija, jeho prošo wo dowolnosć, zo by směł swojich serbskich towaršow-gymnazijastow dwójcy za tydźeń při sebi zhromadźić a so z nimi w serbskej rěči wuwučować. Knjez rektor, „Němc stareho kopyta, měnješe, zo budźe to njewužitne spočinanje, dokelž budźe serbska rěč tola jenož hišće 20—25 lět žiwa — ale dowolnosć wón přeco da.

Po dowolnosći wot rektora dostatej dźěše Smoleŕ k knjezej Lubjenskemu, wyššemu duchownemu budyskeje serbskeje protestantskeje wosady. Tutón běše tehdy jenički, kiž druhdy serbsku nabožnisku knižku čišćeć da, čehož dla sebi Smoleŕ mysleše, zo by snadź pola njeho dobru radu za swoje předewzaće dostać mohł. Ale Lubjenski běše hižmale teho samoho měnjenja, kajkehož rektor gymnazija. A wón praji, zo wšak njeje hódno, so za Serbstwo prócować, dokelž to tola dale ničeho njewunjese, khiba njepřećelnosć Němcow a njedźak Serbow. Tola Smoleŕ při swojim wotmyslenju wosta a swoje lekcije[1]) bórzy započa.

Tehdy běše kandidat theologije Handrij Zejleŕ serbsku grammatiku wudał, ale bě w njej jenož „wučba wo formach“ dał, a syntax pobrachowaše. A dokelž tehdy žana serbska čitanka njeběše, dha ničo druhe njezwosta, hač zo měješe wón ze swojimi towaršemi w bibliji čitać. W njej čitachu najprjódcy lóžše prozaiske stawy a potom poetiske, n. př. Salomonowe spěwy a knihi profetow atd.

Tak sebi woni pod Smolerjowym nawjedowanjom serbsku rěčnicu wukładowachu, we wjazanej a njewjazanej rěči pisać spytowachu a narodne pěsnje spěwachu, kotrychž běše Smoleŕ hižom w dosć wulkej mnohosći nazběral. Z tajkim zběranjom ludowych pěsni, powjesćow, bajkow, přisłowow atd. Smoleŕ dale pokračowaše a při tym cyły serbski kraj překhodźeše. Hač runje běše znate, zo je přestrjeń, hdźež łužiscy Serbja bydla, dosć mała, da tehdy tola nichtón njewjedźeše, kak wjele zemje wona wobsaha. A hakle potom, jako bě Smoleŕ Serby wjele raz překhodźił a tři razy wobkhodźił, móžeše wón tak někak rjec, zo wona něhdźe 60 kwadratnych mil a wokoło 160—180,000 wobydlerjow wobsahuje.

---

[1]) Sobustawy tych prěnich serbskich hodźin budyšskich gymnasiastow Smoleŕ mjenuje w Jordanowej »Jutničcy« 1842, str. 65 w přispomnjenju k nastawkej »Wrótsławske serbske towarstwo:« Z wótčincow pozdźišo znatych su mjez nimi Jakub, Wanka a Wjelan.

Smolerjowy nan, byrnje w tej dźělbje Hornjeje Łužicy bydlacy, kotruž bě po postajenju winskeho kongressa sakski kral pruskemu wotstupić dyrbjał, běše tola we wutrobje dobry sakski wostał. Wón cheyše teho dla, zo by jeho syn do saskeho poddanstwa přišoł a běše jeho w tajkim napohladźe na gymnazij sakskeho Budyšina pósłał. Jemu bě mjenujcy něchtó prajił, zo budźe jeho syn saski poddan, hdyž je 5 lět w Sakskej bydlił.

Po skónčenym gymnazialnym kursu by wón po nanowym měnjenju na lipskim (sakskim) universitećе protestantsku theologiju studować měł. Ale z Lipskom njebu ničo. Mjenujcy jako cheyše Smoleŕ do jutrow 1836 swój examen maturitatis złožić, knjez rektor wšitkich, kiž mějachu so po jutrach na universitet podać, k sebi powoła a jim reskript pruskeho ministra wučbnych należnosćow čitaše, w kotrymž běše prajene, zo žadyn pruski poddan dale w Lipsku studować njesmě, dokelž je mjez lipskimi studentami němski demagogism mócnje rozšěrjeny. — Jako bě ministrowe pismo wučitane, Smoleŕ rjekny, zo jeho tajki reskript njenastupa, dokelž je 5 lět w Sakskej bydlił, a po tajkim tež něto sakski poddan. Ale knjez rektor wotmolwi, zo temu tak njeje, a hdy by wón 10 lět w Sakskej bydlił, dokelž Smoleŕ njeje do swojeho 16. lěta w Sakskej nacionalizowany.

To bě za njeho jara zrudna powjesć. Wón bě so teho dla tak do Lipska wjeselił, dokelž je tam hižo wot l. 1716 towaŕstwo założene, w kotrymž so tamniši serbscy studentojo mjez sobu w swojej rěči rozwučuja. A nimo teho wón njewjedźiše, na kajki pruski universitet so přesydlić, doniž jemu jedyn jeho prjedawšich budyskich towaŕšow, kiž we Wrótsławju katholsku theologiju studowaše, list posła. W tym wón pisaše, zo by Smoleŕ wšak we Wrótsławju studował, dokelž tam jeho duša za zhubjenu serbsko-słowjansku towaŕšnosć w Lipsku dospołne zarunanje namaka, přetož we Wrótsławju dźe wjele Polakow studuje, kotřiž swoju polsko-słowjansku narodnosć tež lubuja. Duž so Smoleŕ po jutrach 1836 do Wrótsławja poda a tam tež tak namaka, kaž bě jemu jeho přećel pisał. Wón tam bórzy někotrych pólskich studentow zezna, a zhoniwši, zo maju kółko, w kotrymž wědomostne přednoški dźerža, prošeše jich, zo bychu jeho jako posłucharja připuśćili. Woni to dowolichu, haj někotři běchu tak dobroćiwi, zo jeho w polskej rěči rozwučowachu. Tak je so stało, zo je polska rěč prěnja ze wšitkich słowjanskich rěčow, kotruž

je Smoleŕ wuknył. A tajke wuknjenje běše za njeho dosć lohke, dokelž je pólska rěč łužisko-serbskej najbližša. A zo bě Smoleŕ do Wrótsławja trjechił, to pozdźišo na nowonarodźenje jeho ludu mócny wpływ (wliw) pokazowaše.

Při swojim wotkhodźe z Budyšina běše wón swojich młódšich, tam na gymnaziju zawostajenych towaršow napominał, zo bychu dale Serbstwa dla wuknyli a so za nje prócowali. Wón też teho dla často dosć z Wrótsławja na nich pisaše, — a kajka bě jeho radosć, jako jemu w lěće 1838 pisachu, zo su pod nawjedowanjom Kłosopólskeho a Imiša z dowolenjom rektora a z přizwolenjom ministerstwa serbske wědomostne towaŕstwo pod mjenom „Societas slavica Budissinensis“ założili[2]). Smolerjowa radosć bě ćim wjetša, dokelž bórzy sam widźeše, zo pilnje dźěłaja a su za swoju knihownju hižo tójšto knihow nahromadźili.

We Wrótsławju tehdy tójšto Łužiskich — Serbow a Němcow — studowaše. Na swojich serbskich krajanow dźiwajo Smoleŕ sebi wotmysli, tam serbske towaŕstwo założić, kotrehož sobustawy bychu so we serbskim rěčenju a pisanju rozwučowali. To běchu tamniši łužiscy Němcy zhonili. Woni k Smolerjej přińdźechu z namjetom, zo by wón łužiske towaŕstwo ze serbskim a němskim wotdźělenjom założił. Smoleŕ sebi pomysli, zo mohło wobstaće towaŕstwa ćim twjerdše być, hdyž změje ćim wjacy sobustawow. Duž je pod mjenom „Towaŕstwo za łužiske rěče a stawizny“ z přizwolenjom akademiskeho senata założi. Za protektora towaŕstwa bu universitetski professor němski stawiznaŕ Stenzel wuzwoleny a to teho dla, dokelž so za łužisku historiju trochu interessowaše. Wona so w jenej universitetskej auditoriji w přitomnosći rektora a někotrych professorow wot Smolerja z přednoškom wo łužisko-serbskim Słowjanstwom wuprašowaše, wo kotrymž

Bórzy potom běše universitetski professor Purkinje (po česku Purkyně), najsławniši fyziolog tamnišeho časa, wo łužiskim towaŕstwje zasłyšał a Smolerja teho dla k sebi přeprosy. Tón sebi njemóžeše wukłasć, što chce fyziolog z theologom, — tola jako k njemu přińdźe, knjez professor ani na fyziologiju ani na theologiju njespomni, ale jeho za łužisko-serbskim Słowjanstwom wuprašowaše, wo kotrymž njeběše hač dotal ničo wjedźał. Smoleŕ jemu na jeho prašenja wobšérnje wotmolwješe, štož so knjezej professorej tak spodobaše, zo jemu skónčnje wozjewi, zo móže kóždu

[2]) Wo założenju towaŕstwa napisa Smoleŕ do »Jutničkі« 1842 (č. 16 a 17) mjenowany hižo nastawk »Wrótsławske serbske towaŕstwo.«

njedźelu připołdnju wot 11—12 hodźin k njemu přińć a pola njeho z někotrymi młodymi Polakami česku rěč wukuwć. Purkinje běše (abo: bě) mjenujcy jara horliwy Čech a teho dla młodych Słowjanow rad česku rěč wučeše. Jemu so Smolerjowe prócowanje za łužiske Serbstwo po času tak lubješe, zo jeho do swojeho doma wza, za čož tón njetrjebaše dale ničeho činić, khiba za šulskimi dźěłami jeho dweju synow hladać a jeho wobšěrnu bibliotheku w porjadku dźeržeć, kotraž wosebje z knihow wšitkich słowjanskich narodow wobsteješe. Smolerjowi pólscy towaršojo běchu jeho z pólskej kulturu, Purkinje pak z češkej zeznajomili, a Purkinjowa bibliotheka jemu drohu do literatury wšitkich Słowjanow wotewri. A dokelž słowjanscy wučeni, wosebje Polacy a Čechowje, professora Purkinje často wopytowachu, měješe Smoleŕ też často składnosć, hódnych reprezentantow pólskeje a češkeje narodnosće widźeć.

W času universitetskich prózdninow Smoleŕ stajnje po Hornjej a Delnjej Łužicy khodźeše a narodne pěsnje a teho runja zběraše. Wón bě jich po času jara wjele nazběrał a je 1838 němskemu hornjołužiskemu towarstwu wědomosćow w Zhorjelcu pósła, jako běše wono premiju za najlěpšu zběrku hornjołužiskich a delnjołužiskich narodnych pěsni wupisało. Towarstwo Smolerjej też premiju přisudźi, ale sebi při tym wudaće zběrki wuměni. To pak so Smolerjej njespodobaše. Wón teho dla, hač runje pjenjezy nuzuje trjebaše, premiju (50 toleŕ) njewza, ale swoju zběrku nazad wza[3]).

Sekretař naspomnjeneho towarstwa, L. Haupt, potom Smolerjej pisaše, zo ma towarstwo w swojej bibliothecy wjele serbskich ludowych pěsni, hižo wokoło lěta 1770 zezběranych, a zo by wón tute pěsnje ze Smolerjom wudał, hdy by tón swoju zběrku z nim zjenoćił. Wón slubi też, zo chce nakładnika wobstarać. Smoleŕ jako młody njenazhonjeny čłowjek do wšeho zwoli a kontrakt bu wujednany, ale Haupt žaneho nakładnika njenamaka, štož so skónčnje Smolerjej samemu radźi. Mjenujcy knihikupc Gebhardt w saskim městašku Grimma běše někak wo Smolerjowej zběrcy zasłyšał a jemu pisaše, zo chce ju pod dobrym honorarom — 20 tolerjow za listno — tola pak z němskim

[3]) Myto (prěnjotnje 50 tol., pozdźišo na 100 tol. powyšene) njebu poprawom wudźělene, ale jenož akcessit (dźělba) třom konkurrowacych zběrkow, mjez nimi też Smolerjowej, kotraž běše najwjetša a najdospołniša. Pódla Smolerja prócowachu so wo myto Jan Pětr Jordan, Markus a Haupt.

přełožkom wudać. Ale wo Hauptu nochcyše ničo wjedźćć. Tola Smoleŕ, hdyž też bě bjez tym zhonił, zo Haupt ani słowčka serbski njerozumi a zo je zběrka zhorjelskeho towařstwa jara špatna, Gebhardtej wotmolwi, zo wón jako čestny Serb z kontrakta, z Hauptom sčinjencho, wotstupić njemóže — a tak so přihoty k samemu wudaću pěsni bórzy započachu. A zo by Haupt za połoju honorara, kotraž na jeho dźělbu padźe, tola něšto małeho sčinił, jemu Smoleŕ poruči, zo by jeho němski přełožk do rythma zesajał a předsłowo napisał[4]). Potom prěni zešiwk w l. 1840 wuńdźe a cyła zběrka bě w l. 1843 wudata. Napismo je: „Pěsnički hornych a delnych łužiskich Serbow atd.“

Gebhardt je w dwěmaj, za tamny čas jara pyšnje ćišćanymaj tomomaj (zwjazkomaj in VI wuda, a hač runje bě płaćizna dosć wysoka (11 tolerjow), je so cyły nakład (11) listnow a 1000 exemplarow) tola jara ruče rozpředał, dokelž so ta kniha nic jenož wot lubownikow narodnych pěsni, ale też — jako słowjanska rědkosć — wote wšitkich wjetšich europejskich, z dźěla samo wot amerikanskich bibliothekow rozkupi.

Za wudaće tutych pěsni počesći pruski kral Bjedrich Wylem IV. Smolerja ze złotej medaillu, kotruž su jemu pak w l. 1846, jako w Lipsku na smjerć khory ležeše, paduši ze wšelakimi druhimi wěcami kranyli.

Najwjetši dobytk při wudaću tutych pěsni běše tón, zo nic jenož polscy a češcy, ale też ruscy a južnosłowjanscy wučeni zhonichu, zo łužiscy Serbja hišće existuja.

W započatku l. 1840 bě Smoleŕ theologiske studije absolwował a hladaše za tym, zo by do teho časa, hdźež by mohł w Serbach z duchownym być, domjace wučeŕske městno pola jeneho zemjana we Łužicy dostał. Ale tam wón žaneho tajkeho městna njenamaka; duž wón, dokelž mjez swojimi lubowanymi serbskimi krajanami być njemóžeše, domjace wučeŕstwo pola jeneho němskeho zemjana w Hor-

[4]) Tola też předsłowo Haupt sam njenapisa; wosebje wobšěrne pojednanje wo łužizkej serbšćinje wuńdźe ze Smolerjoweho pjera. Haupt sam Smolerja w lisće wot 16. měrca 1840 prosy: »Noch fehlt eine genaue Darlegung der angenommenen Schreibweise, welche ich Sie bitte wendisch und deutsch beizufügen, und zwar loco notato.« A na titlowym lisće błyšći so Hauptowe mjeno na prěnim městnje ze wšěmi titlami. Haupt pokazuje so w tej wěcy zcyła w dosć dźiwnym swětle. Hižo to: w archivje zhorjelskeho wučeneho towařstwa namaka Antonowu rukopisnu zběrku delnjoserbskich pěsni a z tej zběrku je so prócował wo čestne myto, hdyž bě ju jeho přećel duchowny Broniš prjedy wuporjedźił a z někotrymi druhimi pěsničkami z jaseńskeje wokoliny wudospołnił! (Přir. předsłowo »Pěsničkow«, str. 6, 7.)

njej Šlezynskej přija, zo by z najmjeńša mjez polskim ludom žiwy być mohł. Ale prjedy hač so do Hornjeje Šlezynskeje přesydli, so něšto sta, štož jeho žiwjenju cyle hinašu naprawu da a jemu powšitkomny słowjanski charakter spožči.

Mjenujcy nowy pruski kral Bjedrich Wylem IV. do Wrótsławja přijedźe, zo by sebi tam hołdować dał. Z nim běše tež jeho wyšši ceremoniski mištr Stillfried (pozdźišo hrabja Alkantara) přijěł a Smolerja dobroćiwje sam wopyta. Wón bě předsyda towarstwa wědomnosćow w Zhorjelcu a běše tam Smolerja jako znajerja češkeje rěče zeznał. Dokelž běše potomnik sławneho starodawneho češkeho rodu Stojměrow-Stillfriedow, tež za swój swójbny archiw wšelake stare češke lisćiny zběraše, kotrež Smolerjej do Wrótsławja sćeleše, zo by je tón do němskeje rěče přełožał. Baron Stillfried so při swojim wopytu Smolerja mjez druhim tež wopraša, hač dlěje we Wrótsławju wostanje, na čož tón wotmolwi, zo je domjace wučerstwo přijał. Knjez baron na to měnješe, zo by tola, dokelž bě so runje tehdy na wrótsławskim uniwersiteće professura słowjanskich rěčow założiła, radšo we Wrótsławju wostał a słowjanske rěče studował. Smoleŕ jemu wotmolwi, zo drje by to rad sčinił, ale zo so jemu to dla njedostatka pjenjez njehodźi. Duž knjez baron praji, zo by kralowskej Majestosći pisał a Ju wo stipendij na tajke studije prosył. Smoleŕ to sčini a po někotrym času pismo ze samoručnym kralowskim podpismom dosta. W tutym pismje bě prajene, zo jemu Jeho Majestosć wuprošeny stipendij ze Swojeje priwatneje pokładnicy na tři lěta spožči a to z tymi wuměnjenjemi, zo by Smoleŕ kóžde lěto rozprawu wo swojich słowjanskich studijach do kralowskeho kabinetta pósłał, po móžnosći w prózdninach słowjanske kraje wopytował a zo by pozdźišo professuru słowjanskich narěčow přijał, hdy by so jemu žana tajka na tym abo tamnym pruskim uniwersiteće poskićiła. Smoleŕ tajke wuměnjenja lubjerad podpisa a bu hórzy jedyn z najpilnišich studentow professora Čelakowskeho, kotrehož bě pruske knježerstwo na nowu słowjansku kathedru wrótsławskeho uniwersiteta z Čech powołało.

Tak běše Smoleŕ z nowa student a so swěru na swojim nowym polu prócowaše. A hač runje bě Słowjanstwo tehdy na swojich mjezach kaž z deskami zabite, so jemu tola radźi, ńčkotre pólske kraje nawjedźić a do Čech jeho professor Čelakowski w lěće 1842 sam sobu wza.

Naspomnić mamy tudy, zo Smoleŕ w l. 1840 też „Serbsko-němske rozmołwjenja“ a „Mały serbsko-němski słownik“ w Budyšinje wuda[5]). Wón tehdy też ze swojim krajanom Waŕkom Čelakowskeho češki „Ohlas písní českých“ pod titulom „Wothłós pěsni čěskich[6]), kaž też sam znaty. wot W. Hanki wudaty „Kralodwórski rukopis“ do serbskeje rěče přełoži. Wobaj přełožkaj staj potom w čěskej Prazy ćišćanaj.

Mjez tym běše Smolerjowy serbski krajan, Dr. Pětr Jordan, ze započatkom l. 1842 w nakładze knihikupca Wellera w Budyšinje serbski tydźeński časopis „Jutrnička“ wudawać počał. Ale hižo w pjatym měsacu Smolerjej pisaše, zo kónc junija z wudawanjom zastanje, dokelž nima dosć subskribentow. Smoleŕ, ważnosć časopismowstwa derje spóznawajcy, so teho dla hnydom z Wrótsławja do Budyšina poda a tam spomnjenemu knihikupcej mocnje rěčeše, zo by „Jutrničcy“ tola zastać njedał. Ale tón, prajicy, zo drje „Jutrnička“ khósty za ćišć a papjeru wunjese, tola wudawki za honorar redaktora njekryje, njechaše wo tym ničo słyšeć. Duž Smoleŕ wuńdźe, zo by redaktora pytał, kiž by bjez honorara redigował. Wón jeho też we wosobje duchowneho Zejlerja w Łazu namaka, to je w tej wsy, hdźež bě Smolerjowy nan z wučerjom. Zejleŕ bě też bórzy zwólniwy, redaktorstwo „gratis“ na so wzać, je-li zo chcetaj jemu wobaj Smolerjej pomhać pisać. Taj to slubištaj a tak nowy serbski organ pod mjenom „Tydźeńska Nowina“ ze spočatkom Julija 1842 wukhadźeć poča. Ale kaž prjedy „Jutrničcy“ tak też nětko „Tydźeńskej Nowinje“ němska censura politiske rozprawy dawać njedowoli.

We Wrótsławju bě Smoleŕ při wšědnym wobkhodźe z professoromaj Purkinju a Čelakowskim podrobnje zeznał, na kajke wašnje češcy patriotojo za pozběhnjenje swojeje narodnosće dźěłaja a jemu so wosebje jich towaŕstwo „Matice Česká“ spodobaše. Tuto běchu k temu założili, zo bychu so z lětnych pjenježnych přinoškow knižki za češki lud wudawałe. Smoleŕ teho dla po wustawkich „Matice České“ statut napisa a z nim srjedu po jutrach 1843 do Budyšina přijčdźe, zo by tam w zhromadźiznje serbskich pa-

---

[5] »Němsko- serbski słownik« wuńdźe w Budyšinje w l. 1843. Dyrbješe wuńć hižo prjedy, tola při wohnju w Kamjencu (hdźež je so prěnjotnje ćišćał) w l. 1842 spali so cyły nakład někotrych hižo ćišćanych listnow.

[6]) Smoleŕ so myli, běše to »wothłós pěsni ruskich.«

triotow „Towarstwo Maćicy Serbskeje“ założił. Wšitcy jeho projekt radostnje witachu; ale kak wobtwjerdźenje statuta wot saskeho ministerstwa dostać, to njewjedźachu sebi wuradźić. A Smoleŕ sam njemožeše w tajkim nastupanju ničo dokonjeć, dokelž běše pruski poddan. Skónčnje pak wjedźeše wón měšćanskeho radźićela Dra. Klina za tu wěc tak zainteressować, zo tón ministerstwo wo wobtwjerdźenje statuta prošeše a je tež w l. 1846 dosta. Tola móžeše towarstwo hakle w l. 1847 faktiscy do žiwjenja stupić, jako běše mjez tym tež wot pruskeho knježerstwa dowolnosć dostata. Za jeho předsydu bu Dr. Klin wuzwoleny a Smoleŕ za redaktora „Časopisa towarstwa Maćicy Serbskeje“, hač runje w Budyšinje njebydleše. Wón prěni zešiwk „Časopisa“ w Meji 1848 wuda, w srjedź politiskeho ropota, kotryž bě so tehdy z Francowskeje nimale po wšitkich krajach Europy rozšěrił.

We Wrótslawju so Smoleŕjowe słowjansko-linguistiske studije w l. 1844 skónčichu, wón pak tam hišće někotry čas wosta a z časami tež w Łužicy přebywaše, doniž so w l. 1846 do Lipska přesydli, zo by tam Jordanowe „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst u. Wissenschaft“ redigował. Tam měješe Smoleŕ ćežku płucowu khorosć wutrać, kotraž tež jeho tak zainficirowa, zo wón dlějši čas njemóžeše rěčeć. Ale při wšej swojej khorowatosći wón tam słowjanske towarstwo założi, w kotrymž so z dowolenjom universitetskeho rektora lipscy studentojo łužisko-serbskeje, pólskeje a češko-słowakskeje narodnosće skhadźowachu.

Jako běše Měrc 1848 francowske kralestwo powalił, so tež w Lipsku na někajku rewoluciju hotowachu, ale žana njenasta, dokelž saski kral do kóždeho žadanja saskeho luda zwoli. Mjez tym pak powjesć přińdźe, zo je w Barlinje rewolucija wudyriła. Duž běše wjele Lipščanow tak lohkomyslnych, zo wobzamknychu do Barlina dojěć a sebi rewoluciju z daloka wobhladać. Smoleŕ tež do tych lohkozmyslenych słušeše. Na puću drje so dopomni, zo je hłuposć započał, a budźiše so najradšo wróćił, hdy budźiše so njehanibował. Tola zboże jeho hłuposć wuruna, přetož jako železničny pojězd Barlinej so bližeše, dale a wjacy pruskeho wójska nimo njeho ćehnješe. A jako so wojakow prašachu, što ma to na sebi, ći wotmolwichu, zo je rewolucija skónčena, dokelž je kral wojakow z Barlina won wupósłał.

Z teho, štož je Smoleŕ tehdy w Barlinje widźał, chcemy jenož naslědowace spomnić. Mjenujcy runje jako bě wón

do sameho města přišoł, lud Mirosławskeho a druhich Polakow, dla poznańskeho „powstanja“ z lěta 1846 zajatych, z wyskanjom z moabitskeho jastwa do města wjedźeše. Smoleŕ někotrych starych znatych mjez nimi wuhlada, kotrychž potom też z nowa w „pólskej resurcy“ widźeše.

Barlinscy měšćenjo běchu tehdy zjawneho porjadka dla woboru bjezstrašnosće (Sicherheitswehr) zrjadowali, do kotrejež też akademiska legija słušeše. Tuta legija měješe pólske wotdźělenje a runje temule běchu najwažniše punkty dowěrjene, mjez druhim też póst (počta). Jako so Smoleŕ jeneho barlinskeho Němca prašeše, čeho dla su tam stajnje Polacy na straži, tón wotmolwi: „Was wollen Sie?! Heut zu Tage ist mit den ehrlichen Leuten so viel Gesindel vermengt, daß man Niemandem trauen kann. Aber die Polen, das sind lauter rechtschaffene Leute, und darum hat man ihnen die wichtigsten Posten anvertraut. (To je: Što cheeće?! W tu khwilu je z čestnymi ludźimi tejko njebolakow změšanych, zo so nikomu wěrić njemóže. Ale Polacy, ći su wšitcy sprawni ludźo, a teho dla su jim najwažniše straže dowěrjene.) Smolerjej so tajka khwalba pólskeho mjena jara lubješe.

W Lipsku běše hižo do lěta 1848 tójšto politiskeho žiwjenja widźeć, wosebje běchu so lipscy swobodnomyslacy Němcy w towaŕstwje „redeübungsverein“ zjenoćili a w nim wo politiske prašenja tamnišich dnjow jednachu. Jedyn z najwažnišich sobustawow tuteho towaŕstwa běše znaty Robert Blum, a wón bě tak nahladny, zo jeho do frankfurtskeho němskeho předparlamenta powołachu. Smolerjej, kotryž běše też někotre razy jako posłuchaŕ w spomnjenym towaŕstwje pobył, bě so Robert Blum derje dosć spodobał. Dokelž jeho wosoba dowěru wubudźeše, dha sebi Smoleŕ pomysli, hač njeby móhł přez njeho na frankfurtskim parlamenće něšto k lěpšemu Słowjanow, w němskich krajach bydlacych, wuskutkować. W tajkim napohladźe wón slědowacy list na Roberta Bluma pósła:

Hochgeehrter Herr!

Bei Ihrem Bestreben, durch Vermittelung des Deutschen Parlaments eine neue, bessere Ordnung der Dinge in Deuschland einzuführen, würde es wahrlich höchst verdienstvoll sein, wenn Sie hierbei auch einen Blick auf die an vollständige nationale Rechtlosigkeit gränzenden Zustände der in Deutschland wohnenden Slaven werfen und eine Verbesserung dieser Zustände in Erwägung ziehen

wollten .Ich erlaube mir hierbei vorzüglich auf die in Sachsen und Preußen sich vielfältig in gedrückter Lage befindlichen Lausitzischen Wenden, welche sich selbst Serben nennen, aufmerksam zu machen mit der gehorsamsten Bitte, Sie wollen Ihren mächtigen Einfluß geneigtest auch dazu verwenden, daß bei den vom Parlament soeben in Berathung genommenen und nach ihrer Feststellung in Deutschland geltenden Grundrechten eine Bestimmung eingefügt würde, vermöge welcher die Erlösung der slavischen Bewohner Deutschlands aus dem geistigen, durch die Verkümmerung ihrer nationalen Sprache in Kirche, Schule und vor Gericht entstandenen Elende erfolgen könnte.

Wenn etwaige Nachweise nöthig sein sollten, so bin ich gern bereit, dieselben auf Verlangen zu liefern.

Ihnen meine wohlgemeinte Bitte nochmals dringend ans Herz legend, habe ich in Erwartung deren geneigter Erfüllung die Ehre zu sein

Ihr

schon im Voraus dankbarster

J. E. Smoleŕ.

To rěka: „Wysokočesćeny knježe! Při wašim prócowanju, z posrědnistwom němskeho parlamenta nowši, lěpši porjad w Němcach założić, by woprawdźe jara zasłužbne było, hdy byšće na wobstejenja Słowjanow, w němskich krajach bydlacych, kotrež so połnej narodnej bjezprawnosći bliža, pohladać a jich porjedźenje wuradźić chcyli. Dowolam sebi při tym wosebje na Łužiskich Serbow, w Saskej a Pruskej bydlacych a wšelako podćišćowanych, pokazać, z najpokornišej prósstwu, zo byšće chcyli swój mócny wpływ dobroćiwje tež k temu nałożić, zo by so zakładnym prawam, nětko wuradźowanym a po jich wujednanju w Němcach płaćacym, postajenje přiwdało, po kotrymž mohło so wumóženje słowjanskich wobydlerjow w němskich krajach z jich duchowneho, přez zanjerodźenje jich narodneje rěče w cyrkwi, šuli a před sudami nastateho hubjeństwa stać. Je-li zo budźa žane dopokazma trjeba, sym rad hotowy, te na požadanje pósłać. Wam swoju derjeměnjenu prostwu wospjet należnje poručejo, mam w dočakanju jeje spodobneho dopjelnjenja česć być

Waš

hižom do prědka najdźakowniši

J. E. Smoleŕ.

Po krótkim času Robert Blum slědowacy lisćik pósła:

Hochgeehrter Herr! Indem ich den Empfang Ihres Schreibens, die von Ihnen seitens der Deutschen National-

versammlung gewünschte Berücksichtigung betreffend, hiermit bescheinige, bemerke ich zugleich, daß diesem Wunsche wahrscheinlich schon in nächster Zeit gewillfahrt werden dürfte. Mit freundlichstem Gruß Ihr ergebenster

Robert Blum.

A wo prawdźe! — w započatku junija 1848 němske nowiny slědowacu resoluciju wozjewichu: „Frankfurt am Main, den 31. Mai 1848. In der heutigen Sitzung hat die deutsche Nationalversammlung auf einstimmigen Antrag des Verfassungsausschußes fast einstimmig beschlossen:

Die Verfassung gebende deutche Nationalversammlung erklärt feierlich: daß sie in vollem Maasse das Recht anerkenne, welches die nichtdeutschen Volksstämme auf deutschem Bundesboden haben, den Weg ihrer volksthümlichen Entwickelung ungehindert zu gehen und in Hinsicht auf das Kirchenwesen, den Unterricht, die Literatur und die innere Verwaltung und Rechtspflege sich der Gleichberechtigung ihrer Sprache, soweit deren Gebiete reichen, zu erfreuen, wie es sich denn von selbst versteht, daß jedes der Rechte, welche die im Bau begriffene Gesammtverfassung dem Deutschen Volke gewährleisten wird, ihnen gleichmäßig zusteht. Das fortan einige und freie Deutschland ist groß und mächtig genug, um den in seinen Schoße erwachsenen andersredenden Stämmen eifersuchtslos in vollem Maasse gewähren zu können, was Natur und Geschichte ihnen zuspricht: und niemals soll auf seinem Boden weder der Slave, noch der dänischredende Nordschleswiger, noch der italiennisch redende Bewohner Süddeutschlands, noch wer sonst, uns angehörig, in fremder Zunge spricht, zu klagen haben, daß ihm seine Stammesart verkümmert werde oder die deutsche Bruderhand sich ihm entziehe, wo es gilt zu helfen.

Što su tajke resolucije frankfurtskeho parlamenta Słowjanam pomhałe, je čas wučił.

Smoleŕ sebi přemyslowaše, zo budźa so při tym nowym čerstwym politiskim žiwjenju drje też łužiscy Serbja trochu swobodnišo hibać móc, z dobom wobzamkny, so z Lipska do Budyšina přesydlić. Wón to też we swjatkach 1848 sčini čujo, zo je nětko, hdyž je „swobodna prassa“ proklamirowana, čas přišoł, zo ma wón redakciju serbskeho organa „Tydźeńska Nowina“ do ruki wzać a přez njón za lěpše serbskeje narodnosće skutkować. Wón też redakciju dosta. „Tydźeńska Nowina“ tehdy jeno na połlistnje wukhadźeše, wón ju na cyłe listno powjetši. Tole, kaž też to, zo smě-

dźeše so w njej też politika pisać a zo po njej horliwy serbski duch wěješe, ličbu abonnentow za měsac wot 375 do 872 přispori.

Swoje hesło „njech so Němcy wo Němcowstwo, Serbja pak wo Serbowstwo staraja“ Smoleŕ wosebje też přez to woživi, zo po serbskich wosadach serbske towaŕstwa założować pytaše, ale wšitke z dowolnosću wyšnosće. Jich centrum běše „budyske serbske towaŕstwo“ a Smoleŕ jich generalny sekretaŕ. W tutych towaŕstwach so jenož wo to jednaše, štož možeše serbskej narodnosći k lěpšemu służić, a pŕi tym so Serbam radźi, zo možachu pŕeni króć někotrych horliwych Serbow jako zapósłancow do saskeho sejma pósłać. A kak to serbski lud z wysokowaženjom serbskeje rěče napjelnješe, hdyž słyšeše, zo móže so też ze serbskimi słowami wo najwažnišich należnosćach človjestwa zjawnje rěčeć.

Wšudźe so tehdy ludy na swoje knježeŕstwo ze wšelakimi žadanjemi wobroćachu, duž žadyn dźiw njebě, zo też Serbja na saske ministerstwo peticiju pósłachu, w kotrejž wo to prošachu, zo by serbska rěč w cyrkwi, šuli a pŕed sudom rune prawo z němskej dostała a zo by na gymnaziju, kaž też na wučeŕskim seminaru w Budyšinje serbska rěč za serbskich gymnazijastow a seminaristow wučbny předmjet była. Deputacija, z 15 Serbow wobstejaca, tajku peticiju ministerstwu přepoda a potom też kralej, pola kotrehož běše sebi audijencu wuprosyła, swoje počesćowanje wopokaza. To so jemu jara spodobaše, přetož w tamnym, z kóždym dnjom bóle k republikanismu so přikhilacym času so mało ludźi za kralom praješe. Za někotre měsacy saske ministerstwo serbskim petentam wotmolwjenje pósła, w kotrymž bě prajene, zo chce jich prostwy dopjelnić, hdyž też we wužšich rozměrach. Serbja běchu z tym spokojeni, wšak běše tola zaso něšto za jich narodnosć dobyte. Reakcija, kotraž potom pod nowym ministrom Beustom zastupi, je drje wjele teho, štož bě prjedawše ministerstwo Serbam pŕizwoliło, zaso skazyła, ale wjele je tola też wostało.

Mjez tym běše republikanism mjez Němcami tajkeje mocy dobył, zo we wšelakich němskich krajach revolucije dla założenja němskeje respubliki wudyrichu. Tak sta so też w Saskej a tajka rewolucija w Draždźanach najhórje zakhadźeše. Republikanarjo njechachu krala z města pušćić, ale wón jim, wot serbskich wójakow albertskeho pólka zakitany, tola zbožownje ćekny. Po kralowym ćeknjenju běše hłowa noweho nakhwilneho sakskeho knježeŕstwa Němc Tschirner z Budyšina. K njemu bě so wšelki revo-

lucionarski lud ze wšelakich krajow přiwdał, mjez druhimi też Bakunin. Tutón jedyn dźeń do Budyšina k Smolerjej přijědźe a so drje jako ruski Słowjan, ale pod mjenom Ubriłˢ předstaji, němscy powjedajo, zo je na tak mjenowanym słowjanskim kongressu w Prazy pobył a zo chce nětko při składnosći lužiskich Serbow nawjedźić. Při wotsalenju wón Smolerja k sebi do hosćenca na wobjed přeprosy. Smoleŕ wo tajkim wopytu hnydom swojim znatym wupowjeda. Mjez nimi běchu też w Prazy na kongressu pobyli a jedyn wot nich, kotryž bě teho cuznika, kotrehož Smoleŕ Ubriła mjenowaše, wot Smolerja hić widźał, jemu rjekny, zo je Ubrił po prawdźe Bakunin. Smoleŕ pak tola k njemu do hosćenca dźěše. Tam so cuznik hnydom sam za Bakunina wuzna a přistaji, zo je z wěstym planom přišoł, kotryž by jemu Smoleŕ měł ze swojej pomocu do skutka stajić, dokelž tón, kaž je jemu Tschirner prajił, mjez Serbami powšitkomneho dowěrjenja wuživa. Při tym Smolerjej do wucha šepny, zo je plan tón, zo by jemu Smoleŕ pomhał mjez Serbami revoluciju założić. Ale, wón přispomni, mój chcemoj so polski rozrěčeć, přetož hdyž němski rěčimoj, móhł sebi to něchtó wotposłuchać. Ale Smoleŕ derje spóznawajo, zo by lohko Polakow kompromittirować móhł, hdyž by so jednanje w pólskej rěči stało, wotmołwi, zo jemu lěpje rozumi, hdyž wón němski rěči. Bakunin do teho zwoli a praješe, zo je drje wón hižom w Draždźanach zhonił, zo Serbja přećiwo kralej njepoćahnu, ale zo budźe jemu, kaž sebi mysli, ze Smolerjowej pomocu ćim lóžo, serbskich rólnikow naščuwać, zo na swojich němskich knjezow-ryćeŕkublerjow poćahnu a jim dwory zapala — z čimž budźe revolucija hotowa! Smoleŕ jemu wotmołwi, zo serbscy rólnicy na ryćeŕkublerjow njepoćahnu, přetož wot lěta 1835 jim ći ani jako Němcy ani jako knježa ničo wjacy rozkazować nimaja. Němski ryćeŕkubleŕ ma wjele leżomnosćow a serbski rólnik jenož mało — hewak staj runaj, a wobaj mataj po měrje teho, hač wjele abo mało wobsedźitaj, wjele abo mało dawkow płaćić. A je-li zo je knjez serbskeje rěče někak wustojny a wě burom dobru radu dawać, jeho gmejna za gmejnskeho prjódkstejerja wuzwola. „Hm“, na to Bakunin słyšeć da, „tak tu z rewoluciju ničo njebudźe. Duž chcemoj wo druhich wěcach rěčeć.“ A wón mjez druhim powjedaše, kak je w Draždźanach dał kralowske hrody zapalić, ale zo je

[8]) Možno, zo je so Smoleŕ přeposłuchał a zo je mjeno trochu hinaše było.

so k jeho mjerzanju jenož mało wotpaliło. A jako so jeho Smoleŕ wopraša, čeho dla tola tajke njepotrjebne wěcy čini, wón wotmolwi: „Mein Beruf ist es, das Bestehende zu zerstören; sei es eine Regierungsform sei es das Schloss des Königs oder der Palast eines Reichen.“ (To je: Moje powołanje je; wobstejace zničić, njech je to forma knježenja, njech je to kralowy hród abo bohačkowy palac). — A jako so jeho Smoleŕ dale prašeše, što noweho chce potom po zničenju starych formow a wosebnych twarjenjow natwarić, Bakunin z nowa wotmolwi: „Zerstören ist mein Beruf; den Neubau mögen Andere besorgen.“ (To je: „Zničenje je moje powołanje; nowotwórbu njech druzy wobstaraja.“) — Smoleŕ sebi dowoli na to rjec, zo po jeho dotalnym nazhonjenju tola kóždy mudry muž při podtorhowanju stareho domu na to mysli ,kak by so na jeho město nowy, lěpši dom natwarił. Bakunin pak jemu napřećiwi: „Meine Weisheit besteht im Zerstören. Lassen Sie mir diese! Ihre Weisheit besteht, wie es scheint, im Aufbauen. Ich lasse sie Ihnen. Wir werden ja sehen, wer von uns der Welt den grössten Nutzen schafft.“ — (To je: „Moja mudrosć je zničić. Wostajće mi ju! Waša mudrosć je twarić, kaž so zda. Ja ju wam wostaju. Wšak budźemy widźeć, kotry z naju swětu wjetši wužitk přinjese.“) Zo so njebyštaj zwadźiłoj, Smoleŕ poča wo druhich wěcach powjedać. Po někotrych hodźinach Bakunin do Draždźan wotjědźe, a Smoleŕ njeje jeho ženje wjacy widźał.

Na draždźanskej revoluciji pak so žadyn Serb njewobdźěli.

W lěće 1850 sakski kral Bjedrich August, kotryž žanych dźěći njeměješe, prynca Alberta, staršeho syna swojeho bratra Jana, do Budyšina pósła. Dokelž běše pryne Jan nastupnik krala Bjedricha Augusta, měješe pryne Albert nadźiju, zo budźe ze sakskim kralom. Wšón swět mĕnješe, zo je wón jenož teho dla do Budyšina pósłany, zo by při swojim tamnišim pólku jako major fungirował. Temu drje też tak běše, Albertowe přebywanje w Budyšinje měješe nimo teho hišće druhi wotpohlad. Mjenujcy Smoleŕ bu tehdy jedyn dźeń na kralowski dwór do Draždźan skazany, a jako přijědźe, jemu rjeknychu, zo chce kralowska swójba za to, zo su serbscy wojacy krala w lěće 1849 tak swěru zakitowali, serbskemu ludu z tym swoje připóznaće wozjewić, zo ma pryne Albert w Budyšinje serbski wuknyć, a zo ma jeho Smoleŕ serbsku rěč wučić.

To so też sta za cyły čas pryncoweho přebywanja w Budyšinje, a to něhdźe poldra lěta traješe. Na serbski lud pak to w nastupanju jeho narodnostnych začućow mócny wpływ wopokaza. Serbja, kotrymž bě so wjele stow lět za sobu spóchi wot Němcow rěčało, zo je jich rěč njekničomna a je za nich najlěpje, hdyž ju zapomnja, na jene dobo k swojemu radosćiwemu spodobanju widźachu, zo ju pryne Albert wuknje. Duž woni měnjachu, zo ma wona, hdyž so přichodny kral z njej zanošuje, tola też krala hódna być a ćim bóle kralowskich poddanow. A nětko też ći Serbja, kotřiž běchu Němcam jich blady wěrić počeli, hanjerjam serbskeje rěče wjacy njewěrjachu, ale sebi ju z kóždym dnjom wyše ważachu.

A jako też po času spóznachu, zo njejsu bjez přiwuznych, ale zo maja na sto millionow pobratrow — hdyž też khětro zdalenych, je so nadźija w nich wobtwjerdźiła, zo Serbstwo dale Serbstwo wostanje. W l. 1845 so po Smolerjowej radźe prěnja serbska "Protyka" wuda a so też po namjeće kantora Kocora prěni spěwanski swjedźeń w Budyšinje wuwjedźe. Wobaj staj za Serbstwo jara ważnaj. Protyka je cyłolětne čitanje w kóždym domje, a spěwanski swjedźeń Němcam kóždolětnje dopokazuje, zo so serbska rěč a serbska hudźba runje tak derje za salon hodźi, kaž žana druha. A hewak je to jara ważne, zo so na spěwanskich swjedźenjach Serbja też z najdalšich stron w Budyšinje zjězdźuja a swoje patriotske začuća z nowa zahorjeja. Prěni tajki swjedźeń jenož wučerjo wukonjachu, potom stajnje něhdźe 100 spěwarjow a 50 spěwarkow spěwaše; po koncerće je swjedźeńska wječeř a po njej pyšny bal. Smoleŕ měješe při tym wšo nuzne zrjadowanje wobstarać. Wón so w l. 1846 njemało hordźeše, jako móžeše prěni tajki bal pod zynkami poloneza Koscinzki z najhorliwišej serbskej patriotku wotewrić.

W l. 1848 so w Budyšinje towaršne zjenoćeństwo „Bjesada" założi a to teho dla, zo bychu tamniši Serbja po dźeńskej prócy serbsku zabawu a serbske rozwjeselenje nadešli. W njej maja so serbske přednoški, serbske spěwanja a amatorske dramatiske předstawjenja. Wona ma też tón wužitk, zo přeněmčenje wšelakich serbskich swójbow zadźěwa, kotrež bychu so hewak po němsku zabawjeli. Smoleŕ je přez 25 lět jeje předsyda był.

Jako rewolucija 1849 w Draždźanach howrješe, wšelacy cuzy Słowjenjo w Budyšinje w dobrym měrje přebywachu, kotrychž bě tam njeměr z bližšich a dalšich krajow

přihnał. Polski spisowaćel Roman Zmórski[9]), Smolerjej hišće z Wrótsławja znaty, běše z Póznanja přijěł, polski poet Teofil Lenartowiez z Krakawa[10]), dale ruski unit Terleckij[11]), Malorus Wasilewicz z Galicyje a skónčnje khrowatski spisowaćel Topalowič[12]), kotřiž běchu so z Prahi do Budyšina podali, dokelž bě Windischgrätz pražski słowjanski kongress rozehnał. Hewak też młody Polak Gołębowski w Łužicy bydleše. Ale jich měrne žiwjenje so nahle přetorhny. Saski kral běše pruskeho krala na pomoc přećiwo draždźanskim zběžkarjam prosył, a bórzy bě słyšeć, zo so prusey wojacy bliža, zo bychu revoluciju w Saskej wutupili. Dwaj batalionaj Prusakow měještaj też Budyšin wobsadźić a Smoleŕ teho dla wšěch słowjanskich hosći na wsy pósla a to najbóle do domow protestantskich duchownych. Ale wón jich bórzy zaso do Budyšina powoła, přetož pruske wójsko, kotrež běše měrne město wobsadźiło,

---

[9]) Roman Zmorski, pólski basnik (nar. 1824 we Waršawje). spisowar episkeje pěsnje »Lesław« (Poznań 1847), přećel Lenartowicza, Wot l. 1844 pućowaše we wukraju, z Belgiskeje přińdźe w l. 1848 do serbskeje Łužicy, hdźež přebywaše w Budyšinje a w Hajnicach; jako bě w Drježdźanach w l. 1849 zběžk wudyrił, dyrbješe Z. sobu z druhimi Polakami Saksku wopušćić a pućowaše dale po wječornej a južnej Europje. W l. 1859 nawróći so do Waršawy, tola po revoluciji w l. 1863 poda so zaso do wukraja, hdźež je z wjetša w Draždźanach přebywał a tam też 18. februara 1867 wumrě. Wo Łužiskich Serbach je pisał wosebje w Gazeće Warszawskej z l. 1859 a w Tygodniku Illustrowanym z l. 1862. Ze Smolerjowych »Pěsničkow« předźěła poetiscy basničku »Khrystus a sw. Pětr« a jeho spěw »Ćicha nóc« je w spočatku wothłós pěsnje »Bože słónčko k domu dźěše«. M. Hórnik jemu poswjeći zajimawu sponijenku we »Łužičanu« 1867, str. 72.

[10]) Teofil Lenartowicz, sławny basnik pólski, nar. 1822 we Waršawje. Z wótčiny woteńdźe w l. 1848, ze serbskeje Łužicy wotpućowa do Pariza a w l. 1854 zasydli so na přeco w Italskej, hdźež też wumrě we Florency 3. małeho rózka 1893.

[11]) Najskeršo Hipolit Zygmund Terleckij, Krakowski lěkař, rodźeny z Wołyńskeje gubernije, kiž je so pozdźišo (1835) přesydlił do Pariza, tam so poswjeći theologiji, bu z doktorom theologije, přestupi potom k unitskemu wěrywuznaću a staraše so wo jeho rozšěrjenje mjez južnymi Słowjanami. Założi tohodla unitski seminar w Parizu, tola hdyž jeho prócowanje njeměješe wuspěcha, wróći so do Haličskeje a tu skutkowaše mjez swojimi krajanami Rusynami (Wukrajincami). Pólski wuda »Słowo Rusina o rzeczach słowiańskich« (Pariz, 1849) a »Rzecz o obrządkach katolickich wschodnich« (też tam 1850), pódla staršich iěkařskich spisow.

[12]) Mato Topalowić, rodźeny w Sławonskej a tam też skutkowacy, słušeše k přiwisnikam Ljudowita Gaja (Illyram) a pisaše do jeho „Danicy" hnydom wot jeje założenja. W l. 1842 wuda we Wosyku [Oseku] zběrku swojich pěsni »Odziv rodoljubivoga srca« [Wothłós wótčinskeje wutroby] a zběrku ludowych pěsni a wašnjow »Tamburaši ilirski«. Wumrě w l. 1862 jako farař kanonik [a bywši professor] w Gradišću w Khorwatskej.

běše krajna wobora z Poznańska a wobsteješe z wjetša z Polakow. Tući jako tajcy najlěpše kwartiry dóstachu a so bórzy ze Smolerjom a jeho towaršemi spřećelichu. Jako běše so w Saskej a w druhich krajach měr a pokoj wróćił, so też pomjenowani słowjansey hosćo domoj wróćichu, jěnož Zmórski w Budyšinje wosta a tam polski měsačnik „Stadło“ wudawaše. Też Lenartowicz dale w Budyšinje bydleše. To běše draždźanska policija někak zhoniła a žadaše, zo by wón Sasku wopušćił. Smoleŕ z nim hnydom do wsy Nowoslic wujědźe, hdźež bě sejmski deputista Serb Pětr Cyž z gmejnskim prjódkstejerjom. Tutón po Smolerjowej próstwje gmejnu do „hromady“ powoła a tej poruči, zo by Lenartowicza do gmejny přijała a za njeho před wyšnosću rukowała. To so sta; akt bu napisany a podpisany. Cyž jón do Draždźan pósła a policija dyrbješe ze swojim žadanjom cofnyć; přetož što móžeše dale přećiwo Lenartowičej činić, hdyž sejmski zapósłanc sobu za njeho rukowaše.

W lěće 1850 bu Smoleŕ saski poddan a budyski měšćan. Wón „Tydeńsku Nowinu“ do swojeho samsneho nakłada wza a ju najprjódcy „Tydźeńske Nowiny“ a potom „Serbske Nowiny“ pomjenowa, kaž wone też nětko rěkaja. Wón sebi wšu prócu dawaše a žanych pjenjez njelutowaše, zo by „Serbske Nowiny“ a z nimi dobru serbsku mysl mjez ludom dale a bóle rozšěrjał. A wón při tym na 5000 tolerjow (= 15 000 M) dołha napraska, prjedy hač čas přińdźe, hdźež „Serbske Nowiny“ pjenjeżny wužitk njesć počinachu. Hakle w zańdźenym lěće je wón tónle dołh dozapłaćił.

Při tym wón w swojim nakładźe wot lěta 1849 „Slavische Jahrbücher“ a potom „Slavisches Centralblatt“ hač do lěta 1870 wudawaše.

W l. 1860 wón měsačnik „Łužičan“ w swojim nakładźe wudawać poča, dokelž zdźěłani Serbja časopis žadachu, kiž by so za nich hodźił. Tola tež wón w prěńšich lětach tejko njewunjese, štož khoštowaše.

A hač runje měješe při tajkich wobstejenjach dosć nuzy a tradanja přetrać, je sebi Serbstwa dla w l. 1873 tola zaso nowu wulku starosć na šiju wzał. Mjenujcy „Towarstwo Maćicy Serbskeje“ je w běhu časa bohatu bibliotheku a rjanu zběrku starožitnosćow nahromadźiło, ale dokelž žaneho domu njeměješe, so knihi a starožitnostne předmjety pak pola teho pak pola tamneho sobustawa khowachu. Při tym škodu ćerpjachu a běchu rědko dostupne. Duž so wjele lět wo tym rěčeše, zo by so dom za Maćicu kupił —

ale pjenjezy k temu žane njeběchu. Tola jako bě rjana wobšěrna ležomnosć w najlěpšim położenju w srjedź města na předań, hinak być njemóžeše, hač zo dyrbješe ju Smoleŕ na swoje riziko za 22 000 toleŕ za Maćicu kupić, hač runje móžeše jenož 500 tl. zawdać. Wón je potom 10 000 tl. (30 000 M.) na zapłaćenje kupje naprosył a procenty za zbytkny, na ležomnosći wotpočowacy dołh drje so z wunoškow ležomnosće płaća; hdyž pak njedosahaja, dyrbi Smoleŕ njedostatk ze swojeje kapsy dopłaćić. Ale Maćica ma nětko tola swój dom a jeje zběrki maja swoje přebytki. A hdyž so z Božej a dobrych ludźi pomocu Maćičny nowy dom natwari, tón swojeho dobreho położenja dla tejko wunjese, zo budźe so kóžde lěto na serbsku literaturu hódna summa nałožić móc. A nimo toho też „Bjesada“ za swoje skhadźowanki stajnje spodobny přebytk namaka, a za koncerty, prelekcije, amatorske předstajenja, bale a wšelake zhromadźizny serbskich towaŕstwow by też stajnje wobšěrna sala přihotowana była.

Mjez wšelakimi druhimi njespodnobnosćemi, rozwiwanju Serbstwa zadźěwacymi, bě ta sobu najhórša, zo dyrbjachu Serbja swoje serbske knihi w němskich ćišćeŕnjach ćišćeć dać. Němcy jim jenož tehdy ćišćachu, hdyž bě jim spodobne — a tajke komdźenje druhdy 2—3 lěta traješe. Tale njespodobnosć bu dale a bóle njeznošna, dokelž serbske pismowstwo z kóždym lětom přibywaše. Serbski lud mjenujcy dale a wjacy serbskich knihow a časopisow žadaše, a běše strach, zo so wón potom, hdyž jich w serbskej rěči njedostanje, k němskej literaturje a přez nju k Němcowstwu wobroći.

To wspomniwši Smoleŕ nowu serbsku knihićišćeŕnju założi a ju w Maćičnej ležomnosći zaměšći, jako bě tam staru kólnju za nju připrawić dał.

To sta so w septembru 1875 a je jena „Załožna“ w češkej Prazy pjenjezy na kupjenje tuteje knihićišćeŕnje požčiła. Ta hač dotal 27 000 M. khoštuje, ale 12 000 M. je hižo z jeje dotalnych wunoškow zapłaćenych a zbytny dołh so z najmjeńša za 4 lěta zapłaći. Knihićišćeŕnja je tak derje wuhotowana, a tak praktiscy zrjadowana, zo móže z kóždej druhej provincialnej ćišćeŕnju konkurrirować, haj wona je w cyłej prowincy jenička, kotraž muzikalije ćišći. W njej też wjele Němcow ćišćeć dawa a na tajke wašnje jeje dobrobyt trochu přisporjeja. A zo je wona za swobodne rozwiwanje serbskeje literatury najmócniša podpjerarka, je z teho zjawnje widźeć, zo je so w prěnich štyrjoch lě-

tach jejnoho wobstaća jeničcy w njej wjacy serbskich literarskich produktow ćišćało, dyžli je w prjedawšich 15 lětach we wšitkich druhich ćišćeńjach w hromadźe wušło. A kaž so zda, budźe jich w druhim štyriléću hišće wjacy

W l. 1876 počachu serbscy studentojo měsačnik „Lipa Serbska“ wudawać, kotrejž redakciju w oktobru 1878 Smoleŕ na so wza, faktiski redaktor je runje stud. theol. kath. J. Bart. Z l. 1881 pola Smolerja „Serbski Hospodaŕ“. časopis za serbskich ratarjow wukhadźa.

Pisane we Waršawje wot 21.—31. Měrca 1881.

Epilog.

Štóž by so hišće dale wo Smolerjowej wšelakej druhej dźěławosći na polu łužisko-serbskeje narodnosće powědać mělo, to chcemy druhi raz wspomnić. Tudy chcemy našich čitarjow jenož hišće na to pokazać, zo je so Smoleŕ w Měrcu 1881 hižom 65 lět stary — do Waršawy podał, zo by z pomocu pólskich pobratrow pruskim Serbam ze zatrašneje duchowneje nuzy pomhał. Mjenujcy w pruskich Serbach je w tu khwilu 10 duchownych městnow wuprózdnjenych a jelizo so te w tutym a přichodnym lěće ze serbskimi duchownymi njewobsadźa, potom wyšnosć Němcow za nje tyknje, a 10 serbskich wosadow so přeněmči. Serbja sami dla wotstronjenja tajkeje strašnosće w tu khwilu žanych duchownych njemaja, ale z češko-słowjanskeho duchownstwa móže Serbstwo potrjebnu ličbu duchownych dostać. K jich přesydlenju do Łužicy a k jich připrawjenju za serbske duchowne města je pak hnydom tejko pjenjez trjeba, kaž jich Serbowje sami zwjesć njemóža. Duž su po radźe swojeho pólskeho přećela. adwokata Parczewskeho, a z poručenjom sławneho pólskeho spisaćela J. I. Kraszewskeho Smolerja do Pólskeje pósłali, zo by tam pomoc namakał a z tajkej pomocu Serbow wot jich nětčišeje strašneje nuzy wumóhł.

Napisano we Waršawje wot 21.—31. Měrca 1881.

Jan Ernst Smoleŕ.

Serbske wobydleŕstwo w Budyšinje w spočatku 15. lětstotka.

Wot dra. Jakuba Wjacsławka.

Budyšin, z wopŕedka małe wobrónjene městačko abo lěpje wjeska, natwarjeny wot našich serbskich prawótcow, bě najprjedy tež jenož wot tutych wobydleny. Tak zwosta to lětstotki dołho. Ale hdyž němski kejžor Ota I. we wójnje ze Serbami sebi twjerdc městna pytaše, z kotrychž mohł dale přećiwo Serbam wojować, natwari w Budyšinje, tak powjedaju nam chroniki, twjerdźiznu, pozdźišo Ortenburg mjenowanu. Z dobom pósła do tuteje twjerdźizny němsku wobsadku. Z tym přićežechu prěni Němcy do dotal serbskeho Budyšina. Pozdźiši němscy kejžorowje, kotřiž tehorunja ze Serbami wójny wjedźechu, spytowachu tež křesćanstwo do serbskeho kraja zawjesć a sćelechu tohodla němskich kolonistow do kraja, kotřiž so wězo předewšěm do městow tłóčachu. Kaž wšudźom, tak sta so tež w Budyšinje, zo Němcy Serbow bórzy po ličbje přesćahnychu. Budyšin pak bu z tutym připućowanjom kolonistow stajnje wjetši a wjetši, a Němcy, kotřiž ze Serbami hromadźe bydlić njechachu, tutych po něčim z měšćanskich murjow wutłóčichu. Serbja, stajnje měr lubujo a njeradźi wojujo, pytachu sebi z wonka měšćanskich murjow nowe bydła a twarjachu sebi nowe statoki. Tak rozemimy, zo so na kóncu srjedźneho wěka předměsto Budyšina „serbske předměsto“ mjenowaše.

Z pomocu dawkowych lisćinow, tak mjenowanych „Geschoßbücher“ sym spytał ličbu serbskich wobydlerjow w Budyšinje w započatku 15. lětstotka wobličić. Njejsu drje w tutych lisćinach jako Serbja woznamjenjeni, tola myslu, zo je so mi po swójbnym mjenje dawki dawarja abo po jeho pokhodźe (t. r. po městnu, z wotkelž je do Budyšina přićahnył), poradźiło, ličbu Serbow nimale z wěstosću wuslědźić. Tabela na přichodnej stronje njech moje wobličowanje bliže rozjasni.

Z tutoho přehlada widźimy, zo měješe Budyšin wokoło léta 1408 nětkdźe 347 serbskich hospodarstwow z 1909 wosobami, to je 35, 8 procentow wšitkich wobydlerjow, potajkim wjacy dyžli třećinu Serbow. Přispomnić tu dyrbju, zo měješe Budyšin po mojich wobličowanjach tehdom wšo hromadźe 5335 wobydleri. Zo Serbja woprawdźe před přikhadźacymi Němcami do předměsta Budyšina wotstupowachu, widźimy z toho, zo bě w nutřkownym měsće 94 serb-

Dawkdawarjo	Serbske hospodaŕstwo		Ličba serb. wobydler.	
	nutŕkowneho města	wonkowneho města	nutŕkowneho města	wonkowneho města
a) ze serbskim swójb. mjen.	54	129	297	710
b) Serbske wjesne jako swójb. mjeno	40	124	220	682
	94	253	517	1392
	347 hospodaŕstwow		1909 wobydlerjow.	

skich hospodaŕstwow z 517 wosobami, we wonkownym pak 253 hospodaŕstwow z 1392 wosobami. Abo po procentach přińdźe 9,8 procentow na město za murjemi a 26 procentow na město před murjemi. W nutŕkownym měśe běše wosebje „Serbska wulica“, w kotrejž najwjacy Serbow bydleše, po čimž je tež swoje mjeno dóstała.

So samo rozemi, zo mnozy z tutych Serbow njeběchu w Budyšinje samym rodźeni, ale zo běchu, jeli nic runje sami, tola jich starši a prastarši do Budyšina přićahnyli. Zajimawe je zhonić, z kotrych kónčinow serbskeho kraja abo z kotrych serbskich wosadow běchu tući připućowali. To praja nam jich swójbne mjena, kotrež su mnohim z nich date po wsy abo wjescy, z kotrejež do města přićahnychu. Tak widźimy, zo tehdy Budyšscy Serbja ze sćěhowacych wosadow pokhadźachu: z Bartskeje 3 (wosoby abo swójby), z Budyšskeje 26, z Husčanskeje 6, z Hodźijskeje 9, z Hućinjanskeje 2, z Bukečanskeje 4, z (Mało-)Budyšinskeje 1, z Klukšanskeje 6, z Malešanskeje 3, z Minakalskeje 6, z Njeswačidlskeje 11, z Budestečanskeje 4, z Poršiskeje 3, z Radwořskeje 5, z Hornjo-Wujězdźanskeje 3, z Wjelećanskeje 4. Dale pokhadźachu z wosadow Lubijskeho wokrjesa: z Bukečanskeje 3 a z Ketličanskeje 4, a z wosadow Kamjenskeho wokrjesa: z Krósćičanskeje 3, z Wosličanskeje 3, z Ralbičanskeje 2 a z Wotrowskeje 2. Z tutoho zestajenja spóznawamy, zo wosebje z wosadow blizko Budyšina wjacy Serbow do města ćahaše, dyžli z dalšich. To pak je tež cyle zrozymliwe. Jenož Njeswačidło čini tu wuwzaće ze swojej wysokej ličbu 11 wosobow abo swójbow.

Što pak bě wina, zo mnohi krasnu ćichu wjesku z lubym domčkom a kćějatymi polemi wopušći a swoje zbožo w měśe pytaše? Winy běchu wšelake. Dwě z nich pak

chcemy sebi bliže wobhladać. Pola toho abo tamneho běše to nadźija, zo w měsće wjetše zamoženje docpije, hač je jemu to w ratarstwje možno. Ale časćiša přičina bě sćěhowaca: W času do 14. lětstotka wědźeše serbski rólnik, zo wšě ćeže ratarstwa njese za swoju dźědźičnu zemju a za wosobinsku swobodu. Tola wot tutoho časa (snadź hižo něšto prjedy) dyrbješe ratař pódla swojich starodawnych ćežow tež nowe přisłušnosće dopjelnjeć a k tomu zemju wobdźěłać jenož jako poddan w hrodźe sedźaceho zemjana, kotryž dawk žadaše. Tuž mnohi radšo wšo stejo a ležo wostaji a pytaše w blizkim Budyšinje swoje zbožo.

Nimo měry zajimawe by hišće było wuslědźić, kajke rjemjesła wosebje Serbja w Budyšinje wukonjowachu. Znate je, zo w něšto pozdźišim času Němcy z hidu na Serbow w měsće zhladowachu a skónčnje to docpichu, zo žadyn njesmědźeše z mištrom być, jeli njemóžeše dopokazać, zo njeje serbskeho pokhoda. W tutym našim času to po zdaću w Budyšinje hišće njepłaćeše. Tola hač dotal njejsmy hišće žanych kužołow wuslědźili, kotrež bychu nam na tole prašenje wotmolwiłe. Nimale z wěstosću pak móžemy prajić, zo Serbja wosebje w předměsće Budyšina tež husto dosć jako ratarjo swój khlěb jědźachu.

Njechamy nadźije spušćić, zo nam přichod hišće lěpše žórła za wšě tute prašenja wukopa a zo potom wjacy zhonimy wo našich něhdy w Budyšinje bydlacych prjedowni-

---

Dwě basniskej drobnostcy.

Podał Bogamił Świela-Dešanski.

We swojich zběrkach namakach je přehladujo dwě zajimawej basniskej drobnostcy: 1. Dwaj spěwaj našeho slawneho basnika Handrija Zejlerja. 2. Ludowy žort z Wochoz, kotrejž tu zjawnosći přepodawam.

1. **Spěwaj Handrija Zejlerja.**

Tutej Zejlerjowej pěsni, kotrejž sym, jeli so njemylu, wot k. wučerja Nowotneho, syna něhdušeho Sprjejčanskeho fararja (1860—73), před lětami dostał, njejsym w „Zhromadźenych spisach Handrija Zejlerja“ namakał; tuž jej jow wozjewjam a to nic jenož po słowje, ale też po prawopisu originala, zo bych raz z tym našim čitarjam pokazał, kajki měješe naš wulki basnik Zejlerˊ wokoło lěta 1860 prawopis. Pismiki originala na łopjenu w folio su łaćanske.

kach.

a) **Bostijowe merzanje**
aby
sadowa wacha a wesni hulcy.

Bostij:

Aha, aha! ja słyšu žno,
Mój sad wam 'łowi tzi.
Haj haj! to by so hodźiło,
Wšo byšće zedrjeli.
Słówki, krušwy, kneske jabłuka
Ljetsa huste pšez płót wisaja.
Mjesačk swjeći! pjeknje widźić je!
Tajku składnosc wy sej zhladaće.

Djas hól, djas hól! ja młóću was
Hač rjap wam ropoce.
Nó nó, ja chcu wam tyknyć pras,
Wy welki šijate.
Sedma kaznja, twoje rimanja
Tajkich khadlow nihdy njestróža.
Ach, kak je to našich časach zlje,
Njehdy nebje tajke łaženje.

Tu maš, tu maš! pšec bliže du,
Haj, ja was roztorham.
Hola! što je? ja zawinu
Wam šiju hawronam.
To so wjeri, waše wšitko je,
Kóždy worysk wšudźom pytneće.
Hišće spjewa banda zežrana;
Jastwo, hela budźe waša zda.

Chce chce! chce chce! ja pušću psa,
Hač dom so nimaće.
Oho, ja mam tež wotročka,
Wón z flintu nydom dźe.
Krasne kusy, su to paćerje?
Nej was hajnba proscje do šije?
Puknyć móhł so z hnjewom na blaku,
Mašli holcu aby zahrodu.

b.) **Wjesni hólcy.**

Ta nóc, ta nóc, kak ćišinko
Swój měr nam poskići,
Wšo spi, je mučne k měrej šło,

Spěw naš pak wotući;
Swětłe wězdy, módre njebjesa
Z miłym wokom k zemi hladaja —
Jasny wodźeŕ wězdam předy dźe,
Rozswětluje hona njebjeske.

Spěw naš, spěw naš, wón zwjes'li nas
A zynk nóc roznjese.
Što wje sej namkać rjenši čas
Za duše nuterne?
Wajchtaŕ spěwa, wjesku překhodźa,
Złóstnych ludźi rukam wobara,
Bóh pak wróća strach a njezbožje,
Jeho khwala naše khěrlušje.

Jow hatk, o hlaj, kak jasnu stwu
Je dał tym wězdźičkam.
Tu kić, tam sad při měsačku
So błychći k njebjesam.
Złote płody wy so krasniće,
Kóždy štomik połny darow je,
Sy ty zemja tak hlej bohata,
Što b'dźa dawać haklej njebjesa?

O nóc, twój sćěn a swětlina,
Twój měr tak rjany je,
Dźe je, dźe je ta zahroda,
Kiž pornjo wězdam kće?
Lěnik přespi nócne rjanosće,
Hramnik česći mamon, błychćenje,
Wězdny wječor kšewi wutrobu
Wedźe k bohu mysl čućiwu.

2. Ludowy žort.

Wokoło 1890 su we Wochozach hólcy jutrowničku nócny žort sčinili a wěstemu K o p y r e j kólnju powalili a wotnjesli. Wón hrěšeše so na wěsteho K r i s t ła, kotryž pak bě na tej wěcy njewinowaty. Pěsnička je z dobom pokazmo, kak je ludowy duch też we našim času hišće žiwy. Spěw je jedyn młody Wochožan hromadu spraskał; ja sebi jón wotpisach, hdyž běch tam z fararjom.

Sobotu w nocy
bě wulke wjesele;
pola Kopyrec nana
pak wulke njezbože.
Kopyr z měrom spi,
jeho torož žri
wón sej z teho dale
ničo njemysli.
Jutrowničku rano,
hdyž Kopyr stanył je,
z khěže won wustupi,
nětk pak wón widźeše,
zo torož je so walił,
kiž stejał wjele lět.
Pońdźele pak rano
hdyž Kopyr stanył je,
črije sej namaza
howzy sej zwobuwa
a sej mizu trochu
z šćětku huklapa.
Hnydom bě pak połnjo,
wok'ło jidnaćich,
dźe wón swój runy puć
do Hamera nutř
Hamtpředstejarec nanej:
„Dźi a Kristela wuč!"
„Što dha je won činił?" —
„Wón je mi powalił,
hlaj, moj torož tam,
kotryž sym sam twarił,
dał sebi procu sam.
Njebě jara drohi,
měješe štyri nohi,
wěrch pak bě wot deskow,
hromadu zbitych kleskow.
Pod nim sym ja ważił
swoje ćelata;
z nimi sym so drožił
Bělkowskim rěznikam.
Woni su so mi smjali,
zo smy je tunjo dali,
a ta powjesć nět
dźe přez cyły swět.
Na to dźěše hamtpřed-
k Melcherjej. [stejar
Wón wšak wjedźeć chcyše,
kak z tej wěcu je;
tón pak jemu dźeše,
zo su to strowe łžě:
tón torož njebě wjatši
hač łožo mandźelske.
Na to dźěše hamtpřed-
k Kristlej. [stejar
Wón chcyše rady wjedźeć,
hač so 'mu wuznaje.
Tón pak 'mu poča škrěčeć,
zo za to njemóže.
Jako wón domoj dźěše,
knjez nócny trubješe,
a zegeŕ dźesać běše,
toć domoj khwataše.
. . . . . .
. . . . . .
So chcemy dźělić nětko
wot teho toroža
a chcemy čakać lětko
za nana Kopyra:
Kaž to so stało je,
tak budźe zabyte:
torož je zapłaćeny,
Kristl jón walił njej.
To byli druzy kundźi,
tych bě to dyrdomdej.
Te chytře su se smjali
a jom' se šćerili.
Kristl pak zrudny khodźi
a wo nic njerodźi.
Wot teho wšeho moja
je štučka sčinjena.

Rěčespytne drobnostki.

Piše Jurij Libš.

Pokračowanje)

Přebywać, sich aufhalten, verweilen, seinen Wohnsitz haben irgendwo (něhdźe). Po prawom je přebywać po 5. konjugaciji dokonjane słowjeso, tola je so zmysł khětro přemjenił, tak zo je so na być, bywać existere, existieren, zabyło, tuž so twori: přebywaše, **budu** přebywać, nic aorist: přebywa a nic fut.: přebywam. Tajkich wuwzaćow je jara mnoho a to je cyle zrozymliwe; hižom nowy zmysł přebywać, t. r. dołhi čas něhdźe być, žiwy być, bydlić, je dospołnje trajacy, tuž bjez dźiwa, zo je so też twórba dyrbjała po tym złožować, tak zo je tu mohł rjec duch, znutřkowny wuznam, dobył nad zwonkownej twórbu, potajkim: přebywam přitomny čas, nic wokomiknity přichod a tehodla też fut. z budu a praeteritum jako imperfekt z kóncowku 3. wosoby sing. **-aše-**: přebywaše. — Pful ma też: přebywować po 6. konj., tola je to zbytkne. Zabywam, imperfektum, (njedok.), ich vergesse, ale też: pozabywam (-aše) njed. nach und nach vergessen; wotbywam koho, njed., abtun, abfertigen Jmdn., ale też powotbywam, njed., nach und nach abfertigen; dobywam, njed., gewinne, siege, ale też wotdobywam, njed., durch Gewinnen (Siegen) entreißen Jdm. (komu), předobywam (-aše) njed., so přez lěs, sich den Weg d. d. Wald bahnen; wubywam, (njed.), sich vermindern; nabywać čoho, (pjenjez), (njed.), gewinnen, erwerben (Geld); dobywać, (njed.) bis zum Ende sein, bleiben, ausharren. Najskerje su wšě zestajanki słowjesa bywać imperfektiva, dokelž so bywać skoro jeno jako pomoene słowjeso nałoža, werden, k tworjenju passiva, z rědka so jako iterativum k być nałoža. Tuž je so zmysł zestajenkow wot prěnjotneho być jara zdalił, wosebje dokelž je husto transitivny.

To płaći też wo jara mnohich druhich słowjesach, samo wo jednorych, kaž dać. Zapisane a k rucy mam něhdźe sćěhowace. (Přir. Libš, Syntax, str. 32.). Luk. 10, 40: zo mi moja sotra samej posłužeć **da** (Łusčanski,-Hórnik), evang.: zo moja sotra wostajiwši mje **da** mi samej służić, něm. läßt, česk. a pólsk. matej tu perfekt po grichiskim. Zmysł pak sebi žada po zwisku praesens, tuž mamy da za praesens po twórbje a po zmysłu. Runje tak Matej 5, 45. evang. słónco **da** skhadźeć a **dawa** dešć; tu je jara derje rozeznawane mjez zmysłom němskeho lassen (dać)

a geben (dawać), senden. — Stać, steji, stehen; wobstać (dok. a njedok.), studowacy wobsteji (fut.), wobsta (aor.) pruhowanje, bestehen die Prüfung, ale njed. woda wobsteji (praes.) z wodźika a z kislika, zamoženje wobsteješe (imperfektum) z kubła a z hotowych pjenjez; přistejeć (přistać) njedok., gut anstehen, drasta jemu přisteješe, das Kleid stand ihm gut an, paßte gut. — Připowěda so nawoženja, wird aufgeboten (proclamatur), njedok.; hakle wotpřipowěda, dokonjane. — Přisahać, njed., schwören, sahać, lang ausstrecken, při přisahanju so ruka wupřesćera k swědčenju; dosahać njed., (hin)reichen, genügen. Připosłuchać, njed., zuhören; posłuchać a poskhać, njed., hören, gehorchen, słuchać = horchen, lauschen, tuž rozdźěl zmysła. Ale cyle prawidłowne: słyšeć (ndk), zasłyšeć dok., hören. — Zadźeržeć so, imp., njed., sich betragen, hdyž moralisku powahu nastupa, ale hdyž ma zmysł: sich irgendwo aufhalten (lange), je dokonjane: w cuzym blaku so rad dołho njezadźerži, aor.: tam so jara krótki čas zadźerža, er blieb dort nur kurze Zeit, ale: dobre dźěćo so derje zadźerži, zadźeržeše; tola: hubjena puć jeho zadźerža (wotdźerža), 3. konjug., dokonj., der schlechte Weg hielt ihn zurück (ab), verzögerte ihn. — Nasadźeć so z kim (njedk.), sich mit Jdm. befassen (einlassen), hačrunje so sadźeć jako jednore słowjeso trjeba.

Stawać, iterativ. njed., z wjetša; aufstehen, zlehnjene žito zaso stawa (fut. a aorist: zestawam, -wa, dok.), das lagernde Getreide steht wieder auf; postawam (dok.) versuche aufzustehen, khory postawa (z łoža), ale dyrbješe so zaso lehnyć. Ale skoro wšě druhe zestajanki wostanu njedok.: powustawam, (ndk.), nach u. nach müde w.; wustawać (ndk.), (ich) werde müde, ale też powustawam, (ndk.), nach u. nach müde w.; nastawać (ndk.) werden entstehen; dostawać (ndk.) erhalten ,empfangen; přestawać (aufhören), też popřestawać (ndk.) wopřestawać (ndk.), stary dale bóle powustawaše, też ndk., ward nach u. nach langsamer; zastawać (ndk.) stehen bleiben, też pozastawaše, (ndk.) blieb hie u. da stehen, von Zeit zu Zeit stehen; wostawać (ndk.) bleiben, verbleiben, też: powostawać (ndk.) sich ein wenig verweilen. Ale nastawać so dok.: mučny, hdyž jeho husto wołachu, so nastawa (dokon., aorist), der Müde, als (weil) man oft rief (weckte), ward überdrüssig, bekam es satt (immer wieder) aufzustehen; wotestawać (ndk.), abstechen (čorna barba wot běleje).

Dawać (iter., njed.), geben; dodawać (dok.), zu Ende geben, das Geben beendigen, ale předawać (ndk.), ver-

kaufen (prodere), popředawać pak je tola dokonjane; podawać, we zmysłu: eine kurze Zeit geben: bohaty **khwilku** khudym podawa (aor.) jałmožnu, ale so bórzy nadawa (aor.), der Reiche gab eine **kurze Frist** Almosen, tola we zmysłu: podawać komu npř. cyhele na třěchu, reichen, hinreichen, je njed.; podawaše; wodawać (njed.), vergeben (hrěchi, d. Sünden).

Zaležeć so (ndk.), to so tebi njezaleži, das gehört sich nicht für dich, non decet te, pohonč sej zaleža (aor.), der Kutscher verschlief sich (d. Zeit). Tuž Pful. słownik ma zbytkne: mi na tym zaléhuje.

Wobsedźeć (ndk.), besitzen, possidere, hačrunje zestajanka słowjesa sedźeć.

Stajeć (5. konj. iter. njedok.) stellen; ale też njedok.: přistajeć (čeledź), das Gesinde anstellen, mieten, přistajaca žona čeledź přistaješe, bur sej čeledź přistaješe, po 5 konj., přistaji sej čeledź aor. po 4. konjug.; wostajeć übriglassen, njedk.; ale n. př. přistajam delski, wotstajam deski, dokonjane. Wustajeć komu zmylki (njedok.) Fehler ausstellen, (lěpje porokować) aussetzen, Móc njedok., ale też: zamóc njedok., vermögen, zamožeše mnoho vermochte viel; cyle wěsće dok.: přemoc, überwinden.

Stupać, iter. njedok., treten, schreiten; ale też nastupać, betreffen, sich beziehen worauf (attinere) je njedok., štož jeho nastupaše, was ihn betraf. Ale zestupać so dok.

Słušeć, gehören, njedk., ale też přisłušeć njedok. to jemu słušeše, runje tak: přisłušeše, das gehörte ihm. Zmysł samsny, jeno zesylnjeny: zradować so a radować so, frohlocken so husto pornjo sebi jako ndk. trjeba, tola lěpje: zradować so dok. a jeno radować so jako ndk. Podobnje też mnozy pisaju: wopytaše, rozžohnowaše so; wopytać je dok., tuž wopytować ndk; rozžohnować so, sich verabschieden, tu je wězo prěnjotny zmysł khětro wosłabnył — žohnować — tuž ma so rozžohnować skoro za samostatne, njedok. słowjeso a na žohnowanje so wjacy njedźiwa. Pol. też żegnąć się z kim, sich verabschieden.

Přesćěhać, verfolgen, zwjetša ndk. njepřećel njepřećela přesćěhaše. simplex sćěhać serbšć. njeznaje, tuž je po hłownym prawidle přesćěhać trajace a ndk. Pful ma też za zmysł němskeho verfolgen, persequi, wospjetowacu twórbu přesćěhować, tola je to jeno iterativum k twórbje přesćěhać, kiž je cyle wěsće durativum; hinak ma so ze słowjesom přesćěhnyć (też přesćahnyć) II. konj., to je cyle wěsće do-

konjane słowjeso a dyrbi so njedok. tworić po 6. konj.: přeséčhować, überholen beim Gehen.

Hłosować, stimmen, abstimmen (Stimmen abgeben, parlament.), njed., ale też njed. přihłosować, zustimmen, přećel jemu přihłosowaše, stimmte ihm zu, gab ihm recht.

Wězo w nastupanju pomjenowanych a podobnych słowjesow ani serbske naréče ani spisowaćeljo cyle přezjeni njejsu. Z prěnja je lud hižom přiwuknył, też wot słowjesow, kiž su cyle wěsće dokonjane, přichod z budu tworić: budu přińć, tuž też přińdźeše, samo we starših narodnych pěsnjach. Tuž bjez dźiwa, zo so też spisowaćeljo mylić dachu, wosebje hdyž druhich słowjanskich réčow* njeznajachu a łaćanšćinu, grichišćinu, francowšćinu, hebrejšćinu, kiž wězo maja jednore futurum, bjez złoženja wjacy słowow, jeno z pomocu němčiny wuknjechu. Stara němčina a gotišćina matej hišće jednosłowne futurum, ale po něčim so to z němskeje pismowneje réče zhubi (přir. Muka, Laut- u. Formenlehre, str. 604 a sćěh.), tola něm. lud też husto praji: ich komme morgen, też: ich komme über's Jahr, a nic jeno: ich werde kommen. Cyle podobnje kaž tu pola słowjesa žada sej zmysł swoje wosebite twórby też pola wěcownikow. Komu su njeznate wosebite kóncowki za žiwe a nježiwe, rozomne a njerozomne předmjety! Na př. wojacy, ale: wołojane wojaki. Druhe réče tak dokładnje a rjenje po zmysłu jara z rědka rozeznawaju a jeno z rědka za kóždy zmysł hinaše twórby nałožuja, łać. n. př. i abo e w ablativje sing., i pola participijow, hdyž so jako adjektiva nałožeja, e, hdyž je słowo jako wěcownik trjebane: a sapiente, wot mudrowca, ale a sapienti viro.

Češki réčespytnik Bartoš we swojej jara dobrej składbje** (str. 87) wosebje na to dźiwa, hač je njezastajane słowjeso trajace abo wospjetowace. Tola, štož wěc samu nastupa, je z jeho prawidłom nimale runje to prajene, štož druzy z krótka z tejle zasadu wuprajeja: Hdyž so njedokonjane słowjeso złoži z předsuwku, přemjeni so do dokonjaneho. Ma-li so nětko z dokonjaneho słowjesa zaso njedokonjane tworić, dyrbi so zestajene dokonjane słowjeso do jeneje z dalšich séčhowacych konjugacijow přesadźić; ale tak iterowane słowjeso njeje njedok., jelizo so w tutej dalšej konjugaciji hižom jako njezestajane trjeba. Přikłady: hić I. konj.: zeńć (syte žito zeńdźe), dok., njedok.: skhadźeć 5. konj.; pjec: dopjec dok., dopjekować 6. konj. njed. Ale njesć, nd., donjesć dk.; tola: donosyć njeje njedok., dokelž so nosyć jako simplex samostatnje trjeba,

tuž donošu, fut., wón donosy, aor.; lěze, 1. konj. njed., łazyć 4. konj. njed., ale dołazyć dk. Wjezć, wozyć nd., dowozyć dk. Wuwzaća su n. př. jimać, ndk., ale też: přijimać, zajimać, ndk., najskerje tehodla, dokelž wzać, přiwzać po I. konj. je dokonjane, a dokelž so simplex po I. konj. wjacy w serbšćinje njetrjeba. Na wšitke pady móže jeno słownik dźiwać.

We stajnych wjazbach so husto nałoži město iterativa jeno jednore durativum: mydło wjezć, sich still davon entfernen; er pflegte sich still zu entfernen, entfernte sich oft still njeměka: husto mydło wjezeše, ale lěpje: by husto mydło wjezł, praesens nic: husto mydło wozy, ale: husto mydło wjeze. Mydło wozy by jeno přenjotny zmysł mělo: er führt (zu Wagen) Seife. Mi lěze na mysle, es drängt sich mir der Gedanke auf, ale nic: to mi husto na mysle łazy (iterat.), za to jeno: to mi husto na m. m. lěze. Tola so praji: mi z mysli wupadnje, ale też: z mysli pada. Kokoš njese jeja, legt Eier, nic: nosy, nosy by snadź rěkało: roznosy, verschleppt, fut. :kury budźa zaso derje njesć, ale też: ponjesu, hewak verba movendi přichod z po- tworja. Kublo njese pjenjezy, das Gut trägt Geld, nic: nosy; pěsk so z hory wjeze (sypa), nic wozy, der Sand rollt (rinnt) herab; dešćik so lětsa husto dźe (nic: khodźi); po tej hrjebi husto woda běži (nic: běha).

Hłowny rozdźěl mjez dokonjanymi a njedokonjanymi słowjesami je tón, zo so z dokonjanymi čin jeno z krótka woznamjenja, z njedokonjanymi pak też wopisuje, rozsudźa. To płaći wězo najbóle wo twórbach zańdźeneho časa, ale podobnje też wo twórbach přitomneho a přichodneho časa. Dale woznamjeni njedokonjane, přede wšěm wospjetowace słowjeso, často, zo so čin pospytuje. Přiklady to wujasnjeja.

1. Čin so rozsudźa. Štó je dźensa časnik naćahował? Z tym so prašamy nic jeno za wosobu, kotraž je časnik naćahnyła, ale hišće bóle chcemy z tym prajić, čehodla so tak prašamy. Prašacy ma na myslach, zo je časnik pak špatnje, pak derje naćehnjeny. Štó je tole kupował? Prašacy so chce wjedźeć, hač droho abo tunjo. Hdy by so jeno za tym chcył woprašeć, štó je to kupił, by prajił: Štó je kupił?, nic: kupował. Štó je dwór zamkał? Hospodař so praša, hdyž snadź njeje dozamknjeny. Štó tu (tak) khodźeše, běhaše? — Němska rěč ma mnoho srědkow, zo by tutón něžny rozdźěl mjez dokonjanym a njedokonjanym słowjesom wuprajiła, ale žadyn cyle njedosaha. Welcher Unberufene hat die Uhr auf-

gezogen? Wer hat sich herbeigelassen, wem ist es eingefallen, wer hat sich erdreistet, a pod. die Uhr aufzuziehen? Ale z tutymi wopisanjemi Němc hižo da spóznać, zo so jemu něšto na naćehnjenju njespodoba, tò pak serbske „naćahował“ hišće njepraji. Nawopak, hdyž n. př. bě časnik wčera špatnje naćehnjeny, dźensa pak derje, móže město dźensa tola tež prajić: Štó dha je (dźensa) časnik naćahował? A při tym sebi mysli, zo časnik dźensa derje dźe, zo je potajkim dźensa derje naćehnjeny.

Serbšćina potajkim ma tu móc, z jeničkim słowjesom nic jeno čin woznamjenić, ale tež z dobom wuprajić, zo chce rěčacy tutón čin rozsudźić. Wosebje wězo to płaći wo formach zańdźenosće, tola tež wo twórbach přitomneho a přichodneho časa. Štó je tónle nastawk pisał? (durativum) nic: napisał, hdyž chcemy nastawk pak za dobry pak za njepřihodny spóznać. Hdyž so wosebje dźiwa na wulke wobćežnosće čina abo dźěła, kotrež ma so přichodnje dokonjeć, nałoža so radšo njedokonjane hač dokonjane słowjeso. Štó budźe tón časopis wudawać? Štó budźe tu knihu pisać? Štó budźe tu cyrkej twarić? We wšěch tych padach hižo rěčacy do časa sudźi, kak wobćežne a napinace dźěło budźe, tehodla njepraji: wuda, napisa, natwari. Tute wokomiknite (dokon.) słowjesa bychu jeno čin sam woznamjeniłe, njebychu pak jeho bliže wopisałe a na to pokazowałe, zo budźe wobćežny, wulki, wuspěšny. Wězo cyle njestronisey (neutralnje) tajka přichodna twórba so wo činu njewupraja, tola dyrbi němčina tež tu wopisować a skoro přeco wjacy hač jene słowo nałožeć: Wer wird im Stande sein, wer wird geeignet sein atd. das zu tun.

2. Wospjetowace słowjeso husto wupraja, zo so čin pospytuje abo njewuwjedźe. Tajke verbum de conatu — wě jeno imperfectum de conatu — mamy husto, hdyž so wopisuje strach, hroza, njezbože, kotremuž chce štó wućeknyć. Padnjeny stawaše, ale njedostany, der gefallene versuchte aufzustehen, aber vermochte nicht mehr ganz aufzustehen; praesens: stawa, ale njemóže stanyć, versucht aufzustehen, kann aber nicht aufstehen. Sisyfus waleše kamjeń na horu, ale njedowali jeho„ płowacy ponórješe so (ponórja so), ale njepodnóri so; der Schwimmende tauchte unter, aber tauchte nicht ganz unter, t. r. wón so prócowaše, zo by so njeponórił, a tež so njeponóri. Přimaše so brjoha, ale so njezdopřimny: padaše (do.) njedopadny; tepješe so, njezatepi so; hońtwjeŕ wołaše za psom, ale njedowoła jeho, versucht den Hund herbeizurufen, aber er er-

reichte es durch sein Rufen nicht. Při tym je ważne, zo so na zwisk zmysła dźiwa; hižo tute krótke přikłady pokazuja, zo dyrbja druhe rěče wjele wopisować, štož Serb — Słowjan z jeničkim słowjesom jara z krótka, jasnje a nawočnje wupraji.

Pola słowjesow, kiž same na sebi pospytowanje woznamjenja, njetrjeba so iterativum nałožeć, tola smě so to činić a wězo dyrbi so to činić, hdyž so pospytanje wjele króć stawa a z wjetšim napinanjom wobnowja. Skićić komu što, Jmdn. etwas anbieten; potykować komu što, Jmdn. unterschieben; spytać, pospytać, versuchen; khromy pospyta nastupić na złamanu nohu, versuchte es einmal; ale chcemy-li prajić, zo je to hižo wjacy króć pospytał, dha je lěpje a jasniše, hdyž so iterativum nałoža: tři dny (króć) hižo pospytowaše. Kupc sadźeše wjacy króć na konja 100 toleŕ, bot mehrmals, mjenje dobre: sadźi. Tu a tam ma też němčina dobry krótki wuraz, n. př. pos zajaca łoješe, ale njepopadny, der Hund **haschte** den Hasen, aber fing ihn nicht.

Verba de conatu so tworja z předsuwkami: za, po a podob. hdyž so z iterativom złožuja: do něsće zatepješe, ale njezatepi, zaswěćeše, ale njezaswěći; husto wěso tajke słowjesa też jako dokonjane wuprajeja pospyt: zawora, ale njedowora, začita sadu, ale njedočita jeje. Tola w tyeh padach dźiwamy bóle jeno na to, zo něchtó **započina**, nic pak na to, hač móže, hač dokonja čin też skónčić. Tuž tajke njedokonjane wokomiknite twórby sem njesłušeja, směmy też wo wučenym prajić: wón list zapisa, začita — ale njedopisa atd., a tola na tym njedwělujemy, hač móže jón dopisać, nawopak, je nam cyle wěste, zo jón też dopisać dokonja. Tuž tajke słowjesa z předsuwkami za, po, jeno započeće čina woznamjeja, z rědka też pospyt.

Hólcej so wóčcy tak dowěriwje błyšćeštej, des Knaben Augen, die Augen des Knaben, rědšo: dem Knaben leuchteten die Augen so vertrauensvoll. Serb ma w tajkich padach radšo dativus commodi (possessivus) dawak zajimowanja dyžli gen. possessivus, lědma hdy: hólcowej woci so tak błyšćeštej. Łaćanšćina ma skerje genit. hač dativ.

Hdys a hdys na časnik pohlada, von Zeit zu Zeit sah er auf die Uhr. Wěso steji w tajkich padach też iterativum, dokelž pak hdys a hdys hižo jasnje woznamjenja, zo je so to husćišo stało, njeje iterativa nuznje trjeba. Serbski wšak móže rěkać pak: pohladowaše na časnik

bjez adverba abo: hdys a hdys pohlada, abo też; hdys a hdys pohladowaše; tola Němc móže to jeno z pomocu partiklow, n. př. öfters, von Zeit zu Zeit, wiederholt a pod. wuprajić.

Dopowjedajtaj sebi z knjezom, Pful: so; tola też dativ sej so słyši, verständigt euch mit dem Herrn durch eine volle (vollständlige) Aussprache. Wonaj sej dopowjedaštaj (dorěčeštaj), tak so też husto praji, hdyž sej prjedy člowjekaj njejstaj dorozymiłoj, nach einem Mißverständnis haben sie sich nun durch volle Aussprache verständigt, sich ganz verstanden.

To so wohladam, ich lehne das ab, mag davon nichts wissen, też: do teho, do teje wěcy so wohladam (Pful nima), ich danke dafür (ablehnend), serbski nic derje: dźakuju so teho. Wohladam so, zo budu to činić, zo bych to činił, ich lehne ab es zu tun. Tola je tuta wjazba trochu wšědna, trivialna, přistojnišo so praji: njerodźu wo to, też: něčeho (gen.). Wón so do njeho wohlada, er mag von ihm nichts wissen, mag ihn nicht. — Tuto wohlada je praesens, wohladać njedok., dokelž je so zmysł khětro wot prěnjeho zdalił .

Tón, na kotrehož je so zaréčało, der Angeredete (Angesprochene); serbski so lědma hinak, něm. jeničke słowo derje wuprajić hodźi, dokelž rěka: na koho zaréčeć, nic pak: někoho zaréčeć. Pful nima: Jemanden anreden, ansprechen, alloqui; přećel na mnje (přećelnje) zaréča, sprach mich freundlich an. — Někoho zaréčeć, durch Reden bewältigen, (Pful ma), nětko něm. husto: niedereden (durch Dauerreden).

Šěroki swět, die weite Welt, po serbskim: die breite Welt.

Njepřećel njepřećelej za žiwjenjom dźe, der Feind strebt dem Feinde nach dem Leben. Pful nima. Mat. 2, 20; kotřiž dźěśeu za žiwjenjom dźěchu (Hórnik-Łusčanski, evang. łakachu) něm. nach dem Leben strebten dem Kinde.

Dźensniši dźeń, der heutige Tag; lětuše lěto, das heurige Jahr, po prawom nimale tautologija. Podobnje też mnozy pisachu a z dźěla hišće pisaja: to so sta dźeń prěnjeho (1.) wulkeho rózka. Słowo dźeń je pleonasmus, tautologija a tuž dospołnje zbytkne a nima so pisać, lud też ženje tak njepraji, ale cyle z krótka a prawje: prěnjeho, druheho wulkeho rózka. Prěnjeho wulkeho rózka ničo druhe woznamjenić njemóže, khiba:

prěnjeho dnja měsaca wulkeho rózka, zawěsće tola nic: prěnjeho měsaca , kiž rěka wulki rózk, dokelž žadyn druhi měsac wjacy tuteho mjena nima. Tuž ma so pisać dnja, mjenujcy: prěnjeho **dnja** měsaca wulk. rózka, tehodla je potom dźeń (acc.) cyle zbytkny, njezrozymliwy a tuž so njedyrbi předstajić. Łać. natalis ob diem tui (scil. diei), dla dnja twojeho narodneho dnja. Też w mojej składbje (Syntax str. 124, rj. 3) ma so porjedźić. Wězo praji so njedźelu, wutoru (štwórtk) prěnjeho julija, potajkim dźeń tydźenja abo tydźeński dźeń w akkusativje, dźeń měsaca pak w genitivje, ale też dźensa, lětsa léta 1864 (štwórteho) léta, běski léta, roku) je genitivus temporis. Prawje so praji: dźensa je swjateje Marje, swj. Handrija, štož je jeno skrótšene za: dźeń, swjedźeń, swjaty dźeń s. H., wšěch swjatych, dźeń khudych duši, tu je wšudźe dźeń, swjedźeń wupadnyło. Na prašenje hdy? so w tym padźe wotmołwja: to bě na s. Handrija, Mateja, při tym je dźeń wupadnyło, dokelž so też praji: na Bože Ćěło, na Božeho stpěća, t. r. dźeń B. Č. atd.; tola je so nětko khětro pozabyło, zo ma so tu myslić a přistajić dźeń, swjedźeń, tehodla hižo z wjetša praja: na Bože Stpěće, na s. Handrija, na swjatu Katyrnu atd. Pódla pak so stajnje słyši: tehdom bě, budźe runje s. Katyrny, wšěch swjatych. — Wěsta assimilacija, změšenje a wurunanje pak je, hdyž so też praji: prěnjeje meje, prěnjeje haprleje, po zdaću, na prěni napohlad by to rěkało, jako by wjacy měsacow było, kotrež wšě meja, haprleja rěkaju, dokelž je tule wupadnyło **dnja**, potajkim genitivus masculini, nic pak wěcownik žónskeho rodu. Z teje wjazby je póznać, zo je lud na słowo dnja hižo dawno zabył, zo so w serbšćinje datum hižo jara dołho tak z krótka brachylegisey wopisuje. Podobnje skrótšene su też łać.: hâc, eâ (mjenujcy viâ). Tak so też wšelake z krótka pola nas a **w němčinje** a w druhich rěčach wotmołwja na prašenje: hdy? to rěka w kotrej hodźinje, přirunaj Muka, Laut- und Formenlehre str. 447. (Přir. grek. gn. temp., něm. nachts, Sonntags). Cyle skrótšene je też: časnik (w) třoch pokazowaše, tu je wurunanje mjez paralelnymaj sadomaj: to bě w třoch hodźinach, a: časnik tři hodźiny pokazowaše, z teho potom po psychologiskim wurunanju: časnik w(e) třoch pokazowaše.

Na dźeń měsaca so prašamy z genitivom: kotreho? a na dźeń w tydźenju abo tydźeński dźeń so prašamy z wjetša z genitivom a z akkusativom: kajkeho

dnja to bě? Pódla teho wšak so też akkusativ nałoža, ale rědšo; akkusativ woznamjenja drje też čas, ale bóle na prašenje kak dołho, genitiv pak na prašenje hdy, akkusativ woznamjenja w runje a w času bóle to, po čimž a na čož so čin wupřestrjewa, genitiv pak bóle mjezu (terminus), hač do kotrejež, abo mjezy, mjez kotrymiž so čin stawa a tute mjezy so jako krótke z genitivom lěpje hač z akkusativom woznamjenjeja. Na př.: to traje cyły dźeń, cyłe lěto, ale: muž khodźi kóžde lěto jónu k nam t. r. za kóžde lěto, hdyž cyłe lěto nimo dźe; kotreho tehdom běše? Prěnjeho hapryla; kajkeho dnja to běše? to bě wutoru, srjedu atd. Tu hižo při tydźenskich dnjach so skoro jeno akkusativ nałoža, tola w negativnych sadach so słyši też genitiv: njedźele to njebě, za to też njedźelskeho dnja to njebě, dźěławeho dnja to njebě, es war kein Werktag, an keinem Werktage. Hdyž so jeno na mjeno dnja prašamy, steji wězo nominativ: kajki dźeń bě prěni mały rózk lěta 18 ? To bě njedźela.

Też so prašamy: kajkeho swjateho, kajkeje swjateje tehdom bě? to rěka dnja kajkeje swjateje, kajkeho swjateho tehdom bě? —

Na Symana Judy khowaja so křudy, (hrónčko z ludu), na žada sebi akkusativ, tuž mělo rěkać: na Symana a Judu, ale najskerje rymej k woli je so genitiv Judy (křudy) prajiło.

Wón swjeći dźensa, jutsře swoje mjena, gen. t. r. dźeń swjedźeń swojeho mjena, runje tak: ma swojeho mjena, feiert seinen Namenstag, tehdom bě mojeho (jeho) mjena, damals war mein (sein) Namensfest (tag). Lud tak praji, zbytkne je, hdyž so nětko pisa: mjeniny ; podobnje praji so też, ale skoro jeno w akusativje: přińdź mój narodny dźeń ke mnje, zu meinem Geburtstage. Nětko so też nałoža pl. tantum: narodniny.

K hodom (k hodam), znm Weihnachtsfest, gegen Weihnachten hin,Muka ma (cfr. Muka, Laut- u. Formenl. str. 328), ale Pful nima (cfr. husom, konjom).

Wono je so do zymy dało, es ist sehr winterlich geworden, ist sehr kalt geworden, do hića je so dało (scil. do hića dešćika, sněha), es hat begonnen sehr stark zu regnen, zu schneien, do mjerznjenja je so dało, es ist scharfes Frostwetter eingetreten (Regen- Schneewetter eingetreten); do wětra (wětřika, wichora) je so dało, es ist sehr wiudig, stürmisch geworden, es hat sich erhoben ein starker Wind, Sturm.

Staćan, měsćan, měsćak, wjesnjan, poddan.

Staćan, der Staatsbürger; za stat ani něm. ani francowzska ani hewak dosć čista čěska rěč samsneho słowa nima, č. velkoobec so njeje přimnyło, wopřijeća a wěc z łaćansk. rěče, tuž też najlěpje serbski: stat, der Staat; kraj, Land. Něm. wšak so nětkole husto pisa: Landesgesetz, nawopak: Reichsgesetz, za to mohło wšak serb. rěkać: krajny zakoń, Landesgesetz, nawopak: kejžorstwowy zakoń, Reichgesetz. Za něm. Reich nimamy samostatneho słowa, čěsk. říše, pól. państwo, das deutsche Reich: pól. rzesza německa; serb. snadź: mócnarstwo, Macht, imperium; knjejstwo a kněžerstwo ma hižo jara wutworjeny hinaši zmysł; „němske mócnarstwo“ snadź by so hišće přimnyło a zdomjacniło za „deutsches Reich“. Hač dotal serb. nowinarjo za to pisaju pak němske kejžorstwo, štož pak je po prawom: das deutsche Kaiserreich, abo Němska, štož pak je: Deutschland. Tuž snadź powšitkownje za Reich: mócnarstwo, wulkomóc, mócnarstwo abo wulkomócnarstwo, Großmacht..

Měsćan, Bürger, t. r. wobydleŕ města, nawopak teho: wjesnjan, Dorfbewohner (Landbewohner), pl. wjesnjenjo, die Landleute, měsćenjo, die Stadtleute.

Poddan, Untertan; za staćan so też poddan praji, ale pola „poddan“ so dźiwa mjenje na prawa, kajkež člowjek we staće ma, ćim bóle na winowatosć, kiž ma dopjelnić jako poddaty, Untertan. Tuž: sakski poddan, der sächsische Staatsangehörige; husto wšak so jene za druhe, staćan za poddan, trjeba. Staatsangehörigkeit statna přisłušnosć; statny přisłušnik, Staatsangehöriger.

Měsćak, Bürger; čěski měšťák, Bürger, ale w čěšćinje je po něčim tutón wuraz z kóncowku ák politiski, socialnopolitiski přisłód dostał, nawopak toho je w dźensnišim čěskim nowinarstwje zwjetša: socialist, socialny demokrat; też franc. bourgeois je so po zmysłu podobnje přemjenjało; něm. tu khwilu rěka: bürgerliche Partei, strona, kiž chce nětčišu statnu wustawu (Verfassung), wobkhować, nawopak je husto: socialistiska strona. Wězo je při tym mnoho wótsćinow, na čož tule dźiwać njemóžemy. W staršim času běštej nawopak: bourgeois a zemjan, za to serb. měšćan a zemjan, to so na prawa we staće poćahowaše; wjesny lud bě hišće poddanski lud, znaješe mało prawow.

Tuž snadź po dźensnišich wobstejenjach a wopřijećach:

staćan, Staatsbürger, Bürger.
měšćak, bourgeois, bürgerlich, we zmysłu politiskich stronow; nawopak: socialist.
Landleute.
poddan, Untertan, Staatsangehöriger.
měšćak, bourgeos, bürgerlich, we zmysłu politiskich stronow; nawopak: socialist.

Podobnje też adjektiva: statny zakoń, Staatsgesetz, cyrkwinski zakoń, kirchliches (Kirchen) Gesetz, też: gmejnski zakoń, Gemeindegesetz. (Communalgesetz).

Staćanski zakonik, bürgerliches, t. r. staatsbürgerliches Gesetzbuch, Strafgesetzbuch, nawopak: khostanski zakonik, Strafgesetzbuch. Wojeński zakonik Militärgesetz-Buch, nawopak je wězo pak: staćanski zakonik abo, kaž so też namjetuje: njewojeński zakonik, snadź jeno z krótka: staćanski zakonik. Wojak wšak sluša też do staćanow, tola su jeho poměry k statej druhe. Skónčnje pak wutworja so usus loquendi a najbliži a cyle wobmjezowany zmysł so spóznawa ze zwiska, z **kontexta.**

Ničo so z domu njewotmołwi, aus dem Hause heraus erfolgte keine Antwort, kam keine Antwort, ward keine Antwort gegeben, gehört. Wam samemu mój knježe, ma so naš syn dźakować, zo je bohaty, Ihnen Selbst, mein Herr, hat es unser Sohn zu danken, daß er reich ist. W tym a we podobnych padach so jeno jednota samemu, nic pak mnohota samy nałoža; wam, wy drje je plural česće dla (honoris), ale apposicije, husto też praedikat steja w jednoće, n. př.: wy sće to sam napisał (t. r. samoměnje) też: wy sće to sam napisali, Sie haben das Selbst (persönlich) geschrieben; fem.: wy sće to sama napisała; dat. wam samej. Němčina selbst njeskłonjuje wšudźom mnohotu w predikaće nałoža: Sie sind Selbst gekommen, přec plural a třeća wosoba, serbski pak po lěpšej čěšćinje jeno prěnje wosobinske pronomen we mnohoće steji, wšě přistawki a praedikat ma so w jednoće podawać. Lud wšak też radšo abo jeno praji: wy, knježe, sće byli, wy, knjeni, sće byli (najskerje ženje: byłe, hačrunje fem, pl. ma e). Wšědny češki lud trjeba husto samo třeću wosobu pluralis, cyle po němčinje, też za imperativ. Polak ma singular, přistajejo: pan, pani, panna atd. Za pismownu serbšćinu nam nětčišu pismownu čěšćinu za cyle přisprawnu; tuž: wy činiće, sće činił(a), wy sće dobry(a), tola njeje přećiwo duchej rěče: wy sće činili (pl. mascul.), ale lědma khmane za feminium: wy sće (knjeni) činili (za to: činiła.)

So war er weggegangen, tajki bě wotešoł, mjenujcy, štoź je z předkhadźaceho zwiska póznać: tak zmysleny; abo: zamysleny, rozlněwany; tak zdrasćeny, wuhotowany. Němčina tu husto serbskeho spisowaćela myli; něm. so je po prawom jeno adverb, tak, a mělo so jeno k słowjesu a k přidawnikej a zaso k adverbej přistajeć: so geht er, (mjenujcy schnell, langsam), so schnell geht er; ale němčina tež husto w praedikaće so naloža: er ist so, t. r. po prawom: er ist ein solcher, wón je tajki, tu Serb ženje adverba tak njepraji, tajki praedikativny zmysł pak ma tež tuto něm. so husto, kaž: so stehst (sitzest) du hier, tajki tule steješ, sedźiš, dźěłaš, t. r. tak zdrasćeny, připrawjeny, zmysleny, z krótka: ty sy zwonkownje abo znutskownje tajki a: tule stejiš atd. Po prawom stej to dwě sadźe, sćehnjenej do jedneje; to tež klass. réči husto činiłej. tež łać.: njesmě wšudźom něm. so rěkać ita, ale tež talis a podobnje.

Jutřiši, a, e, morgig (Pful), ale Pful nima: za jutřišim, übermorgen; abo tež za jutřišim dnom, dosłownje: nach dem morgigen Tage, t. r. übermorgen; cyle podobnje: za wčerawšim, vorgestern (Pful ma); k lětnišemu, für's nächste (folgende) Jahr, tuto polo je hižo k lětnišemu zworane, dieses Feld ist schon zum (für das) nächste Jahr geackert, lud tež praji: na jutřiše so njemóžu spuśćeć, to dźěło sebi skhowam na jutřiše, klětniše, to je cyle jasnje jeno neutrum, kotrež so bjez substantiva substativiscy naloža, přir.: na zańdźene (ze zańdźeneho), na přichodne a podob. Też něm.: auf das heute, auf das morgen verlaß dich nicht. Wězo wuwostaja so husto wěcownik, n. př.: na dopołdniše (sc. kemše), na raňše, raňše (sc. kemše), ale cyle absolutnje, wěcowniscy neutrum husto steji: na nowe zaso wosta, (čeladnik); žona z maleho na wulke přińdźe, na wosebne zwuknje, stary na dźěćace přińdźe, gen. z nowa, z wulka, wěcowniscy, sklonjowane; to sej k lětnišemu skhowaj, das heb dir für das nächste Jahr auf; też so praji: lětsyši (Pful jeno: lětuše heurig, diesjährig) lětsyše jutry, heurige Ostern, ale: klětniše jutry, die nächstjährigen Ostern, Ostern des nächstfolgenden Jahres (Pful ma). Předložka k so jara z rědka trjeba na zestajenje słowow: ke-dźbu, kepsać, verhunzen, pół. zepsuć; ke mši, zur Messe, ale z teho też: kemše, i (ow), pl. tantum, kemšeř. kemšacy atd.

Słowosłěd je w serbšćinje jara swobodny, tola maja nekotre słowa, wosebje słowa bjez přizwuka jako enkli-

tiske swoje stajne městno. Přikłady: Potom t o z nowa dale dźěše, něm. dann ging es von neuem weiter, wězo mohło serbski też rěkać: potom dźěše to z nowa dale, tola něm. so njehodźi prajić: dann es von etc. Też francowšćina ma khětro wuwjazany słowosłěd, n. př. je t'aime, też serb.: ja će (tebje) lubuju, něm. ich liebe d i c h; nous l u i donnons des livres, my j e m u dawamy knihi, něm. wir geben ihm Bücher, franc. steji wosobinske pronomen w dativje a akkusativje stajnje před wobmjezowanym słowjesom (verbum finitum); w serbšćinje cyle podobnje. hdyž je s u b j e k t z w o s e b i t y m s ł o w o m woznamjenjeny, ale hdyž słowjeso same steji, tak zo je subjekt w nim sobu wobsahnjeny, tehdom so njemóža enklitiske pronomina před słowjesom stajić, n. př.: nan će lubuje, wón će lubuje, ale nic: će lubuju, za to jeno: lubuju će; ja će lubuju, ale nic: će lubuju, jeno: lubuju će. Mnohe atona (bjezwučne) słowčka hnydom na druhim městnje steja, w němčinje husto dale zady, n. př.: to d r j e ničo njeje, das ist wohl nichts, ženje: das wohl atd., tón s n a d ź ke mnje přińdźe, der wird v i e l l e i c h t zu mir kommen. Jara rozeznawa so serbšćina wot němčiny, štož **městno swowjesa** nastupa. W nadrjadowanych (hłownych) sadach němska prosa ženje słowjesa (finitum) na kóne njestaja, we podrjadowanych sadach drje skoro přeco, runje nawopak čini to serbšćina a słowjanšćina z cyła, n. př.: der Freund begrüßt den Freund (mich, atd.), ale: als der Freund den Freund (ihn) begrüßte; serbski pak: přećel přećela wita, wězo też, ale njeradšo: přećel wita přećela, tola něm. prosa ženje: der Freund den Freund begrüßt, hdyž přećel přećela witaše. Wosebje ma so dźiwać na słowjeso w dołhich sadach, němč. so też w nich, njedźiwajo na mnohe přednjety a druhe wobmjezowanja, kruće dźerži słowosłěda, kotryž smy horka z krótka naspomnili, serbskim spisowaćelam pak ma so radźić, zo bychu słowjeso bórzy po subjektu stajili a hakle po słowjesu druhe dźěle sady dali sćěhować. Na př. der König sammelte (abo ließ) alles überflüssige Getreide im ganzen Lande in große Scheunen (abo sammeln), kral hromadźeše (abo daše hromadźić) wšitke zbytkne žito po cyłym kraju do wulkich bróžnjow. W tajkich padach matej serbšćina a němčina jara podobny słowosłěd, hdyž je něm. słowjeso jednore, njezestajane, w tym padźe steji prädikat hnydom za subjektom, kaž też najhusćišo w serbšćinje. Hdyž pak je něm. słowjeso zestajane z podźělnikom a z pomocnym sło-

wjesom sein abo haben, abo hdyž hišće infinitiv so přidawa, kaž ließ sammeln, potom steji w němčinje drje verbum finitum (pomocne) hnydom po subjektu, ale podźělnik a infinitiv hakle cyle na samym kóncu. Tajke sady jara klacaja, wosebje dyrbi so teho rěčnik na kedźbu brać; wjele snadnišo je, mnoho pódlanskich sadnych dźělow sćěhować dać po slowjesu, dyžli słowjeso khować hač na kónc. Słowjeso ma mnoho wuprajić, tehodla ma so kedźbować na čas, wosobu, modus, ličbu, genus, tuž je wjele sprawnišo, hnydom słowjeso wotbyć a mohł rjec ze starosće měć na spočatku sady a potom wšě druhe wěcy přistajić, dyžli nawopak: najwobćežniši dźěl, mjenujcy słowjeso, na kónc khować, hdyž su hižo mnohe druhe druhe předstajenja (myslički) rěčnikej a posłucharjej wjele mocy a kedźbnosće zebrałe. Potajkim n. př. **nic: kral** mnoho zbytkneho žita po cyłym kraju přez swojich zastojnikow we wulkich bróžnjach hromadźić **daše**, ale: **kral daše** hromadźić a. t. d. Lěpša čěšćina móže nam w tej wěcy přikładna być; tuto prawidło je pola nas jara derje wobkedźbował naš njezapomnity Mikławš Andricki.

Kóncowka -(ŕ)ka za feminina swójbnych mjenow so husto wopak trjeba, wosebje hdyž so mužske mjeno kónči na -ař -(je() a jeno -r, n. př. Rychtař, Rychtařka, Pjekař, Pjekařka, Kowař, Kowařka, Budař, Budařka. Prawje tworja so n. př. korčmařka wot korčmař, klamařka wot klamař, myjeŕka (myjeŕ), kwasařka (kwasař), ale to su nomina appellativa, t. r. myjeŕka čini to štož myjeŕ, korčmařka čini to, štož korčmař a žiwi so z tym, jeje dźěło je samsne kaž korčmarjowe. Hdyž potajkim žónska, hač swobodna abo wudata, jako swoje powołanje wukonjuje to, štož mužski appellativny wěcownik na -ař (-eŕ) wozmamjenja, tworí so femininum cyle prawje na -ař (-er)ka; hdyž pak ma ßo jeno žónske swójbne mjeno tworić„ z kotrymž so wozmamjenja mandźelska muža, kotrehož nomen proprium abo nomen appellativum so kónči na -ař (-eŕ), dha smě so jeno na -owa kónčić. Tuž n. př.: Rychtař, Rychtarjowa, nic Rychtařka, Balcař, Balcarjowa, Měšeŕ, Měšerjowa, Budař, Budarjowa, Štruchař, Štrucharjowa, Póžeŕ, Póžerjowa, Palencař, Palencarjowa, Wowčeŕ Wowčerjowa. Wornař, Wornarjowa, Kašpor, Kašporowa (nic Kašporka).

Tuž ma so rozeznawać wučerjowa a wučeŕka; wučerjowa, Rychtarjowa. Nastork su dale k wopačnym twór- Lehrersehefrau, Lehrersfrau, za to tež wučeŕska žona z powšitkownym zmyslom, wučerjowa (sćil. žona), man-

dźelska wěsteho wučerja N. N.; ale wučeŕka, die Lehrerin, kiž sama wuči, korčmaŕka, die Schenkerin, die Schankwirtin, kiž sama kočrmari. Wot mjenow, kiž so jeno jako nomina propria trjebaju, nic pak z dobom tež jako appellativa, smědźa so žónske mjena jeno na -owa tworić: Póžerjowa, Rychtarjowa. Nastork su dale k wobšěrnym twórbam zawěśće appellativa, kotrež su we wsy a w blizkej wokolinje z dobom tež nomina propria; kaž Wonečanski korčmaŕ, pjekaŕ, wojnaŕ atd. Dokelž so cyle prawje praji: korčmaŕka, hdyž žona korčmari, z najmjńša sobu korčmari, pjekari a pod., tuž je so tež k druhim mjenam na -aŕ (Budaŕ) po něčim -ka město -owa počało přidawać. Dobra serbšćina pak ma kóncowki derje rozeznawać a za pismownu rěč płaći prawidło: wot wosebitych mužskich mjenow, kiž su woprawdźe nomina propria, twori so mjeno žony, t. r. mandźelskeje na -owa, na -ina, hdyž so mužske mjeno kónči na -a, na kóncowku -ka (-aŕka, -eŕka) pak jeno, hdyž mandźelska wukonjuje pak sama pak z mandźelskim rjemjesło abo je sobu wukonjuje, tuž n. př. Rychtaŕ, Rychtarjowa, Měšeŕ, Měšerjowa, ale korčmaŕ, korčmaŕka, kněžkaŕ, kněžkaŕka, tola z wjetša: lěkaŕ, lěkarjowa, z rědka lěkaŕka, hdyž je sama wučena a woprawnjena lěkaŕka z powołanja (von Beruf.) Wězo lud we wšěch kónčinach njeje jenak dosćěžny, tola to spisowaćela njesmě mylić, dokelž mjena na -owa (-ina) su woprawdźite adjektiva possessiva, wěcowniki na -ka pak su po prawom jeničcy substantiva appellativa, kiž woznamjenjeja wukonjacu abo wobsedźacu žónsku wosobu. Wuwzaća z wosebitej krótkowku su n. př. krawc, der Schneider, šwalča, die Schneiderin, Näherin (kiž šije), ale krawcowa, mandźelska krawca, m.: předźeŕ, der Spinner, přelča, die Spinnerin; herba, der Erbe, herbina, die Erbin; bur, der Bauer, burowka, die Bäuerin, die Bauernfrau, ale tež: die Bäuerin, Bauerngutsbesitzerin, wobsedźeŕka (wudowa, swobodna žónska) kiž wobsedźi kubło; kralowna (z rědka kralowa), die Königin, jako kralowa mandźelska abo tež jako knježaca kralowa; kejžorowa, z wjetša kejžorka za kejžorina, die Kaiserin.

Diminutiva. Serbšćina město prěnjotnych wěcownikow husto pomjeńšaki nałoža, n. př.: słónčko pódla słónco, die Sonne; Boże słónčko, jeno diminutiv, hdyž rěka: das Sonnenkälbchen (překasanc); měsačk, der Mond (jako hwězda) jeno diminut., ale měsac, der Monat, jeno

tdk, hdyž woznamjenja čas, pól. mjesąc, Monat, ale księżyc, der Mond; wotroček, der Knecht,, wotrok je njeznate; česk. otrok, der Sklave; stólčk, der Stuhl, też stólc, ale porědšo; rózk, die Ecke (das Horn), roh so njetrjeba za něm. die Ecke, na rózku wulicy, an der Ecke der Gasse; roh (kopyto), Huf; pl. rohi, die Hörner (pola kruwy atd.) po prawom za dual. Pful ma někotre njejasnosće sub. voce roh; roh njeje Winkel, ale Ecke (Eck), Winkel je znutřkowny (prózdny) rózk, za to serbski: kut, wosebje we twarjenjach, nuhel (nuhl) na rysowankach (geometr.); pos, der Hund, ale też psyk, najhusćišo, der Hund, jako pomjenšak so praji: psyčk; wosušk, Striezel, Stollen, też: khlěbowy wosušk, t. r. z khlěboweje (= ržaneeje) muki pječeny, wosušk pak je z pšeńčneje muki; kłósk, też kłóska, die Aehre, pl. kłóski, sing. kłós jene z rědka, pl. kłosy husćišo, die Aehren; walčk wot wał, ale skoro jeno so praji: walčk słomy, ein Bündel Stroh, walčk drjewa, ein Reißigbündel (-bund), walčki rubać, das Holz (in) Bündel hacken mit der Axt; wał syna, großer Bund Heu, wał ma zmysł jara wulkeho njewšědneho walčka; wusudk pódla wusud, das Urteil (Urteilspruch); rozsudk a rozsud, Endscheidung; młócк, der Drescher, pičk, der Trinker, bičk, der Schläger (Raufbold), žračk, der Fresser, w tutych a podobnych padach je k jeno bóle kóncowka, z kotrejž so wot verbow wěcownik twori. W narodnych pěsnjach so jara často pomjeńšak „hólčik“, „holička“ nałoža; wězo je z tym dorosćeny człowjek měnjeny. W prosy mnoho diminitivow trjebać, njeje radne, rěč z tym wjele mocy a srědkow zhubi. Što potom, hdyž ma so woprawdźe cyle nuznje pomjeńšak nałožeć! Potom je spisowaćel nuzowany, z diminutiva zaso nowe diminutivum tworić: hólčk — hólčičk, holčka — holčička. Zo to rěč njedebi, ale wohidźi, je jaßne, to je potom hołe hrajkanje. Štóž wšak chce z tym pokazać, zo serbšćina khuda a słaba njeje, ale zo ma mnoho mocy nowe słowa tworić, smě drje to činić, ale spisowaćel a rěčnik dyrbi dobry słód wobkhować. Też moleŕ dyrbi barbu a séin nałožeć po prawej měrje, hewak je kleksaŕ, nic wumělc. Za dźěćacu rěč dźě też naše słowjesa skoro wšitke tworja pomjeńšaki; běžkać, sedźkać, ale to je jeno za rěč dźěći a za rěčenje wo dźěćoch přiměrjene. Podobnje so też komparatiw hodźi podwojić, wjetši, wjetšiši.

Na čo dyrbi (ma) to přińć, wohiń (wozu) soll das führen, wohin soll das kommen.

Wijata rěka. Bach, der Zickzackwindungen macht, gewundener Bach.

Jemu přez konkurenta (wuběhowarja) wotpadnje mnoho dźěła, ihm entgeht (entfällt durch den Konkurrenten viel Arbeit; za wot něm. ent; not a ent stej też etymologiscy přiwuznej, podobnje: entbinden, wotwjazać, entsagen, wotrjec so; husto, wot ze něm. ab, wotpisać, abschreiben. Wučinjeć (sej) z kim wo čim, mit Jdm. verhandeln über etw.. tuž też: po wučinjenjach sejma, winskeho kongresa ma tón zakoń płaćić, nach den Verhandlungen; za to smy přijeli češki jednati (jednać), ale dosć husto by wučinjeć so mohło nałožeć.

Doréčować komu, Jmdm. zureden, durch Zureden Jmdn. wozu ermuntern, antreiben; doréčowaše jemu kupc, zo by sej to kupił, der Kaufmann redet ihm zu, er möge sich das kaufen (das zu kaufen). Synonym: namołwjeć koho k čemu, Jdn. dazu einladen durch Zureden.

Při samym, um ein Haar, es fehlte kein Haar, so . . (und, daß), při samym budźeše jeho jeničku dźowku dostał, es war ganz nah daran, es fehlte kein Haar, so hätte er seine Tochter bekommen (zur Frau); kak bě cyle při samym to mohł docpěć, wie wenig hat daran gefehlt und er hätte es erreicht.

Za krótke dny, in den nächsten Tagen (k tebi přińdu, werde zu dir kommen,

drohotnosće, kostbare Sachen, wertvolle Gegenstände, Kostbarkeiten konkretnje; zatorhnyć so, zatorhować so na koho, invehi in aliquem, wón so na mnje sedźo zatorhnje, in seiner Gereiztheit fährt er gegen mich auf, wird von Zuckungen gegen mich erfaßt. (Pful nim.) synonym: wón so na mnje sedźo huntori, Pful njejasne.

Wón by lěpši był, hdy by so druhi króć njewoženił, er wäre besser daran, es wäre vorteilhafter für ihn, wenn er nicht zum zweiten Male heiratete. (serb. cyle wosobinska konstrukcyja).

To by sprawniše (najsprawniše) było, hdy by so tak sčiniło, es wäre am richtigsten, zweckmäßigsten, entsprechendsten, am geeignetsten (Pful. nim.).

To mi runje na mysle dźe, zo bych to činił, das kommt mir nicht in den Sinn; fällt mir nicht ein. Pful njezn.)

Na z akk., husto łać. contra (in), gegen we złym zmysłu: wón na mnje jědźe (ze słowami), er fährt (mit Worten) gegen mich los, fährt mich an mit W., wón něšto na mnje ma (cfr. přećiwo mi), er hat etwas gegen mich, führt etwas

im Schilde gegen mich, wón je na mnje prajił, zrěčał, gegen mich gesagt, na mnje dźerži, er hält es gegen mich (cfr. ma na mnje); wón so na mnje zahanja, holt gegen mich aus. (Pful přemało.)

To móže so človjek (hišće) bóle prócować, bjez zboža tola ničo njedocpěje, mag (der Mensch) man sich auch noch so sehr bemühen, ohne Glück erreicht man nichts) w tajkich koncesinych sadach ma serbšćina z wjetša komparativ a pódla teho: hišće (noch) tež auch, samo sogar, tola steji tež komperativ cyle sam.

Z wotkal je so tónle pjenjez do mojeje móšnje wzał, (woher ist dieses Geldstück in meinem Beutel genommen; z wotkal sy so ty sem wzał, woher (wie) bist du hierher gekommen, geraten, verschlagen worden (unerwartet). (Pful nim.)

Po z akk., nach, um, po wodu hić, nach (um) Wasser gehen; za něm. holen maja druhe rěče wopisanja, něm. holen je jara powšitkowne, tuž ma so na kóždy pad wosebje dźiwać: dźi po njeho, geh ihn holen (geh nach, um ihn), laß ihn holen pósćel po njeho (sende nach ihm), hole ihn aus der Stube heraus, přinjes jeho ze jstwy (won); Holz aus dem Walde holen, po drjewo (hić) jěć do lěsa.

Pobyć, z tym človjekom sym zlě (derje) pobył, mit dem Menschen habe ich schlechte (gute) Erfahrungen gemacht; z tej mašinu sym derje pobył, mit der Maschine bin ich gut gefahren, z tej kupju (z tym kupjenjom) sym derje pobył, mit diesem Kauf bin ich gut (günstig) abgekommen, damit habe ich einen guten Schnitt gemacht. (Pful nim.)

Na přidawk, sym tu na přidawk, ich bin überflüssig, man sieht mich hier nicht (mehr) gern, skoro cyle homonym: sym tu sbytkny. Ale: wo žnje: při tymle dźěle (doma) sym zbytkny, pójdu radšo na polo, tam mje trjebaju: bei dieser Arbeit bin ich überflüssig (werde nicht benötigt), w tutym padźe so rady njepraji: sym na přidawk. Pful ma: sym na přidawku (lokal.).

Sym so z dycha wušol (wuběžał), wudźěłał, wuréčał, ich bin durch Gehen (Laufen), Arbeiten, Reden von Atem gekommen, lěpje: mir ist beim Gehen (Laufen), Arbeiten, Reden der Atem ausgegangen. Podobnje: sym (so) z mocow wušoł, sym z pjenjez, z cyroby, z khlěba wušoł; tute su wosobinske, za to so hišće husćišo praji: mi su mocy, pjenjezy wušle, cyroba, khlěb wušoł (wušla, něm. so bóle njewosobinscy praji: mir sind die Kräfte, Geld etc. ausge-

gangen, też wosobinscy: ich bin von Kräften gekommen. Z tym smě so přirunać łać. misereo(-or) a miseret me, pudeo a pudet me. Chemy-li bóle to wuzběhować, zo człowjek so napina (so prócuje), z hićom dźěłom a pod. a tak dycha zhubiwa, nałoža so wosobinska wjazba, ma-li pak so bóle na ćežkosć hića dźěła a pod. dźiwać, kotrež kóždeho objektivnje napina, nałoža so radšo třeća wosoba. Z dalokim hićom, ćežkim dźěłom, z wótrym rěčenjom kóždemu dych wuńdźe, w tutych přikładach so bóle na objektivne zwonkowne napinace dźěło dźiwa, ale: sym daloko khodźo, ćežko dźěłajo, wótře (z hłosom) rěčo so z dycha wušoł, wudźěłał, wurěčał a pod., w tych padach so přede wšěm kedźbnje na subjekt, kiž so ze zamysłom sam napina. Podobny rozdźěl je też w tychle padach: mi je žel hrěcha, wobželnosćam hrěch; w prěnim padźe hrěch jima, přima, rudźi člowjeka jako njezbože, jako objektivny njepřećel, w druhim padźe, kiž je wosobinski, steji člowjek hižom skerje nad hrěchom, wobželnosća a hidźi, zacpěwa hrěch jako njepřećela, kiž je jeho sčinił njezbožowneho. Mi je was, moji lubi, žel, ihr tut mir leid, euer Elend geht mir zu Herzen, za to so njehodźi prajić: wobželnosćam was, ale wobžaruju was; žel mi je móže potajkim być: es tut mir leid eine Sünde ale też: ein äußeres Unglück (Armut), ale wobželnosćam (hrěch, złósć) trjeba so jeno wo subjektivnych zawinjenjach, wobžaruju wo woběmaj: wo zwonkownym njezbožu, wo znutřkownym zawinjenju: wobžaruju khorosć, wobžaruju hrěch. Wězo je wobželnosćić wopak tworjene wot želnôsć (pól. češki lěpje: żałować, č. želeti), ale hižom dawno je so přijało a trjeba so nětko wosebje často w bohosłowskim zmysłu za něm. bereuen. Też něm.: bewahrheiten wot Wahrheit město bewähren (bestätigen).

Wuńć, wóz je z maza(u) wušoł, der Wagen hat durch das Laufen (Rollen) die Schmiere aufgebraucht; z jědźe wuńć, die durch Nahrung erworbene Kraft aufbrauchen, też: z jědźe wuńdźeny člowjek, e. Mensch, dem infolge mangelnder Nahrung die Kräfte ausgegangen (ganz aufgezehrt) sind; z mazu wuńdźeny (wuběžany) wóz, ein Wagen, dessen Schmiere durch Laufen ganz aufgebraucht worden ist; kóń (skót) je z fitra (z cyroby) wušoł, heruntergekommen infolge mangelnder Ernährung.

Mje boli zub, hłowa, es schmerzt mich ein Zahn, der Kopf, ich habe Zahn-, Kopfschmerz(en), ein Zahn, K. tut mir weh; to mje nětko boli, zo sy mje ze słowami ranił, es schmerzt mich nun, daß du mich mit Worten beleidigt

hast. potajkim: mje boli naloža so wo fysiskim (čělnym) a tež w moraliskim zmysłu. Po prawym ma so rozeznawać zwonkowne, wot wonka přikhadźace začuće, Empfindung, a znutřkowne čuće, Gefühl. Tu ma serbšćina jeneho słowa: čuć, začuć, začuwać atd. trjeba słownik a z nim pismowstwo za wobej wopřijeći, za: empfinden a za: fühlen. Tež čěšćina cititi (cit) za woboje nałoža. Runje tak Němcy empfinden a fühlen jene za druhe trjebaju, tola dobry styl ma rozeznać a nałožeć wo radosći, wutorhnjenju (Entzückung), zrudobje a pod. jeno „fühlen“, wo zaćišćach pak, kiž cyle wot wonka přikhadźeja, kaž wo zymje, horcoće atd. jeno „empfinden“. W serbšćinje snadź mohło so přijeć za jeno znutřkowny staw (wobstejenje duše), kiž z duchownych předstejenjow wukhadźa: čuće (želnosć, radosć), Gefühle, a za zwonkowne, t. r. přez zmysły přikhadźace zaćišće: začuće, mi je zyma, mam začuće zymy. Wčzo lud z rědka so tak wupraja, tuž lědma hdy tak rozdźělnych wurazow paruje, ale w pismowstwje mělo so rozeznawać. Moleŕ tež njesmě jeno z jenej barbu wšelakich předmjetow předstajeć, lěpje wšelake wotsćiny samsneje barby rozeznawa a bóle so jeho wobrazy spodobaja.

(Pokračowanje.)

Nekrolog LXXX.

Korla August Fiedleŕ,

wyšši seminarski wučeŕ na wotpočinku,
dołholětny knihownik Maćicy Serbskeje,
nahladny serbski pěsnjeŕ,
swěrny a pilny serbski wótčinc,
wustojny wuwučowaŕ serbskich spěwanskich swjedźenjow,

* 15. nov. 1835, † 16. meje 1917.

Nestor serbskich pěsnjerjow, towaŕš wulkich serbskich wubudźerjow Smolerja, Zejlerja, Pfula, Imiša, Kocora, Hórnika a druhich, kotrychž je wšěch přetrał, wopušći swojich drohich Serbow a skónči swoje zemske žiwjenje, njewočakawši kónca nětčišeje žałostneje, tola też wulkeje a historiskeje khwile. Wusny ćicho w 82-tym lěće žiwjenja w domje čisło 16 na Moltkowej drózy w Budyšinje srjedu 16. meje 1917 a bu sobotu 19. meje na Tuchorju pohrjebany. Hišće dźeń do smjerće — kaž „Serbske Nowiny“ (str. 158)

pisachu —, hdyž bě jeho hłós cyle woslabnył, zaběraše so w myslach ze serbskimi należnosćemi. Tak bě z našeho žiwjenja wotešoł mysło na tych, kotrychž je cyle žiwjenje we wutrobje nosył. W luboséi k serbskemu ludu a w dźěławoséi za Serbow wotpočowaše zbože jeho žiwjenja — w tym, zo njeměješe mocy swojich najbliższich, krej swojeje krwě, Serbam a serbskej mysličcy wukhować, běše tragika jeho žiwjenja. Nětko pak je wšo, jeho zbožowny idyllu a też tragediju, skhował ćichi row — a tu wosta jeho dźěło a

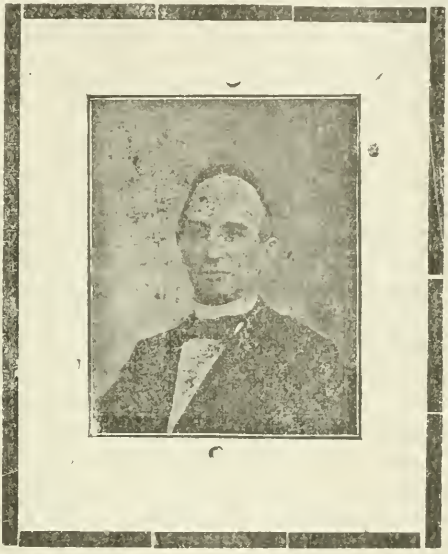

wopomnjenje jeho skutkow, kotrychž krótki wobraz podać je nadawk tychle rjadkow. Človjek so pominy, tola zawostaji dopisanu knihu swojeho žiwjenja. Pohladajmy do njeje z dźaknym wopomnjećom.

Wo jeho wosobinskim žiwjenju njewěmy wjele powědać: běše ćichi, měrne, kaž też ćichi a měrny běše njeboh Fiedleŕ sam. Idylliske bě hižo jeho dźěćatstwo, hdyž jeho nan běše młyńk w Njezdašecach pola Hodźija, kaž widźimy z rjaneje pěsnje „Žedźiwe spominanje“ (Łužica 1913, str. 11.)*. Ródny młyn w luboznej dolinje při jězorku

* Fiedlerjowy nan Pětr Fiedleŕ běše zahrodniski. živnosćeŕ a wobsedźer herbskeje korčmy w Njezdašecach. Snano pak jeho mać

wobrosćenym klepotaše jemu do myslow hišće we wysokej starobje, hišće w najpozdźišich lětach jeho žiwjenja měješe jeho myslička swój přebytk w přećelniwej stwičcy, hdźež z nim nan a maćerka přebywaštej, hdźež mějachu kćěw lubosć a radosće, nic pak ból a skórżba, kaž praji w pomjenowanej pěsni. Po 8-lětnej šulskej wučbje woteńdźe w l. 1850 na krajnostawski wučeŕski seminar w Budyšinje, hdźež — hišće w starej seminarskej khěži (na rózku Jerijoweje a Mnišeje hasy čo. 7, prjedy čo. 16) — studowaše hač do jutrow 1857 zod direktorom Dresslerom, kotrehož wopomina jara wutrobnje, mjenuje jeho njezapomniteho a sławneho.*) Ze seminarom rozžohnowa so jara wutrobnje w pěsni „Słowa při wustupjenju z lubeho seminara“, woćišćanej w Serbskich Nowinach 1857, str. 119 (a pozdźišo wospjet w časop. „Pomhaj Bóh“ 1904, str. 63). Po wobstatym kandidatskim pruhowanju skutkowaše na to jako wučeŕ w Kamjencu a Jitru, bu pak po wobstatym pruhowanju wólbokhmanosće hižo 1858 za wučerja na Budyšski seminar powołany, hdźež swoje zastojnstwo 3. novembra 1858 nastupi a swěru skutkowaše najprjedy jako wučeŕ a wot l. 1868 jako wyšši wučeŕ hač do 1. januara 1901, hdźež so na wotpočink poda. K zastojnstwu seminarskeho wučerja, kaž z nekrologa Serb. Nowin žhonichmy, bě jemu J. H. Imiš dopomhał, kiž běše jako Wóslinčanski farař ze šulskim dohladowarjom w Jitru a tam Fiedlerjowu wurjadnu wobdarjenosć spózna. Imiš so tohodla prócowaše, zo by Fiedlerja na městno dowjedł, kotrež by jeho duchownym daram přiměrjene było, a to so jemu też poradźi. Na seminaru měješe Fiedleŕ dobru składnosć, za Serbstwo skutkować, wuwučujo sta pozdźišich serbskich wučerjow nic jenož w paedagogiskej prakticy, ale też w jich maćerščinje, a zašćěpjejo jim pódla też lubosć k serbskej rěči a serbskemu ludu do młodeje wutroby. Kaž Serbske Nowiny po jeho smjerći napisachu, je Fiedleŕ njebojaznje za to wojował, zo bychu serbske šule bjez serbskich wučerjow njebyłe — hač runjež su jeho tohodla přesćěhali, hač runjež je wón za to ćerpjeć dyrbjał. By wšak trěbne było, zo by něchtó wot jeho něhdyšich wučomcow a znajerjow tejele strony jeho dźěławosće nadrobnišo wopisał jeho skutkowanje na seminaru a za prawa serbskeje šule.

---

z jeneho teju dweju Njezdašowskeju młynow w krasnej lěsnej dolinje pokhadźeše. Red.

*) W nastawčku »Ważny dom«„ Pomhaj Bóh 1907 str. 62.

Fiedleŕ běše wubjerny hudźbnik, hudźba běše jeho troštaŕka, posylnjeŕka a wozbožowaŕka, kaž praji w jenej swojich najlěpšich pěsni („Hudźba“ we Łužicy 1901, 15) — a to jeho zbliži z Kocorom a přiwjedźe k sobuskutkowanju při serbskich spěwanskich swjedźenjach, kotrež mějachu tak wulki nadawk při wubudźowanju serbskeje narodneje myslički. Prěnju periodu tychle wulkotnych a zomnjećahódnych swjedźenjow wopisa wón w nastawku „Serbske spěwanske swjedźenje wot lěta 1845 hač do lěta 1851“ (Časop. Mać. Serb. XIII. 91.) — a wot lěta 1860 bu sam při tych swjedźenjach Kocorowy sobudźěłaćeŕ a pozdźišo je sam wodźeše. Też tuta jeho dźěławosć čaka swojeho historika, kiž by ju nadrobnje wopisał. Fiedlerjowa hudźbna wustojnosć jemu zmóžni wudaće po cyłych Serbach znateho „Towaŕšneho spěwnika za serbski lud“ (1878) a „Spěwneje radosće za serbske šule“ (1880).

Hižo přez to budźeše sebi Fiedlerjowe mjeno zawěsćiło swoje městno w stawiznach serbskeho narodneho žiwjenja a serbskeje literatury, tola wjele wosebniše a trajniše městno jemu připadźe přez njebočičkeho dźěławosć pěsnjeŕsku a redaktorsku. Ważna perioda serbskeho časopisnistwa je zwjazana z Fiedlerjom, mjenujcy čas wukhadźenja belletristiskeho měsačnika „Łužičan“. Fiedleŕ běše najprjedy z jeho pilnym sobudźěłaćerjom a w l. 1866—1873 z jeho horliwym redaktorom. Michał Hórnik woteda jemu redakciju swojeho „Łužičana“, spóznawši we nim płódneho pěsnjerja. Fiedleŕ wustupi z prěnim pěsnjeŕskim pospytom w l. 1857; běše to hižo naspomnjena pěseń „Słowa při wustupjenju z lubeho seminara“. W Hórnikowym „Měsačny Přidawk“ namakamy jeničku jeho prěnjotnu pěseń („Zahrodka“, 1859, 37.) a dwě přełoženej (pódla wjacorych prosaiskich přinoškow) — też w prěnimaj lětnikomaj „Łužičana“ čitamy z Fiedlerjowym mjenom jenož po jenej prěnjotnej pěsni (romancu „Zrudny domojwrót“ 1860, 82 a wótčinsku pěseń „Serbstwu k nowemu lětu“ 1861, 1). Tola wjacore přełožki pokazuja na to, zo młody Fiedleŕ pytaše wudospołnić swoju pěsnjeŕsku formu a też přez studium cuzych přikładow so přihotowaše za prěnjotne pěsnjenje. Te pak we nim jenož dřěmaše, doniž jeho wutrobje njezeskhadźachu zerja lubosće — hakle meja žiwjenja we nim wubudźi pěsnjerja. To so widźomnje sta w l. 1861, hdźež čitamy we Łužičanu (str. 97) lubosćinsku pěseń „Postro-

wjenje“. Fiedleŕ ju njepodpisa ze swojim mjenom, ale z pseudonymom Serbowsko, hdyž bě ta pěseń intimneho wopřijeća. W lětniku 1862 namakamy hižo cyły rjad Fiedlerjowych erotiskich pěsni, wot kotrychž jenož dwě běštej podpisanej z połnym mjenom („Radosć abo zrudoba“ a lubosćinska romanca „Różička“), njemějecej intimneho kharaktera — wšě druhe pak su podpisane z pseudonymom K. Pětrowič, jenož dwě (a jena w l. 1864) ze skrótčinu S—ski (t. j. Serbowski). Z tym pseudonymom wozjewi Fiedleŕ też w pozdźišich lětnikach (hač do l. 1872) rjad erotiskich pěsni, mjez tym zo ze swojim mjenom podpisowaše pěsnje wótčinskeho a wosebje nabožniskeho wopřijeća, dale pěsnje přileżnostne a jenož někotre erotiske, hdyž so poćahowachu na lubosć z cyła. Tuto pěsnjenje, kaž bu hižo prajene, zwisowaše z jeho žiwjeńskej meju. Předmjet jeho pěsni běše knježna Mathilda Stangec, dźowka čornokholmčanskeho evang. farara, znata tehdy serbska spěwarka, kotraž bu też w l. 1869 z jeho mandźelskej. Smoleŕ wuda k přileżnosći kwasa žortne čisło „Łužičana“, pomjenowane „Budysko-čornokholmčanski Łužičan“ z přinoškami swojimi, H. Zejlerja, M. Hórnika, H. Jórdana a druhich, kotrež dopokazuje, kak běše tehdy Fiedleŕ jako pěsnjeŕ woblubowany. Smjerć lubowaneje mandźelskeje (1871) zadźerža žórło jeho poezije na dołhe lěta. Wot lěta 1872, w kotrymž je hišće někotre widźomnje dawniše erotiske pěsnje woćišćał, womjelkny docyła, psendonym K. Pětrowič (abo skrótčina -č.) so wot toho časa ženje wjacy pokazał njeje a wukhadźachu jenož hdys a hdys składnostne spěwy z mjenom K. A. Fiedlerja. Mjez tym po smjerći H. Zejlerja zastupi do literatury młoda generacija, na čoło kotrejež stupi pozdźišo J. Ćišinski — a Fiedleŕ bu po něčim zabyty a nowe generacije znajachu jeho jenož jako składnostneho pěsnjerja, hdyž jeho pěsnje erotiskeho a druheho wopřijeća ženje w samostatnej zběrcy wudate njeběchu. W prěnich lětnikach „Łužicy“ běchu so drje pokazałe někotre rjane nabožniske a wótčinske pěsnje staršeho hižo pěsnjerja, tola po nich přikhadźachu zaso jenož składnostne spěwy. Hakle wot lěta 1901 wróći so Fiedleŕ zaso k swojej wopuščenej lyrje, z kotrejež wubudźowaše ważne zynki hač do swojeje smjerće. Tuta jeho wobnowjena, płódna pěsnjerska dźěławosć zwisowaše z redakciju nabožinskeho łopjena „Pomhaj Bóh“, z kotrehož njemjenowanym soburedaktorom běše kaž so zda, hižo wot lěta 1901. Wot teho lěta mjenujcy a wosebje wot

lěta 1902 nakhadźamy w tym časopisu syłu přinoškow K. A. Fiedlerja. Wot č. 30. l. 1903 pak bě tež zjawnje mjenowany jako soburedaktor, hač runjež běše poprawom sam z redaktorom.* Hakle wot č. 14 l. 1916 jeho mjeno pódla mjena Gólčoweho njesteji, tola w l. 1917 hač do č. 19. je hižo sam mjenowany jako „nakhwilny zamołwity redaktor“. Wšitke jeho pěsnje z tejele poslednjeje płódneje periody jeho pěsnjeŕskeje a z cyła literariskeje dźěławosće běchu nabožniskeho abo tež zamysleneho, styskneho wopřijeća.

Pódla prěnjotnych pěsni wozjewi wjele přełožkow z němskeje poesije: z Göthe, Heine, Uhlanda, A. H. Hoffmanna z Fallerslebena a druhich mjeńšeho wuznama, něšto mjenje wuznamnych přełožkow z češćiny a jedyn z khorwatšćiny. Němska poesija a z domjaceje Zejlerjowa měješe na njeho rozsudny zaćišć.

Fiedleŕ běše w prěnjej periodźe swojeho tworjenja intimny erotik, w čimž leži jeho wuznam za serbsku poesiju. Před nim, njedźiwajcy na pospyty J. B. Mučinka, njeběše typa intimneho erotika w serbskej poesiji, hdyž Zejlerjowe něžne lubostne pěsnje njeběchu intimne. Fiedlerjowa erotika je z wjetša mjehka, haj sentimentaltalna, wostawa při hołym wobdźiwanju lubowaneje bytopři žedźenju za njej, při hołych přisahach wěčneje lubosće a swěrnosće. Tola hdźež je pěsnjeŕ do hłubokosće čuća šoł, tam wutwori rjane pěsnje, kotrež słušeju k najlěpšim čisłam serbskeje lyriki. Tajke su: „Wineta“ (Łuž. 1868, 113), Postrowjenje (1861, 97), Radosć abo zrudoba (1862, 18), Rozlemjena nadźija (1866, 17), Mój měr (1871, 1), Postajenje (1871, 170).

Pódła toho pisaše hižo w tejle prěnjej periodźe pěsnje nabožniskeho abo hewak přemyslowaceho wopřijeća, kotrež jeho w poslednjej periodźe jeho pěsnjeŕskeje dźěławosće cyle wobknježichu. Najwjetši dźěl mjez nimi tworja pěsnje a khěrluše, pisane za lud a njemějace wosebiteje poetiskeje hódnoty, tola su mjez nimi tež woprawdźe poetiske kruchi, kotrež Fiedlerjej zawěsćuja čestne městno w serbskej poesiji. Tajke pěsnje kaž „Tróšt nocy“ (Łužičan 1864, 81, druhi króć Pomhaj Bóh 1902, 103),

* »Pomhaj Bóh« w nekrologu piše [str. 83]: »Hač runje bě jeno soburedaktor, je tola wšu starosć wo jeho wukhadźenje sam měł. Jeno prědowanje a někotre maličkosće dostawaše, wšo druhe sam pisaše, pytaše, přełožowaše, pěsnješe. »Pódla wězo dyrbješe tež sam čišć časopisa porjedźeć

„Tři pohrjebne spěwy“ (Ł. 1872, 105), „Na nowolětnym ranju“ (Łužica 1883, 1), „Nowe lěto“ (Ł. 1884, 1), „Hudźba“ (Ł. 1901, 15); „Njeskomdź składnosć“ (ib. 1911; 66); „Boža nóc pod jědłu“ (ib. 1912, 4), „Žedźiwe spominanje (ib. 1913, 11), „Prawy puć“ (ib. 1913, 87), „Wobraz křesćijanskeho žiwjenja“ (Pomhaj Bóh 1905, 18 a 1917, 66); „Dźěćaca wěra“ (P. B. 1905, 47), „W zymskim času“ (P. B. 1917, 8), „Jutrnička“ (P. B. 1917, 58) słušeja do antologije najlěpšich pěsni serbskeje poesije

Wot jeho wótčinskich pěsni zasłužuje być wutorhnjena zabyću pěseń „Słowjanstwa raniše zerja“ (Łužičan 1868, 49), zaćišć z přirody na něžne wašnje zapřimuje „Poslednja róža“ (Łuž. 1863, 1). Fiedleŕ sčini drje też pospyt wo balladu abo skerje romancu („Zrudny domojwrót“, Łuž. 1860, 82), tola widźomnje derje spózna, zo tu njebě jeho polo, a ženje wjacy so k tejle poetiskej družinje njewróći. Wosta při lyricy, kotraž bě jeho mjelkej, čućiwej duši přinarodźena. Swoje pěsnje pisaše z čistej, stajnje staroscźiwje porjadnej, lohkej formu po přikładźe H. Zejlerja; tohodla też jeho jenozłóžkowe rymy často njeběchu prawe rymy, kaž běše to też pola Zejlerja. Rytmus pak měješe přeco rjany a ženje klacaty.

Tajke je městno K. A. Fiedlerja w serbskej poesiji. Zo by jeho pěsnjerska fysiognomija też za nětčišu generaciju wustupiła, je nuzne, zo by so z najmjeńša wobšérny wubjerk jeho pěsni wudał.* By wšak to rjana knižka była, kotraž by pokazała směwkate, tola też ważne wobličo zemrěteho pěsnjerja, dušu něžnu, druhdy sentimentalnu abo melancholisku, tola też zamyslenu a połnu nabožneho měra.

Pódla pěsni nakhadźa so w literariskim dźěle K. A. Fiedlerja też wjele a wjele prozaiskich wudźěłkow. Wón pisaše popularne nastawki přirodowědomostne, zemjepisne, narodopisne, pućopisne, filosofiske a aforismy (Wučby, mylse a přirunanja we Łužičanu a Měs. Přidawku a dr.) a cyłu sylu nabožinskich rozpominanjow, drobnych wopowědanjow nabožniskeho a moralisujuceho wopřijeća. Też powjedańčko je mjez nimi (Khudy tkalc, Łuž. 1872, 161 a Pomhaj Bóh 1904, 31) a w swojim času popularna, po němskim spisana wjeselohra „Kak Pětr lěkari“ (Łuž. 1875, 65). Wjele też přełožowaše, kaž historisku novellu „Serbowka“

* Wudawk wšěch jeho pěsni by wupjelnił zawěsće tołsty zwjazk abo wjacy zwjazkow. Dospołny jich zapisk, kajkiž běch sebi zestajał, pokazuje wulku pěsnjerjowu płódnosć.

wot R. Fidusa a druhe. Wšitke te njezličomne, wjetše abo drobniše, prěnjotne abo přełożene prosaiske přinoški namakaju so wosebje we Łužičanu a w časopisu Pomhaj Bóh, tola też w Měsačnym Přidawku, w Serbskich Nowinach a w Časopisu Maćicy Serbskeje.

Maćicy Serbskej běše swěrny wot lěta 1857, hdyž bu z jeje sobustawom, hač do smjerće. We wubjerku Maćicy běše hižo wot l. 1859, a w lětach 1861—67 a potom wot l. 1873 hač do smjerće běše ze swědomitym knihownikom Maćičneje knihownje. Z tej běše kaž zrosćeny — njemóžu sebi ju bjez njeho myslić. Budźe mi pobrachować w njej kaž też z cyła w kole budyšskich wótčincow. Pódla M. Hórnika a M. Smolerja běše Fiedleŕ mój najdawniši serbski literariski přećel — tuž je mje jeho smjerć też wosobinscy hłuboko zrudźiła.

Z Fiedlerjoweho swójbneho žiwjenja přispominamy zhromadnje hišće tole: Fiedleŕ běše dwójcy ženjeny. Jeho prěnja hižo prědku jako sławna serbska spěwarka naspomnjena mandźelska běše Klara Theresija Mathilda Stangec, kotraž 3). VI. 1871 wumrě. Druhi króć so woženi 24. aug. 1873 z Rózu Marju Rosenlöcherec, dźowku ryćeŕkubleŕskeho najeńka w Stotoricach (Stötteritz) pola Lipska, kotraž jemu 9. nov. 1888 wumrě. Z prěnjeho mandźelstwa pokhadźa dźowka Olga, nětko zwudowjena po kn. prof. dru. Theodoru Goetschmannu, gymn. wyšš. wučerju we Wrótsławju. Z druheho mandźelstwa staj wušłoj: 1. syn Feodor Alexis Fiedleŕ, rodź. 18. jan. 1882, radźiny assessor w Plawnu, woženjeny wot l. 1915 z Gerdu rodź. Weckec; — 2. dźowka Mila Johanna, rodź. 21. sept. 1874, mandźelska překupca Herberta Fuhrmanna w Barlinju-Krasnohorje.

Fiedleŕ běše sprawna wótčinska, ryzy serbska duša! Serbja też stajnje wobkhowaju zasłužene počesćowanje jeho wopomnjeća. Adolf Černý.

Nekrolog LXXXI.

Hajno Jordan,

cyrkwiny wučeŕ a kantor w Slepom,
pismawjedźeŕ Delnjołužiskeje Maćicy Serbskeje.
* 24. nov. 1882. † 28. měrca 1917.

Fryco Hajno (Heinrich) Franc Jordan so narodźi 24. novembra l. 1882 jako druhi syn njeboh kantora Hendricha

Jordana w Popojcach a jeho mandźelskeje Emilije rodź. Pjatarjec z Wjeŕbna. Šulu swojeho nana w Popojcach a někotre rjadownje Kymnazija w Khoćebuzu wukhodźiwši w 17. lěće na wučeŕski seminar do Stareje Darbny přińdże (1901—1904). Swojej wučeŕskej pruhowani z wulkej khwalbu wotpołożiwši (1904—1906) najprjedy jako wučeŕ w Gołbinje skutkowaše, hdźež po smjerći swojeho nana w l. 1910 předsydstwo Błótowskeho wučeŕskeho towaŕstwa na so wza. Na to kantorske městno w Slepom dosta a 1. haprleje 1913 nastupi. Dźeń 7. měrca 1916 bu k kralowskim grenaděram do Lěhnicy zwołany. Štyri njedźele pozdźišo so jako dobrowólnik do pola zamołwi a tam bu pěšemu połkej čo. 155 přidźěleny. Na wojowanjach w Champagni. při Sommje a „Mortwym mužu“ sobu wojowaše. Pola Sommy bu něšto razow zasypnjeny a na to je w Lüttichu w lazareće přebywał. Mały rózk 1917 so na wuwučowanju za wyškowskich aspirantow wobdźěli. Wróćiwši so k fronće so 21. měrca khory zamołwi, w jenej cyrkwi wukhowanje namaka a hižo 28. měrca w lazareće Villers devant le Tour wumrě. Najprjedy bu w francowskej zemi při cyrkwi wsy Villers devant le Tour a potom 7. junija 1917 w Popojcach pódla nana a staršeho bratra pokhowany. Hižo 1½ měsaca pozdźišo bu pódla nich na pohrjebnišću w Popojcach khowana jeho sotra Martha, rodźena 16. jul. 1886, kotraž jako pomocna sotra čeŕwjeneho kŕiža wot spočatka wójny we wojeŕskim lazareće w Khoćebuzu njewustawajcy z najwjetšej pilnosću a sebjezapŕěwanjom khorych a ranjenych wojakow dohladowaše a skónčnje wot wojakow natykowacu khorosć dostawši 24. aug. 1917 wumrě. Swěrna swojemu samowuzwolenemu powołanju hač do smjerće, praješe hišće na smjerntym ložu, jako ji jěsć přinjesechu, z miłym pohladnjenjom k njebju: „napjrjedy wojakam!“

Njebohički, Hajno Jordan, je jenož 3 lěta w našej wosadźe skutkował, ale w tutym krótkim času je sebi powšitkownu lubosć a dowěru wosadnych dobył. Njezapomnjene wostanje, kajku lubosć je k swojim šulskim dźěćom měł. Też z njepřećelskeho kraja je jim domoj dołhe listy pisał, w kotrychž jim žiwjenje a činjenje našich wojakow nadrobnje a w žiwych barbach wopisowaše a je wjele znamjenjow přiwisliwosće dostawał. Naši wosadni radźi spominaju, z kajkej wustojnosću je jim při Božich službach, hdyž dyrbješe zastupić, z Tešnarjowych prědarskich knihow prědowanje čitał, z tym wuspěchom, zo kóždy raz něšto tutych rjanych prědarskich rozpředa. Tak běše ludźom wutrobu hnuł.

Delnjołužiskej Maćicy služeše po smjerći swojeho nana (1910) jako pismawjedźeŕ a knihiskładnik, do Bramborskeho Časnika pilnje dopisowaše a w našim Časopisu M. S. (1913, str. 42—69; 93—97; 123—126) nastawk wo „Ležomnostnych mjenach Khoćebuzskeho a -Grodnowskeho wokrjesa“ wozjewi. So samo rozymi, zo běše jako syn swojeho nana cyły Serb.

Jeho wopomnjeće mjez nami njezapomnite wostanje.

W Slepom, 1918. M. Handrik.

Nekrolog LXXXII.

Heinrich Rizo (Riese),

farař w Bórkowach w Błótach.

* 20. junija 1873. † 16. decembra 1917.

Hišće jeho widźu, jako wón na Michała 1884 do sexty Khoćebuzskeho gymnasija zastupi, přewodźany wot knjeza direktora a jako nowotnik wobhladowany wot nas staršich, kotřiž hižo poł lěta na šuli běchmy. Do toho časa běše Hendrich Rizo (Riese) rozwučowany wot swojeho nana, Strjažowskeho wučerja, a wot Dešańskeho fararja Panka.

Rizowej staršej staj wobaj serbskej, maćeŕka nježna, miła duša, kotraž swoju cyłu lubosć nałožowaše na tutoho jeničkeho syna, kiž běše jej zawostał po smjerći druheho. Nan je hišće dźensa jako dobry Serb a znaty wučeŕ žiwy w Žylowje. Hižo na gymnasiju zwjedźe naju lubosć k Serbstwu hromadźe. Pola młodeho Broniša, kiž tehdy słowjanske rěče studowaše, skhadźowachmy so k serbskemu čitanju. Mohł-rjec narodny dźeń našeho serbskeho zbudźenja běše jutrowna srjeda lěta 1890, hdyž jako šulerjej wyššeje sekundy, ze swojimaj nanomaj lětnu hłownu zhromadźiznu Maćicy Serbskeje wopytachmoj a Budyšin a narodne Serbstwo wohladachmoj. Dźeń prjedy hižo bě wopyt na Lubijskej horje, kajki dźiw: serbske pismo na wysokej wěži tam! Potom město Budyšin, krasne přez Božu přirodu, krasniše nam přez serbske žiwjenje. Kak dźě bychmoj mohłoj zabyć lubozne hodźinki pola patriarchi Hórnika, kiž z wohnitym winom wokřewješe naše ćěło a z lěpšim duchownym wohnjom zahori našu wutrobu

k Serbstwu. A potom wobjed w „Běłym Konju“ pod wjednistwom njezapomniteho Imiša! Kajki zaćišć to na naju činješe, hdyž Imiš stany a njebojo so dale sedźacych druhich hosći, serbske paćerje k blidu wuspěwa. Wróćichmoj so domoj, zahorjenej za Serbstwo a wot toho časa smój też dźěłałoj za njo, hač runjež bohužel dawno nic tak wjele, kaž by trjeba a móžno było.

Khorosće dla dyrbješe H. Rizo dołhi čas ze šule wostać a přesydli so jutry 1891 do Frankfurta n. W., hdźež na Michała 1893 maturitatne pruhowanje złoži. Študowaše potom bohosłowstwo w Barlinju, Hali a zaso w Barlinju. Wot Hale běchmoj zaso hromadźe. Wutroba wosta zahorjena za Serbstwo. W Barlinje bě nas potom wjacy serbskich študentow hromadźe a mějachmy mjez sobu serbske hodźiny a też piwny wječor. Stary knjez Nytška skutkowaše tehdy jako dušowpastyŕ mjez Barlinskimi Serbami a też Rizo prědowaše we jeho zhromadźiznach.

Po dokonjanych študijach bu Rizo na duchowneho powołany do Janšojc pola Picnja. Tam běše 17 lět dołho jenož němscy so prědowało. Kajke wjesele běše tehdy w tamnej luboznej wosadźe, hdyž z wohnjom prěnjeje lubosće zaso serbski duchowny jich zastawaše. A zawěsće, Rizo běše duchowny, kajkehož sebi wosada přeje. Khorym a bědnym běše přećelny pomocnik, słowo jeho prědowanja zapřimowaše do wutrobow a na někotry missionski swjedźeń bu wón za swjedźeńskeho prědarja prošeny. Ze zawjedźenjom nowych serbskich kěrlušnych knihow a z wuporjedźenjom cyrkwje je sebi w Janšojcach trajacy pomnik stajił. Tudy so też woženi z Helenu Gerstenbergojc z Inowrocławja. Tři dźěćatka Bóh Knjez jimaj wobradźi.

W lěće 1911 bu do najwjetšeje delnjoserbskeje wosady powołany, mjenujcy do Bórkow w Błótach. Hobrske zastojnske dźěło žadaše sebi wšitke jeho mocy, tak zo za druhe serbske wěcy mało khwile wuzbydny. Štó wě, hač njeje tuto ćežke dźěło do časa jeho mozy podłamało. Někotre razy hižo dyrbješe dla khoreje wutroby w kupjelach so lěkować. Jutry 1917 zasłapi jeho krućiša khorosć, kotraž najprjedy njebu prawje póznata. Tydźenje dołho ležeše doma khory, w lěću bu do Khoćebuzskeje khorownje přewjezeny; z wulkej sćerpnosću njeseše swój křiž; zo wotkhorjenja za njeho njebudźe, to běše bórzy spóznał. Bohu swojich poručiwši wumrě njedźelu 16. hodownika; jeho row je na Khoćebuzskim pohrjebnišću.

Přezahe je tutón luby přećel a towařš z našeje srjedźizny wušoł, runje w tym času, hdźež je kóžda ruka třebna

k dźěłu za wóteny kraj a za lube Serbstwo. Bóh luby Knjez chcył ze swojim Duchom wokřewić zrudźenej staršej, wopušćenu mandźelsku, wbohe syrotki a chcył nam zbudźić nowych dźěłaćerjow, kotřiž bychu stupili na wopušćene města padnjenych rjekow.

Bogumił Šwela.

Wućahi z protokollow M. S.

1. Posedźenje předsydstwa a wubjerka M. S. 26. měrca 1917. Přitomni: Křižan, Skala, Cyž, Žur, Kapleŕ, Wjerab, Rjeda, Domaška, Smoleŕ, Hejduška a Šołta. Najprjedy so porjad hłowneje zhromadźizny postaji, kaž hewak. Po pisnym namjeće dra. E. Muki so postaji, zo ma so wot lěta 1917—1921 město 2. zešiwka Časopisa M. S. sobustawam kóžde lěto jedyn zešiwk Rězakoweho wulkeho „Němsko-serbskeho Słownika“ podawać. Na to jednaše a wobzamkowaše so wo 4 namjetach pokładnika Wjeraba: 1) Wudawanje měsačnika „Łužicy“, posledni čas dla wójnskich zadźěwkow jara njeporjadnje wukhadźaceje, na kotrejež nakładowanju je Maćica S. w poslednich lětach 1800 hriwn. přisadźiła, ma so za čas wójny zastajić. — 2) Čisty wunošk poslednjeho spěwanskeho swjedźenja (1912) wozmje so pod mjenom „Rječkowy fond» do wobsedźeństwa M. S., wón ma so na nalutowańsku knižku zapołožić, přisporjeć a ke kupjenju pianina za spěw. swjedźenje nałožić. — 3) Klankodźiwadło serbskeho towarstwa „Adolf Černý“, kotrež je we wójnskim času zašło, běše z aktami towarstwa njeboh wubjerkownik J. Rječka pokładnikej Wjerabej přepodał a tón je nětko M. S. přepodawa. Zarjadnistwo bjerje jo z dźakom do wobsedźeństwa M. S. a budźe so wo tuto dźiwadło starać. — 4) Dla nětčišeje drohoty też w knihownistwje so powyši płaćizna Maćičnych knihow, wosebje też šulskich knihow. — Předsyda so pokładnikej Wjerabej dźakuje za jeho dokładne a pilne dźěło a za zawjedźenje kruteho porjada do knižneje pokładnicy. — Na namjet wubjerkownika Domaški a žadanje předsydstwa slubi knihiskładnik Kapleŕ zapis knihow Maćičneho składa a ličbu exemplarow kóždeje knihi, hišće na składźe ležacych, skerje lěpje zestajeć a předpołožić, zo by Maćica potom ćim lěpje swoje knihi mjez serbski lud rozšěrjeć mohła.

2. Hłowna zhromadźizna M. S. 11. hapryla 1917. Po powitanju přitomnych přez předsydu Křižana so naj-

prjedy lětne rozprawy podawachu. Sekretar Žur poda hłownu rozprawu. Zarjadnik domu, Cyž, da we swojej rozprawje zwjeselacu powěsć, zo je dom w l. 1916 při 23700 hr. dokhodow a 12400 hr. wudawkow čisteho wunoška 11200 hr. měł; dołha ma Maćica na „Serbskim Domje“ hišće 215000 hr., zamoženja 158000 hr. a 5000 hr. w reservowym fondu, tak zo budże snadź za 50 lět wšón dołh na domje zwotpłaćeny. Pokładnik Wjerab pokaza na swoju drobnu rozprawu, w runje wudatym „Časopisu 1916“ woćišćanu: dokhodow bě 3138 hr., wudawkow 1023 hr., zbytka 2115 hr.; tola njeje hišće wšitkón dołh zezapłaćeny; sobustawow mamy 232, a to 171 rjadnych a 61 wurjadnych. Po rozprawje knihiskładnika Kaplerja bu ze składa 6434 knihow a spisow wotedatych. Wo muzeju poda lětny přehlad musejownik Wjerab. Skónčnje předsyda wubjerka, Rjeda, wo revisiji doma a zastojnstwow rozprawješe: zličbowani zarjadnika Cyža a pokładnika Wjeraba buštej pruhowanej a w dobrym rjedźe namakanej; knihownja, dla khoroby knihownikoweje stajnje njepřistupna, so ani přehladać njehodźeše; knihiskład pak bě w najlěpšim porjedźe; skónčnje pokazowaše na wšelake małe njedostatki na domje a ležownosći, žadajo jich wotstronjenje Na to předsyda wšitkim rozprawnikam dźak wupraji a hłowna zhromadźizna zličbowani zarjadnikow a pokładnika za prawej připózna. — Na to po zwučenym wašnju nekrologi wo zemrjetych sobustawach podachu: dr. Muka wo njeboh kanoniku Herrmanu, dobroćelu Maćicy, Křižan wo † fararju Renču-Ketličanskim a † fararju Gólču-Gakečanskim, Domaška wo † fararju Wićazu-Nosaćičanskim a Muka wo † kantoru Jordanu-Slepjanskim, kiž je we wójnje swoje žiwjenje woprował. K počesćenju zemrjetych zhromadźeni postanychu. — Při spočatku namjetow farař em. Urban wozjewi, zo je nětko jeho přełožk Homeroweje Iliady a Odysseje dospołnje hotowy, žadaše sebi k podpjerje při wudaću wosebitu kommissiju a rozdawaše na pokazku ćišćanu 1. knihu Iliady (za 50 np.). Dr. Muka, wuzběhujo wustojnosć hoborskeho dźěła, podpjeraše jeho žadanja a wozjewi potom, zo budźa po wobzamknjenju předsydstwa sobustawy wot l. 1917 hač 1921 město 2. zešiwka Časopisa porjadnje kóžde lěto jedyn zešiwk Rězakoweho wulkeho „Němsko-serbskeho Słownika“ dostawać, zo by so tak tele-wulkotne dźěło podpjerało a jeho wudaće hač do kónc lěta 1921 zmóžniło. Hłowna zhromadźizna tomu přihłosuje. Wučeŕ Słodeńk

w mjenje zapósłanca Barta, přez sejm wotdźeržancho, žada, zo by so nakład protyki „Předźenak“ přichodnje dla njedostatka wo 500 ex. powyšił. To so stanje. Farař Domaška namjetuje, zo bychu so křesćanskim młodostnym towarstwam, kaž na př. w Budestecach, do jich knihownjow Maćične knihi tunjo poskićale, a dr. Muka k tomu radźi, zo bycku so radšo darmo dawałe, a slubi, zo chce tež ze swojeho nakłada a składa knihi, kiž so hodźa, jim darować. Domaškowy-Mukowy namjet so přiwza. Na Mukowy namjet so hišće jenohłósnje wobzamkny, zo maju so za čas wójny a drohoty wšě njennzne twary a porjedźenja w Maćičnym domje wostajić, tola město rozbiteje tafle, na „Serbski Musej“ pokazowaceje, delkach před durjemi ma so nowa wobstarać. Zwučena zběrka hłowneje zhromadźizny za „Serbski Dom“ wučinješe lětsa 40 hr. 85 np. Po $^1/_2$6 hodź. bu hłowna zhromadźizna skónčena.

3. Posedźenje předsydstwa a wubjerka 11. hapryla 1917. Přitomni: Křižan, Skala, Wjerab, Domaška, Hejduška, Muka, Šołta a Žur. Po hłownej zhromadźiznje zeńdźe so hišće předsydstwo a wubjerk M. S. a wuradźowaše dla płaćizny wšelkich knihow, wosebje Čitanki, Bibl. Stawiznow a Spěwneje Radosće. Na kóncu so hišće jako sobustawaj přiwzaštaj: Viktor Dukat, direktor wyšš. gymn. w Zagrebje a bohosłowc J. Nowak w Prazy.

4. Posedźenje předsydstwa a wubjerka 27. septembra 1917. Přitomni: Křižan, Skala, Muka, Kapleŕ, Mjeŕwa, Cyž, Rjeda, Domaška, Šołta, Smoleŕ, Wjerab a Žur. Po wotewrjenju posedźenja přez předsydu spomni dr. Muka najprjedy na smjerć knihownika sem. wyšš. wučerja Fiedlerja, wo kotrehož Maćica žaruje. Poréča so wo nowym knihowniku. Dla protyki „Předźenaka“ so postaji, zo ma so 500 ex. wjacy hač loni čišćeć a zo ma płaćizna wot nětka być 40 pj. Čitanka ma so předawać za 60 pj. a Bibliske Stawizny za 1 hr.

5. Posedźenje předsydstwa a wubjerka 17. decembra 1917. Přitomni: Křižan, Skala, Muka, Kapleŕ, Šołta, Wjerab, Cyž, Domaška, Smoleŕ a Žur. Ssekretař přepoda wšelake stare lětniki zličbowanjow M. S. nětčišemu pokładnikej. — Jako nowy sobustaw bu farař M. Bahr we Wochozach přijaty. Přichodny pjatk ma so deputacija k Markej Smolerjej podać, zo by jemu zboże přała k 60-lětnym narodninam. — Na to jednaše so wo nowym knihowniku, a bu wuzwoleny (kooptowany) tachantski wučeŕ Jurij Šołta, kotryž tež wólbu přija, a za zastupnika abo pomocnika wuzwoli so dr. Muka, kotryž tež k tomu při-

hłosowaše. Město Šołty namjetowaše so do wubjerka kanonikus direktor Jakub Nowak a so jenohłósnje přija Pokładnik Wjerab namjetowaše, zo by sebi M. S. postschekkonto założiła; tomu wšitcy přihłosowachu, a ma so z tym k nowemu lětu započeć. Dr. Muka spomni hišće na Kocorowe komposicije, kotrež je njeboh Fiedleŕ měł, a wobzamkny so, zo ma so předsydstwo wo to starać, zo bychu so te, kotrež w Maćičnej knihowni hišće njejsu, wěsće do njeje dostałe.

W Budyšinje, 1. měrca 1917.

Mikł. Žur, sekretaŕ M. S.

Rozprawa wo knihiskładźe M. S.

W lěće 1917 buchu z knihiskłada M. S. tele knihi a knižki wudate: 5450 ex. Protykow na lěto 1918, 386 ex. Čitankow, 275 ex. Bibliskich stawiznow, 250 ex. Spěwneje radosće, 83 ex. Časopisow, 31 ex. zešiwkow Němsko-serbskeho słownika, 25 ex. Towaršnych spěwnikow, 12 ex. Małeho gratulanty, 11 ex. Genofefy, 11 ex. Šibakec nana, 10 ex. Pfulowych słownikow, 5 ex. Kocorowych VI serbsk. spěwow, 5 ex. Kocorowych XV narodnych spěwow, 3 ex. Wopomnjeńkow, 2 ex. Zabawkow; po 1 ex.: Křižne wójny, Jakub, Wěnčk fijałkow, Oberlin, Kříž a połměsac, Bohusław z Dubowina, Bratr a sotřička, Nowe trójniki, Bitwa pola Budyšina, Robinson, Jutrowne jejka, Jan Manja, Worješki, Hród na Landskrónje. Wšo do hromady 6573 ex.

W Budyšinje, 3. měrca 1918.

J. A. Kapleŕ, knihiskładnik M. S.

Rozprawa wo „Serbskim Museju“

na wójnske lěto 1917.

Surowa swětowa wójna wopokazowaše też w zańdźenym lěće 1917 dale swój za naš musej njestrowy wliw: musejownik přebywaše we wójsku a njemóžeše za přisporjenje musejowych zběrkow dźěłać, tola dosta wot wojeŕstwa dlěžšu dowolencu, zo by najnuzniše dźěła za zdźerženje dotal nahromadźenych pokładow museja dokonjeć mohł.

Do muzeja darichu:

1. k. stud. radź. prof. dr. Muka: a) wobraz sobustawow studentskeho towařstwa „*Sorabicum*“ w Lipsku wot jutrow 1874 do Michała 1877 z napismom: „Trać dyrbi Serbstwo, zawostać a serbska khorhoj zmahować!“ — b) wobraz Budyskich serbskich gymnasiastow z lěta 1883, k. Mucy tehdom při jeho přesydlenju do Kamjenicy darjeny. — c) k. Muku česćacy diplom, dalše kruhi zajimowacy.

2. Knj. Marja zwud. Koklina ze Zyjic: Seklu wot pohrjebneho wěnca jejneho wuja, njeb. kanonika Mara, wulkeho dobroćerja serbskeje młodźiny.

3. Podpisany musejownik: a) Zběrku wobrazow prof. Seyfferta: „Von der Wiege bis zum Grabe. Ein Beitrag zur Sächſ. Volkskunde“. — b) „Die Entwicklung der Beleuchtung durch bildliche Darſtellung von Leuchtkörpern und Lampen ausfrüher. Zeiten“, darjene wot firmy Kretschmer & Bösenberg & Co. w Drježdźanach. — c) Do wójnskeje zběrki muzeja: kóncaj dweju granatow z wječorneho bitwišća; dale: protyki „Krajan“ a „Předźenak“ z lětow 1915—18, a „Kat. Posoły“ z wójnskeho časa.

Wopyt muzeja běše wězo nimale snadny, tola powitachmy (přez k. praelata seniora J. Skalu) ważnych a žadnych hośći, mjenujcy sobustawy „Towařstwa starožitnosćow w sakskim kralestwje“, pod nawjedowanjom jeho čestneho předsydy Jeho Kral. Wys. saksk. prynca Jana Jurja; pobychu tu z nim na 50 wučencow ze wšěch stron Sakskeje a z cuzby; samo ze Šwedskeje běše jedyn hósć na tutu jězbu towařstwa do Budyšina přikhwatał, njedźiwajcy na ćeže jězby we wójnskim času do wójnskeho kraja.

Dokhodow bě: 16,15 hr., přidawk wot M. S. 50 hriwn., hromadźe 66,15 hr.; wudawkow 47,68 hr.

W Budyšinje, započatk lěta 191⁸.

M. Wjerab, musejownik.

Přinoški sobustawow M. S.

Swój lětny přinošk, po 5 hr., na lěto 1917 zapłaćichu w běhu lěta 1917 tele sobustawy:

Andricki Jan, cyrkw. wučeŕ w Radworju. Bělik, kant. a cyrkw. wučeŕ w Hodźiju. Bjesada, kat. towařstwo w Ral-

bicach. Bojc Rich., pastor w Budestecach. Cyž Michał, just. radź. w Budyšinje. Cyžec Hana, knježna w Drježdźanach. Delan Jurij, farař w Baćonju. Dełan Jakub, kubleŕ w Hornim Hunjowje. Deleńčka Jakub, sekret. w Marijnej Hwězdźe. Domaška Moric, farař w Budestecach. Domaška P. Romuald, far. adm. w Róženće. Dornik Mikławš, kapłan w Radworju. Dukat Viktor, dr., direktor wyšš. gymnasija w Zagrjebje. Fencl Florian, kat. we Wódnjanach. Francke, dr. phil., missionar w Gnadenbergu (tu khw. we wójsku). Grólmus Jan, dr. phil., direktor na wotp. w Lipsku. Handrik Matej, farař w Slepom. Handrik Kurt, farař w Klukšu. Handrik Jan, farař w Huscy. Hanowski Ota, knj. radź. a ryćeŕkubleŕ w Małym Wosyku. Haješ Jan, překupc we Łazu. Hajna Mikławš, wučeŕ w Konjecach. Hejduška Jurij, farař w Budyšinje. Hejduška Jurij, zastojnik w Budyšinje. Hicka Bjarnat, farař w Khróśćicach. Hila Pětr, wyšši wučeŕ a kantor w Khróśćicach. Holan August, žiwnosćeŕ w Budyšinku, Holan Ernst, cyrkw. wučeŕ w Budyšinku. Holka Mikł., registrator w Budyšinje. Hoker Ernst, cyrkw. wučeŕ w Kotecach. Hórnik Michał, kubleŕ w Hornjej Kinje. Imiš Marćin, dr. jur. fin. radź. w Kluči. Jawork Mikławš, duchowny w Kulowje. Jacsławk J., dr. phil., knih. w Drježdźanach. Jakubaš Jozef, dr. theol., wojeńsći farař w polu. Jakubaš Filip, pom. wučeŕ w Khróśćicach. Jenč August, wyšši wučeŕ w Lěsnicy p. Drježdźan. Jordan Hajno, † kantor w Slepom. Jordan Karlo, wučeŕ we Wysokej p. Wětošowa. Just Jan, farař w Ralbicach. Just Mikławš, kapłan w Budyšinje. Kapleŕ Jan, wyšši wučeŕ a kantor na wotp. w Budyšinje. Kapleŕ Jan, wyšši farař w Halštrowje. Kapleŕ Božidař, farař we Wuježdźe. Kummer Jurij, praelat a praeses konsist. w Drježdźanach. Kral Jurij, farař w Dubinje. Kral Marćin, wučeŕ w Zaréču. Kramatová Minna, měšć. wučeŕka w Prazy. Krawc P., cyrkw. wučeŕ we Wuježdźe (tu khw. leutnant we wójsku). Křižan Jan, farař w Hodźiju. Křižan Jurij, farař we Wotrowje. Křižan Karl, farař w Rakecach. Króna, kubleŕ w Bukecach. Kruświca Bjarnat, farař we Wjerbnje. Krygař Ernst, farař na wotp. w Budyšinje. Kubaš Gusta, farař w Njebjelčicach. Kubjenc Herman, tel. sekr. w Drježdźanach. Ladk Fryco, kand. phil. (tu khw. we wójsku). Leidler Jozef, wyšši just. radź. w Budyšinje. Lorenc Jakub, lěsny inspekt. w Lohbergu nad Rh. Lodny Ernst, wučeŕ w Rakojdach. Lodny, kantor w Bukecach. Łahoda Ernst Aug., wučeŕ we Wuježdźe. Matek Frnst, farař w Barće.

Matek Handrij, farař na wotpoč. w Hućinje. Merzinger Eduard, fabrikant w Drježdźanash. Mič Michał, kapłan w Khróśćicach. Mikela August, farař w Małešecach. Mjerwa Gusta, farař w Bukecach. Mjerwa Moric, rentier w Budyšinje. Młyńk Jan, kubleŕ w Čemjerćach. Mrózak Oswald, farař w Hrodźišću. Muka Ernst, dr., stud, radź. w Budyšinje. Mukowa Loska w Budyšinje. Nowak Jakub, kan. a dir. tach. šule w Budyšinje. Nowak Jakub, farař w Radworju. Nowy Wylem, farař w Brjazynje. Palm Ernst, wyšši wučeŕ we Wulkim Hajnje. Pětranc Felix, měšć. wučeŕ w Lipsku. Piskorc Friedr., leutnant w połku třělcow 32. Pječka Jan A., rězbař w Budyšinje. Pjech Mikławš, kubleŕ w Miłoćicach. Polan Ernst, měšć. wučeŕ w Budyšinje. Přikryl Franc, dr. theol, farař w Drahotuši. Rab Michał, stud., tu khw. we wójsku. Rachel Mikławš, dr. med., lěkař w Pančicach. Rachel Jan, wučeŕ a org. w Róžeńće. Renč Jan, farař we Wjelećinje. Renč Jakub, ryćeŕkubl. najeńk we Worklecach. Rězak Filip, dr. theol., dwórski kapłan a kan. w Drježdźanach. Rizo Hendrich †, farař w Bórkowach. Rjeda Pawoł, farař w Budyšinje. Rjeda Jurij, kapłan w Ralbicach. Rjelka Jakub, překupc we Worklecach. Seminar słowjanskeje filologije při ćěskej universiće w Prazy. Serbske towaŕstwo w Bukecach. Skala Jakub, praelat a senior tachantstwa w Budyšinje. Słodeńk Jurij, wučeŕ w Pančicach. Smoła Handrij, wyšši wučeŕ a kantor w Budestěcach. Smoleŕ Marko, knihićišćeŕ a redaktor w Budyšinje. Sotowjew Eugen, zemjan a dwóřski probšt w Koburgu. Stranc Jakub, superior w Lipsku. Stumme Hans dr. phil., univ. prof. w Lipsku. Symank Jan, wyšši wučeŕ a kantor w Baćonju. Šyca (Schütza) Jan, wyšši wuč. w Rachlowje. Šewčik Jakub, wyšši far. w Kamjenicy. Šołta Pawoł, farař w Hajnicach. Šołta Jurij, cyrkw. wuč. w Budyšinje. Šołta Jurij, skótny lěkař w Khróśćicach. Šyca (Schütza) Jan, cyrkw. wučeŕ w Małešecach. Šwjela Křesćan, kantor na wotp. w Khoćebuzu. Šudak Gusta, kubleŕ w Komorowje. Šołta Jan, farař w Birkenbrücku. Taszycki Witold, ryćeŕ w Krakowje. Tyšeŕ Wylem, pastor w Budyšinje. Urban Matej, farař na wotp. w Khróstawje. Valtyn Jurij, překupc we Wojerecach. Voigt Gerhard, pastor w Hodźiju. Vozárik Amadeus, dr. phil. a dr. med. w Štyrskim Hradcu. Wałtař Jan, farař w Njeswačidle. Wencko Marćin, farař w Khoćebuzu-Strobicach. Wićaz Ota, prof. a sem. wyšši wučeŕ w Stollbergu. Wićeżk Pawoł, farař we Wóslinku. Wjenka Jan, farař w Aue. Wjerab Michał, wyšši wučeŕ w Budyšinje. Wojciech Ludwik, farař w Pase-

walku. Wyrgač Karl, farař w Nosaćicach. Zahrjeńk Gusta, farař w Khwaćicach. Zahrjeńk Jurij, kantor na wotpoč. w Budyšinje. Žur Mikławš, scholast. a kan. w Budyšinje. Žur Jakub, farař w Kamjencu. Žur Mikławš, kubleř w Njebjelčicach.

Přinoški dopłaćichu na lěto 1916 a předkhadźace lěta po 4 hr.:

Bjesada Katolska w Ralbicach. Bojc Rich., duchowny w Budestecach. Cyž Mich., just. radź. w Budyšinje. Čornobóh, towařstwo w Drježdźanach (też na 15). Delan Jurij, farař w Baćonju. Fencl Florian, katech. we Wodnjanach (też na 14 a 15). Hejduška Jurij, zastojnik w Budyšinje. Hejna Jurij, dr. jur., rěčnik w Nossenje (tu khw. we wójsku). Holan August, žiwnosćeŕ w Budyšinku. Jawork Mikławš, duchowny w Kulowje. Jordan Hajno †, kanior w Slepom. Kapras Jan, dr. jur., un. prof. w Prazy (a na 17 tehorunja 4 hr.). Keŕk Jan, wyšši wučeŕ w Pyrnje (też na 12—15). Kukowske Kasino, towařstwo w Kukowje. Ladk Frico, tu khw. we wójsku. Palm Ernst, w. měšć. wučeŕ we Wulkim Hajnje. Pětranc Felix, měšć. wučeŕ w Lipsku (też na 14 a 15). Rab Michał, stud. theol. z Wotrowa, tu khw. we wójsku. Rjeda Jurij, kapłan w Ralbicach. Słowjanski seminar w Prazy (też na 15). Symank Jan, wyšši wučeŕ a kantor w Baćonju. Serbske towařstwo w Bukecach. Šołta Pawoł, farař w Hajnicach. Tyšeŕ Wylem, duchowny w Budyšinje. Vozárik Amadeus, dr. phil. a dr. med. w Štyrskim Hradcu. Jordan Karlo, wučeŕ we Wysokej p. Wětošowa.

Zličbowanja M. S. na lěto 1917.

1. Zličbowanje M. S. w 71. lěće (1917).

A. Dokhody.

I.	Zbytk w pokładnicy z lěta 1916	2115,91
II.	Přinoški sobustawow M. S. na 71. a prjed. lěta . . .	805.—
	Sobustawski přinošk klóštra Rajhrada pola Brna (trajace sobustawstwo)	200.—
III.	Abonnementny pjenjez za „Łužicu“	80,94
IV.	Dobrowólne dary sobustawow (Ed. Merzinger 15 hr., Witold Taszycki 2 hr., dr. Vozárik, wučeŕ Palm a stud. Rab po 1 hr.)	20.—
V.	Dań ze zamoženja knižneje pokładnicy M. S.	145,75
VI.	Z knihow a spisow	—,80
	hromadźe	3368,40

B. Wudawki.

I. Časopis 1916: za čišć [dopł.], wjazanje a rozesłanje . .	364,28
II. Protyka „Předženak“ na 1917 (bjez wjazanja)	890,25
III. „Łužica“ na 1916 za čišć	292,50
IV. „Towaršny Spěwnik“ čišć 3. nakłada	966.—
V. Za wjazanje Bibliskich stawiznow a Čitankow	206.—
VI. Za nowy słownik, wjazanje a rozesłanje 1. a 2. zešiwka .	56.—
VII. Za muzej	50.—
VIII. Wšelake mjeńše wudawki	79,45
IX. Za nowe hódnostne papjery (kreditne listy)	195,75
X. Za zarjadnistwo pokładnicy	150.—
hromadźe	3250,23

C. Přirunanje.

Wšitke dokhody . . .	3368,40
Wšitke wudawki . . .	3250,23
Zbytk w pokładnicy . .	118,17

D. Zamoženje knižneje pokładnicy.

1. Tyburowskeho (1000) a Łahodowy (500) fondaj na „Serbskim Domje“	1500.—
2. $3^1/_2$% rukowacy list krajnostawskeje banki čo. 11110 (kurs 85); Jakubowy fond	425.—
3. 4% kreditny list krajnost. banki čo. 3213 (kurs 97,75) . .	488.75
4. 4% ruk. list města Drježdźan čo. 26608 (kurs 94) . . . (3. a 4. daraj njeboh Wićazoweje z Janec).	94.—
5. 3 listy Lipsč. hyp. banki čo. 2070—72 po 200 hr. (k. 92,50) (Dar far. Wjelana)	555.—
6. Awstriska statna papjera čo. 383706 na 200 krón. (k. 85) (Dar far. P. Halabale z Rajhrada)	170.—
7. Dwaj krajnej kred. listaj ča. D 168 a D 1607 po 100 hr. . (Přinošk za traj. sobustawstwo klóštra Rajhrada p. Brna)	175.—
8. Zbytk w pokładnicy	118,17
9. Hač do 1.II. 1918 nazběrane přinoški za M. S. na l. 1918	61.—
hromadźe	3606,92

E. Druhe pokłady we wobsedźeństwje M. S.

1. Fond za Budarjowy pomnik w Budestecach w knižkach na měšć. nal. čo. 17122	178,08
2. Jana Rječkowy fond, musikalnemu wotrjadej słušacy, na Lubijskej bancy čo. 3363	204,55
3. Fond za „klankowe dźiwadło“ na Lub. bancy čo. 2543 .	95,35
4. Žiwjenjo-zawěsćaca polica k. stud. radź. prof. dr. E. Muki wot njeho M. S. darjena (Gotha čo. 290839) a swědč. na	5000,—

F. Dołh knižneje pokładnicy.

1. Pola k. M Smolerja za Časopis 1916 . . . . . (zapłać. je 1. dž. zeš., 277,50)	300.—

2. Pola k. dra. Rězaka V. přinošk za „Němsko-serb. słownik“ 200.—

W Budyšinje, na swěčk Marije 1918.

M. Wjerab, pokładnik.

Zličbowanje Serbskeho Domu M. S.

wot 1. januara 1917 do 1. januara 1918.

A. Dokhody.

I. Wunošk z přenajeća bydłow a klamow.

1.	Wot knjeza	Smolerja	1460,—
2.	„ „	Glāsela	1540,—
3.	„ „	Fritše	1600,—
4.	„ „	Hendricha	400,—
5.	„ „	Hennersdorfa	400,—
6.	„ „	Hajncy	640,—
7.	„ „	Cyža	360,—
8.	„ „	Krause	1000,—
9.	„ „	Wjeraba	420,—
10.	„ „	Lehmanna (Wićaza)	250,—
11.	„ „	Šida	150,—
12.	„	Lubijskeje banki	3100,—
13.	„	knjeni Rösenthaleŕki	1340,—
14.	„	knježny Marje Bukec	600,—
			13260,—

II.	Zběrka na hłownej zhromadźiznje 11. 4. 1917	41,85
III.	Wodowy dawk	95,60
IV.	Nowolětne dary 1918	249.—
V.	Zbytk w pokładnicy z lěta 1916	233,08
		13879,53

B. Wudawki.

I. Dań.

1.	Dań za I. hypotheku 160000 hr. po 4% pola Budyskeje nalutowafnje	6400,—
2.	Dań za II. hypotheku 36000 hr. po 4% pola 12 sobust. M. S.	1440,—
3.	Dań za III. hypotheku 19000 hr. po 4% pola k. Kaupa	760,—
4.	„ za Łahodowy a Tyburowskeho fond do knižn. pokładn.	60,—
5.	„ za wjerćha Gagarinowy fond do knižkow	200,—
6.	„ za krala Albertowy fond	120,—
		8980,—

II. Dawki.

1.	Wopaleńska pokładnica	149,68
2.	Dokhodny dawk	151,40
3.	Ležownostny dawk, statny a měšćanski	309,06
4.	Za zawěsenje bibliotheki a doma	34,77
5.	Za płun	86,33
6.	Za wodu	156,26
		887,45

III. Porjedźenja a nowe dźěła.

1.	Twarsk. mištrej Kaupej za wšelake porjedźenja	116,84
2.	Firma Francke a Micklich	135,45
3.	Instatlateurej Eckhardtej	46,40
4.	Třěchikryjerjej Kutschkej	57,51
5.	Molerjej Rehorkej	61,80
6.	Molerjej Weinholdej	32.—
7.	Hornčerjej Römerej	19,80
8.	Klampnarjej Rachlicej	59,60
9.	Installateurej Paulej	21,40
10.	Překupcej Smolerjej	32,50
11.	Škleńčerjej Měcy	6,25
12.	Zamkarjej Breitkopfej	5.—
13.	Kowarjej Barej	—,50
		595,05

IV. Za porjad a čistotu.

1.	Za mjećenje wuhnjow	48.—
2.	Za rjedźenje juchoweje jamy	64,29
3.	Libuši za sypanje sněha a za druhe rjedźenja	45.—
4.	Za rjedźenje skhodow	8.—
5.	Za wotwoženje popjeła	80.—
		245,29

V. Wšelake druhe wudawki.

1.	Honorar zarjadnika a zarunanje za wudawki	300.—
2.	Lětny přinošk za towarstwo khěžerjow a spediteurej	6.—
		306.—

Wšě wudawki.

1.	Dań	8980.—
2.	Dawki	887,45
3.	Porjedźenja a nowe dźěła	505,05
4.	Za porjad a čistotu	245,29
5.	Wšelake druhe wudawki	306.—
		11013,79

A. Wšě dokhody 13879,53
B. Wšě wudawki 11013,79

Čisty wunošk 2865,74

C. Čisty wunošk z Maćičneho Domu.

Čisty wunošk je so wužił:

1.	Na dań date do Budysk. nalutowarnje (knižki č. 24972)	1500,—
2.	Za 5% wójnsku požčonku	1000.—
3.	Zbytk w pokładnicy	365,74
		2865,74

D. Zamoženje Maćičneho Domu.

1.	Płaćizna ležownosće a twarjenjow	356800,—
2.	Nadoba w khofejowni, sali a Herrmannowej jstwi	4400,—
3.	W nalutowańskich knižkach (čo. 24972) . . .	5500.—
4.	Dań w nalutowańskich knižkach	293,73
5.	Dwě 5% wójnskej požčoncy po 1000 hr. . .	2000.—
6.	7 akcijow Lubijskeje banki po 1000 hr. . .	7000.—
		375993,73

E. Dołh Maćičneho Domu.

1.	Hypotheka Budyskeje měšćanskeje nalutowańnje . . .	160000,—
2.	Hypotheki 12sobustawow M. S. a jeje přećelow po 3000 hr.	36000,—
3.	Hypotheka knjeza twarskeho mištra Kaupa	19000,—
		215000,—

Aktiva: 375903,73 hr.
Passiva: 215000,— „

Zamoženje Serbsk. Domu: 160,993,73 hr.

W Budyšinje, 1. měrca 1918.

Michał Cyž, zarjadnik S. D.

Wobsah.

Autobiografija J. E. Smolerja. Wudał Adolf Černý .	Strona	3.
Serbske wobydleŕstwo w Budyšinje w spočatku 15. lětstotka. Wot dra. Jakuba Wjacsławka . . .	„	24
Dwě basniskej drobnostcy. Podał Bog. Šwjela . .	„	26
Rěčespytne drobnostki. Wot Jurja Libša (Pokrač.) .	„	30
Nekrolog LXXX. (K. A. Fiedleŕ, z podobiznu) . . .	„	59
Nekrolog LXXXI (Hajno Jordan, z podobiznu) . .	„	65
Nekrolog LXXXII (Hendrich Rizo, z podobiznu . .	„	67
Wućahi z protokollow M. S.	„	69
Rozprawa wo knihiskładže M. S.	„	72
Rozprawa wo „Serbskim Museju“	„	72
Přinoški sobustawow M. S.	„	73
Zličbowanje M. S. w 71. lěće (1917)	„	76
Zličbowanje Serbskeho Domu wot 1.januara 1917 do 1. januara 1918	„	78

Časopis Maćicy Serbskeje

1913—1917.

Zwjazk XIV.
Lětnik LXVI—LXX.
(Zešiwk 128—136.)

W Budyšinje.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Pokazowař
k štyrnatemu zwjazkej Časopisa
(lětniki 1913—1917).

A. Rjad nastawkow po hłownym wobsahu.

1. Basniske abo hudźbne dźěła a ludowe pěsnje.

Serbski cyrkwinski spěw. Spisał Jan Symank, kantor w Bačonju. Zwjazk* XIV, 3.

Shakespearowy Julius Caesař. Zeserbšćeny wot Jana z Lipy. XIV, 157. 237.

Dwě basniskej drobnostcy. Podał Bogumił Šwjela-Dešanski. XIV, 618.

2. Rěčespytne nastawki, přisłowa a słowniske zběrki.

Rěčespytne drobnostki. Podawa Jurij Libš, farař na wotpoč. w Žitawje (nětko w Budyšinje). Pokračowanja. Zwjazk XIV, 23. 127. 327. 622.

Rěčespytne zeškrabanki. Zestajał a podał Michał Nawka-Radwořski. XIV, 17.

Naše mnohotki (pluralia). Zezběrał Jan Radyserb-Wjela. XIV, 84.

Pomjeńšeńki swójbnych, křćeńskich a městnych mjenow. Zběrka Jana Radyserba-Wjele. XIV, 90.

Wo słowotwórbje w serbšćinje. Spisał Mikławš Just, kapłan w Ralbicach (nětko w Budyšinje). XIV, 213. 282.

Wohidma a wudma w serbšćinje. Zezběrał Jan Radyserb-Wjela. XIV, 365. 383.

Pokazka Łukowskeje podrěče z časa do 1600. Podał dr. E. Muka. XIV, 356.

Prohi Dnjepra a městne mjena z 10. lětstotka. Wujasnił dr. Ernst Muka. XIV, 388.

---

* Při pokazowanju po lětnikach so pytany nastawk ćežko namaka. Tuž pokazujmy wot nětka radšo po zwjazkach.

Městno słowjesa w serbskich sadach. Naćisnył dr. Ernst Muka. XIV, 430.

3. Historiske a literarnohistoriske nastawki.

Přehlad wobsedźenstwow w Hodźijskej wosadźe z l. 1617, Podał Jan Křižan, farař Hodźijski. Zwjazk XIV, 81.
Rozsud wo přełožku Shakesp. Jul. Caezarja. Wot Jana Radyserba-Wjele. XIV, 294.
Wótšowašski rukopis. Podał dr. E. Muka. XIV, 307.
Ze stawiznow Wjerbańskeje cyrkwje we Wjerbnje w Błótach. Zestajał J. B. Kruświca, farař Wjerbański. XIV, 338. 393.
Serbske rukopisne a ćišćane drobnostki. Zezběrał dr. Ernst Muka. XIV, 352.
Stary delnjoserbski rukopis. Wopisał dr. E. Muka. XIV, 357.
Wjerbańske rukopisne spěwarske. Wozjewił dr. E. Muka. XIV, 360.
Dwě delnjoserbskej rukopisnej agendže. Wozjewił dr. E Muka. XIV, 375.
K stolětnym narodninam Jana Ernsta Smolerja. Spisał dr. Ernst Muka. XIV, 461.
Prawne stawizny Hornjeje a Delnjeje Łužicy. Napisał prof. dr. iur. Jan Kapras. XIV, 468.
Autobiografija J. E. Smolerja. Wudał Adolf Černý. XIV, 595.
Serbske wobydlerstwo w Budyšinje w spočatku 15. lětstotka. Wot dra. Jakuba Wjacsławka. XIV, 616.

4. Narodopisne a starožitnostne nastawki.

Serbske ležownostne mjena Delnjeje Łužicy. (Ze zawodom dra. E. Muki.) Zestajał a podał Hajno Jordan. Zwjazk XIV, 41.
Serbske ležownostne mjena Khoćebuzskeho wokrjesa. Zestajał a wozjewił Hajno Jordan. XIV, 93.
Serbske ležownostne mjena Grodkowskeho wokrjesa. Zezběrał a wozjewił Kuba-Słomeński.
Serbske ležownostne mjena Gubinskeho wokrjesa. Podał dr. E. Muka. XIV, 104.

5. Nekrologi.

Knihikupc Jan Karl Bohuwěr Pjech. Wot dra. E. Muki. Zwjazk XIV, 69.

Dr. phil. Jan Bohuwěr Jakub. Wot dra. E. Muki. XIV, 186.
Lic. theol. h. c. Jurij Jakub. Wot lic. theol. O. Mrozaka. XIV, 234.
P. M. Metoděj Halabala. Wot dra. E. Muki. XIV, 294.
Farař Karl August Kubica. Wot far. Mjerwy. XIV, 372.
Kantor Jan Rječka. Wot Mich. Wjeraba. XIV, 445.
Wučeŕ Franc Kral. Wot Jur. Słodeńka. XIV, 450.
Dr. med. Jan Ćěsla. Wot Ad. Černeho. XIV, 456.
Kanonikus Jakub Herrmann. Wot dra. E. Muki. XIV, 565.
Dr. med. Michał Pětranc. Wot Jak. Skale. XIV, 568.
Lic. theol. Jan Renč. Wot Jana Křižana. XIV, 569.
Farař Jan Gólč. Wot Jana Křižana. XIV, 571.
Wyš. sem. wuč. Korla August Fiedleŕ. Wot Adolfa Černeho. XIV, 650.
Kantor Hajno Jordan. Wot Mat. Handrika. XIV, 657.
Farař Hendrich Rizo. Wot Bog. Šwjele. XIV, 659.

6. Maćične należnosće a rozprawy.

Zapis sobustawow Maćicy Serbskeje. Zestajał dr. E. Muka. Zwjazk XIV, 71.
Wućahi z protokollow M. S. Wot M. Žura. XIV, 139. 296. 573. 661.
Zapisy darow za knihownju M. S. Wot K. A. Fiedlerja. XIV, 144. Wot redaktora. XIV, 578.
Rozprawy wo „Serbskim Museju“. Wot M. Wjeraba. XIV, 146. 299. 579. 664.
Rozprawy wo knihiskładźe M. S. Wot Jana Kaplerja. XIV, 147. 581. 664.
Zapisy přinoškow sobustawow M. S. Wot M. Wjeraba. XIV, 148. 300. 582. 665.
Zapisy darow za „Serbski Dom“ M. S. Wot Mich. Cyža. XIV, 150.
Zličbowanja M. S. Wot M. Wjeraba. XIV, 150. 302. 583. 668.
Zličbowanja „Serbskeho Domu“ M. S. Wot Mich. Cyža. XIV, 151. 586. 670.

B. Mjena spisowaćelow XIV. zwjazka.

Cyž Michał, justicny radźićel, rěčnik a kral. sakski notar w Budyšinje:
Zličbowanja „Serbskeho Domu“ Maćicy Serbskeje. Zwjazk XIV, 151. 586. 670.
Zapisy darow za „Serbski Dom“. XIV, 150.

Černý Adolf, professor a lektor serbskeje a pólskeje rěče na českej universiće, basnik a spisowaćel w Prazy:
Autobiografija Jana Ernsta Smolerja. XIV, 595.
Nekrolog dra. med. Jana Ćěsle. XIV, 456.
Nekrolog K. A. Fiedlerja. XIV, 650.
† Fiedleŕ Karl August, seminarski wyšši wučeŕ na wotpočinku w Budyšinje:
Zapis darow za knihownju M. S. XIV, 144.
Handrik Matej. faraŕ w Slepom:
Nekrolog kantora Hajna Jordana. XIV, 657.
† Jordan Hajno, cyrkwinski wučeŕ a kantor w Slepom:
Serbske ležownostne mjena Khoćeb. wokrjesa w Delnjej Łužicy. XIV, 41. 93.
Just Mikławš, kapłan a redaktor „Katolskeho Pósła“ w Budyšinje:
Wo słowotwórbje w serbšćinje. XIV, 213. 282.
Kapleŕ Jan, kantor a cyrkw. wučeŕ na wotp. w Budyšinje:
Rozprawy wo knihiskładźe M. S. XIV, 147. 581. 664.
Kapras Jan, dr. iur. a rjadny professor na českej universiće w Prazy:
Prawne stawizny Hornjeje a Delnjeje Łužicy. XIV, 468.
Krušwica Bjarnat, ryćeŕ, faraŕ we Wjerbnje:
Ze stawiznow Wjerbańskeje cyrkwje we Wjerbnje we Błótach. XIV, 338. 393.
Křižan Jan, ryćeŕ, faraŕ w Hodźiju:
Přehlad wobsedźenstwow w Hodźijskej wosadźe z lěta 1617. XIV, 31.
Nekrologaj fararjow lic. th. Jana Renča a Jana Gólča XIV, 569. 571.
Kuba, wučeŕ na wotpoč. w Słomjenju:
Serbske ležownostne mjena Grodkowskeho wokrjesa. XIV, 97.
Libš Jurij, faraŕ na wotpočinku a serbski spisowaćel w Budyšinje:
Rěčespytne drobnostki. XIV, 23. 127. 327. 622.
Mjeŕwa, faraŕ w Bukecach:
Nekrolog fararja K. A. Kubicy. XIV, 372.
Mrózak Oswald, lic. theol. a ryćeŕ, faraŕ w Hrodźišću:
Nekrolog fararja lic. theol. h. c. Jurja Jakuba. XIV, 234.
Muka Ernst, dr. phil, ryćeŕ, professor, studijny radźićel a gymn. konrektor na wotp. w Budyšinje:
Serbske ležownostne mjena Gubinskeho wokrjesa w Delnjej Łužicy. XIV, 104.
Wótšowašski rukopis. XIV, 307.
Serbske rukopisne a ćišćowne drobnostki. XIV, 352.

Pokazka Łukowskeje podrěče z časa do 1600. XIV, 356.
Stary delnjoserbski rukopis. XIV, 357.
Wjerbańske rukopisne spěwańske. XIV, 360.
Dwě delnjoserbskej rukopisnej agendźe. XIV, 375.
Prohi Dnjepra a městne mjena z 10. lětst. XIV, 388.
Městno słowjesa w serbskich sadach. XIV, 430.
K stolětnym narodninam Jana Ernsta Smolerja. XIV, 461.
Nekrologi J. K. Bohuwěra Pjecha, dra. phil. Jana Jakuba, P. Metoděja Halabale a kanonika Jakuba Herrmanna. XIV, 69. 136. 244. 565.
Zapis sobustawow Maćicy Serbskeje. XIV, 71.

Nawka Michał, wučeŕ w Radworju:
Rěčespytne zeškrabanki. XIV, 17.

† Pjech Jan Bohuwěr (Jan z Lipy), knihikupc a spisowaćel w Lipsku:
W. Shakespearowy Julius Caesař zeserbšćeny. XIV, 157. 237.

Skala Jakub, ryćeŕ, praelat, Monsignore, tajny komornik, senior tachantskeho kapitla w Budyšinje:
Nekrolog dra. med. Mich. Pětranca. XIV, 568.

Słodeńk Jurij, wučeŕ w Pančicach:
Nekrolog wučerja Franca Krala. XIV, 450.

Symank Jan, ryćeŕ, kantor a wyšši wučeŕ w Baćonju:
Serbski cyrkwinski spěw. XIV, 3.

Świela Bogumił, farař w Dešnje:
Dwě basniskej drobnostcy. XIV, 618.
Nekrolog fararja Hendricha Riza. XIV, 659.

Wjacsławk Jakub, dr. phil., assistent při kral. zj. knihowni w Drježdźanach:
Serbske wobydleŕstwo w Budyšinje w spočatku 15. lětstotka. XIV, 616.

† Wjela Jan Radyserb, ryćeŕ, bywši wyšši wučeŕ w Budyšinje:
Naše mnohotki (pluralia). XIV, 84.
Pomjeńšeńki swójbnych, křćeńskich a měsinych mjenow. XIV, 90.
Rozsud wo přełožku Shakesp. Jul. Caesarja. XIV, 294.
Wohidma a wudma w serbšćinje. XIV, 365. 383.

Wjerab Michał, tachantski wyšši wučeŕ w Budyšinje:
Nekrolog kantora a tach. cyrkw. wuč. Jana Rječki. XIV, 445.
Rozprawy wo „Serbskim Museju“. XIV, 146. 299. 579. 664.

Zapisy přinoškow sobustawow M. S. XIV, 148. 300. 582. 665.
Zličbowanja Maćicy Serbskeje. XIV, 150. 302. 583. 668.
Žur Mikławš, ryćeŕ, kanonik scholastik w Budyšinje: Wućahi z protokollow M. S. XIV, 139. 296. 573. 661.

Serbske słowniki a rěčnicy, kiž su hišće ze składa dostać:

1. Pfulowy wulki serbsko-němski słownik. Płaći 16 hr. (Maćica Serbska).
2. Rězakowy němsko-serbski słownik (M. S.), dotal 1.—3. zešiwk, à 2,50 hr.
3. Liebsch, Syntax der Oberwendischen Sprache. Płaći 4 hr. (dostać wot: G. Liebsch, Bautzen, Reichenstraße 14II).
4. G. Schwela, Kurzes Lehrbuch der Oberwendischen Sprache. Płać. 1 hr. (Dostać wot: Pfarrer G. Schwela in Dissen bei Cottbus, Niederlausitz.)
5. G. Schwela, Lehrbuch der Niederwendischen Sprache. I. Grammatik (2,80 hr.). — II. Übungsbuch (2,80 hr.) toho runja dostać wot spisaćela).
6. Bogusławski-Hórnik, Historia serbskeho naroda. Płaći 4 hr.
7. Wjela, Přisłowa hornjołužiskich Serbow. Płaći 5 hr.

Wobsah lětnika 1917.

Autobiografija J. E. Smolerja. Wozjewił Ad. Černý
Serbske wobydleŕstwo w Budyšinje w spočatku 15. lětstotka. Wot dra. Jakuba Wjacsławka . . .
Dwě basniskej drobnostcy. Podał B. Šwjela . . .
Rěčespytne drobnostki. Podawa J. Libš (Pokrač.) .
— Nekrologi. — Rozprawy. — Zličbowanja. —

Z nakładom Maćicy Serbskeje je wušła:
127. Protyka „Předźenak“ na lěto 1918.

☛ Wo zapłaćcnju lětnych přinoškow (kóždol 5 hr. abo w cuzych pjenjezach po kursu) a wo dar „Serbski Dom“ a za „Serbski Musej“ M. S. naj wolnišo prosymy. Pokładnikowa a musejownikowa ać za póst je: Oberlehrer Michael Werab, Bautzen (Sach Lauengraben 2 III, Serbski Dom.

Też prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy jich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy namoł

☛ Dale należnje prosymy wo dary do Maćič knihownje. Dary za knihownju a posyłki towarst swoje spisy z našej Maćicu wuměnjowacych, prosymy z adresu knihownika: Domschullehrer Georg Scho Bautzen, Vor dem Schülertor 21.

☛ Po wobzamknjenju hłowneje zhromadźizny 1917 ma so wot 1917—1921 wob lěto jenož jedyn zeš Časopisa M. S. wudawać a město druheho zešiwka kć lěto sobustawam jedyn zešiwk Rězakoweho wulkeho „Nē sko-serbskeho Słownika“ podawać. — Hdy by něc Časopis abo žadyn wozjewjeny spis M. S. w prawym č njedostał, njech sebi z lisćikom wot redaktora Časo žada pod adressu: Studienrat Dr. Ernst Mucke, Baut (Sa.), Wilhelmstraße 16.

☛ Dla zmóžnjenja porjadneho připósłanja „Č pisa“ a spisow M. S. je trjeba, zo česćene sobustawy wši přeměnjenja swojich adressow prawje bórzy redakto Časopisa a pokładnikej M. S. wozjewjeju.

Čisć Smolerjec knihićišćerńje w Budyšinje.

PG
5631
M3
Čis.136

Maćica serbska, Bautzen, Ger.
Časopis Maćicy serbskeje

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY